

RAPPORT 2024:3

Deltidsarbetets betydelse för kvinnors och mäns pensioner

En redovisning av kunskapsläget

isf

RAPPORT 2024:3

Deltidsarbetets betydelse för kvinnors och mäns pensioner

En redovisning av kunskapsläget

En rapport från Inspektionen för socialförsäkringen

Göteborg 2024

Inspektionen för socialförsäkringen (ISF) är en statlig myndighet som arbetar för en rättssäker och effektiv socialförsäkring som är hållbar för samhället och ger trygghet för individen.

ISF:s rapporter har olika fokus:

- *ISF Granskar och analyserar* innehåller en omfattande granskning och analys ur flera olika perspektiv. Avsikten är att presentera så långtgående slutsatser som möjligt och lämna rekommendationer på önskvärda förändringar.
- *ISF Redovisar* presenterar fakta utan att analysera dem på djupet. Det kan till exempel handla om att redovisa statistik, en rättslig observation eller en sammanställning av existerande kunskap.
- *ISF Kommenterar* fokuserar på att synliggöra något som ISF tycker behöver uppmärksammas. Det kan till exempel handla om att kommentera en pågående debatt, effekterna av rättstillämpningen eller att synliggöra olösta problem.

Publikationen kan läsas online, laddas ner och beställas på www.isf.se

© Inspektionen för socialförsäkringen
Tryckt av Elanders Sverige AB, 2024

ISBN: 978-91-89595-49-1

Innehåll

Generaldirektörens förord	7
Sammanfattning	9
1 Inledning	17
1.1 Rapportens syfte	18
1.2 Tillvägagångssätt, utgångspunkter och avgränsningar	18
1.3 Fyra sätt att närma sig frågan.....	22
2 Deltidsarbete	25
2.1 Fler kvinnor än män arbetar deltid.....	25
2.2 Kvinnor arbetar deltid under längre perioder än män.....	31
2.3 Det finns många orsaker till deltid.....	33
2.3.1 Anställdas motiv för att arbeta deltid	33
2.3.2 Arbetsgivares motiv för att erbjuda deltidsarbete.....	35
2.3.3 Deltidskultur och sociala normer.....	36
2.3.4 Positiva och negativa orsaker till deltid.....	38
2.3.5 Deltid i lagar och avtal	38
2.3.6 Påverkan från pensionssystemet?	40
3 Arbetsinkomster och pensionsinkomster	41
3.1 Kvinnors och mäns arbetsinkomster	41
3.1.1 Fler män än kvinnor förvärvsarbetar	42
3.1.2 Män har högre genomsnittliga löner än kvinnor....	43
3.1.3 Förvärvsarbetande män arbetar fler timmar än förvärvsarbetande kvinnor.....	45
3.1.4 Hur stor del av könsskillnaden i arbetsinkomster beror på arbetstid?	46

3.2	Kvinnors och mäns inkomster efter pensioneringen.....	47
3.2.1	Det finns ett pensionsgap mellan kvinnor och män.....	47
3.2.2	Pensionsgapet i Sverige.....	49
3.2.3	Pensionsgapet varierar mellan olika åldersgrupper.....	49
3.2.4	Pensionsgapet har minskat över tid.....	51
3.2.5	Bostadstillägg, äldreomsorgsstöd och privat pensionssparande.....	52
3.2.6	Könsskillnaden i pensionärernas totala disponibla inkomster har inte minskat.....	53
4	Analyser av olika faktorer bakom pensionsgapet.....	55
4.1	Det är svårt att undersöka deltidsarbetets betydelse.....	56
4.2	Dekomponering av verkliga nuvarande pensionsinkomster.....	57
4.3	Dekomponering av simulerade framtida pensionsinkomster.....	58
4.4	Bristfälliga förutsättningar för mer detaljerade studier av pensionsgapet i Sverige.....	59
5	Typfallsberäkningar av framtida pensioner.....	61
5.1	Hur mycket, hur länge och när man arbetar deltid påverkar pensionen.....	62
5.2	Höginkomsttagares pensioner påverkas mer än låginkomsttagares pensioner av deltidsarbete.....	65
5.3	Deltid under småbarnsåren behöver inte ha så stor påverkan på pensionen.....	65
5.4	Förmånsbestämda tjänstepensioner kan påverkas av deltid i slutet av arbetslivet.....	66
5.5	Deltidsarbetets effekter kan se annorlunda ut i andra pensionssystem.....	69
5.6	Typfallsberäkningar har begränsningar och fångar inte det totala pensionsgapet.....	70
6	Från deltidsarbete till pensionsinkomster.....	73
6.1	Deltidsarbete påverkar människors arbetsinkomster.....	75
6.1.1	Lägre lön för deltidsarbete?.....	75

6.1.2	Deltid i anslutning till pensioneringen.....	77
6.2	Arbetsinkomsterna påverkar människors pensionsavsättningar	79
6.2.1	Minimibelopp och maxbelopp för intjänande.....	79
6.2.2	Socialförsäkringsinkomster, pensionsgrundande belopp och överföring av pensionsrätter.....	80
6.2.3	Tjänstepensionsavsättningar vid frånvaro på deltid.....	81
6.3	Pensionsavsättningarna påverkar människors utbetalda pensioner.....	81
6.3.1	Intjänandet och pensionskapitalets värdeutveckling påverkar pensionerna	82
6.3.2	Pensionsåldern påverkar pensionerna.....	82
6.3.3	Förskottsräntan påverkar pensionerna	83
6.3.4	Pensionssystemets grundskydd kan begränsa effekterna av deltidsarbete.....	83
6.4	Skattesystemet påverkar pensionärernas disponibla inkomster	85
6.5	Andra effekter av deltidsarbete på pensionärernas inkomster	85
6.5.1	Deltidsarbete i slutet av arbetslivet kan påverka förmånsbestämda tjänstepensioner	86
6.5.2	Deltidsarbete efter pensioneringen är ett sätt att höja sin inkomst.....	86
6.6	Sambandet mellan deltidsarbete och pensionsinkomster är komplext	87
7	Slutdiskussion	89
7.1	Deltidsarbete och jämställdhet.....	90
7.2	Könsskillnader i arbetstid och livsinkomster påverkar pensionerna	91
7.3	Flera faktorer påverkar pensionsgapet.....	92
7.4	Typfallsberäkningar visar inte utfall på samhällsnivå	93
7.5	Komplexa orsakssamband mellan deltidsarbete och pensionsinkomster	93

Innehåll

7.6	Alternativen till deltidsarbete kan se olika ut för kvinnor och män	94
7.7	Det är svårt att studera deltidsarbetets betydelse för pensionerna	95
7.7.1	Bristfälliga data om deltidsarbete och arbetstidskarriärer	95
7.7.2	Det långa tidsperspektivet är en utmaning	96
8	Referenser	99

Generaldirektörens förord

Ekonomisk jämställdhet mellan kvinnor och män är sedan länge ett politiskt mål. Bland pensionärerna har kvinnor i dag lägre genomsnittliga pensioner än män och en stor majoritet av de som får del av pensionssystemets grundskydd är kvinnor. Den viktigaste anledningen till det är att kvinnor har lägre livsinkomster än män och därför får lägre inkomstgrundade pensioner. En av flera faktorer bakom kvinnors lägre livsinkomster är skillnader i arbetstid – kvinnor arbetar deltid i större utsträckning än män.

Men frågan om deltidsarbetets betydelse för skillnaden i inkomst mellan kvinnor och män efter pensioneringen är svår att studera. En anledning är att det i dag saknas bra data om människors arbetstid över livet. I den här rapporten gör Inspektionen för socialförsäkringen (ISF) därför en bredare kunskapsgenomgång av vetenskaplig forskning och andra studier, rapporter och statistik på ämnet. Vi går också igenom orsakskedjan från deltidsarbete till pensionärernas inkomster och diskuterar de olika mekanismer som kan påverka sambandet. I rapporten problematiserar vi även frågan om deltidsarbetets betydelse för pensionerna, bland annat genom att peka på att alternativet till deltidsarbete inte alltid är heltidsarbete. Ibland är alternativet snarare inget arbete alls.

Pensionerna baseras på hela livets arbete och inkomster. Det pensionsgap vi ser i dag avspeglar hur samhället och arbetsmarknaden har sett ut sedan de äldsta pensionärerna började tjäna in pension och fram till nu. Och när vi som arbetar och tjänar in pension i dag går i pension kommer förmodligen pensionsgapet att se annorlunda ut. Det är viktigt att vara medveten om detta tidsperspektiv när man arbetar med pensionsfrågor. Att dagens pensioner baseras på gårdagens intjänande innebär att det tar lång

tid innan ökad jämställdhet på arbetsmarknaden slår igenom fullt ut på pensionerna.

Det är min förhoppning att ISF genom denna rapport kan bidra med förståelse för att deltidsarbetets påverkan på kvinnors och mäns pensioner är en viktig, men också komplex och svårstuderad fråga. Vår genomgång av orsakskedjan från deltidsarbete till pensionsinkomster ger samtidigt en bild av vilka möjligheter som finns om man genom politiska beslut och institutionella förändringar vill påverka pensionsgapet och deltidsarbetets betydelse för pensionerna.

Rapporten har skrivits av Per Gustafson. Stefanie König och Andrea Berggren har bistått med att ta fram underlag.

Göteborg i maj 2024

Eva-Lo Ighe

Sammanfattning

Män har högre genomsnittliga pensionsinkomster än kvinnor. Det beror främst på inkomstskillnader i arbetslivet – fler män än kvinnor förvärvsarbetar, män har i genomsnitt högre timlöner än kvinnor, och bland de som förvärvsarbetar är det fler kvinnor än män som arbetar deltid. Denna rapport redovisar ett uppdrag som Inspektionen för socialförsäkringen (ISF) har fått av regeringen: att sammanställa befintlig forskning om deltidens betydelse för skillnaden i inkomst mellan kvinnor och män efter pensioneringen samt utvecklingen över tid.

Men trots att det är uppenbart att skillnader i arbetstid mellan kvinnor och män bidrar till lägre livsinkomster och därmed lägre pensioner för kvinnor, så saknas det forskning som på ett övertygande sätt visar hur stor andel av skillnaden mellan kvinnors och mäns pensioner som beror just på deltidens betydelse. Studier med sådan inriktning är svåra att genomföra. Deltidens betydelse för kvinnors och mäns inkomster efter pensioneringen är en komplex fråga, och det saknas ofta bra data om kvinnors och mäns arbetstid under hela deras arbetsliv.

I denna rapport har ISF valt att närma sig frågan på några olika sätt som vi ändå bedömer kan bidra med kunskap och förståelse. Vi redovisar statistik över kvinnors och mäns deltidens betydelse, arbetsinkomster och pensionsinkomster, studier som försöker mäta hur stor betydelse olika faktorer har för skillnaden mellan kvinnors och mäns pensioner, simuleringar av deltidens betydelse för fiktiva personers framtida pensioner, och en genomgång av orsakskedjan från deltidens betydelse till pensioner.

Vi har tagit in andra kunskapskällor än vetenskaplig forskning när vi har bedömt att det är relevant. Däremot har vi inte samlat in egna data eller gjort egna analyser, utan baserar sammanställningen på befintlig kunskap.

Fler kvinnor än män arbetar deltid, men skillnaden har minskat

Kvinnor arbetar deltid i betydligt större utsträckning än män, men könsskillnaden har minskat över tid. År 2023 uppgav 26 procent av de förvärvsarbetande kvinnorna i åldrarna 20–65 år i Statistikmyndigheten SCB:s arbetskraftsundersökning att de arbetade deltid. Motsvarande siffra för män var 11 procent. Andelen kvinnor som arbetar deltid har minskat, från närmare 50 procent i slutet av 1980-talet. Andelen män ökade från knappt 6 procent i slutet av 1980-talet till drygt 10 procent i mitten av 00-talet, och har sedan varit i stort sett oförändrad. De flesta deltidsarbetande arbetar minst halvtid. Andelen deltidsarbetande varierar mycket mellan olika grupper på arbetsmarknaden.

I Sverige saknas offentliga registerdata om arbetstid på individnivå och över tid. Därför är kunskapen bristfällig om hur människors arbetstidskarriärer ser ut, det vill säga hur långa perioder och hur många timmar kvinnor och män arbetar deltid under sina arbetsliv.

Det finns många orsaker till att människor arbetar deltid: individuella motiv och preferenser, önskemål från arbetsgivaren, sociala normer, strukturella förhållanden på arbetsmarknaden samt lagar och avtal som påverkar arbetstiden. För kvinnor handlar deltidsarbetet ofta om att kombinera förvärvsarbete med omsorg om hem och barn. De män som arbetar deltid gör det i större utsträckning när de är på väg in på eller ut från arbetsmarknaden.

Relativt många arbetar deltid samtidigt som de studerar, är sjukskrivna, föräldralediga eller arbetslösa på deltid, eller tar ut pension. Det pekar på en svårighet med att bedöma deltidsarbetets konsekvenser för människors pensioner: Det är inte alltid som det möjliga eller önskvärda alternativet till att arbeta deltid är att arbeta heltid. Ibland är alternativet snarare att inte arbeta alls.

Ökad jämställdhet över tid, men fortfarande tydliga könsskillnader i arbets- och pensionsinkomster

Som ett första sätt att närma sig frågan om deltidsarbetets betydelse för kvinnors och mäns pensioner har ISF gjort en översikt över

offentlig statistisk om kvinnors och mäns arbetsinkomster och pensionsinkomster. Den visar att fler män än kvinnor förvärvsarbetar, att män har högre genomsnittliga löner än kvinnor och att män i genomsnitt arbetar fler timmar än kvinnor. Samtidigt har dessa könsskillnader minskat över tid. Skillnaden mellan kvinnors och mäns sysselsättningsgrad minskade fram till början av 1990-talet och har sedan varit i stort sett konstant, medan könsskillnader i lönenivåer och arbetstid har fortsatt att minska.

Kvinnor har också lägre genomsnittliga pensioner än män. Även denna könsskillnad, ”pensionsgapet” mellan kvinnor och män, har minskat över tid. Om man tar hänsyn till allmän pension och tjänstepension före skatt har pensionsgapet, beräknat som andel av mäns pensioner, minskat från 38 procent år 2005 till 28 procent år 2022.

Pensionerna baseras främst på människors livsinkomster. Det är tydligt att det minskade pensionsgapet avspeglar långsiktigt minskade könsskillnader i sysselsättning, arbetsinkomster och arbetstid, även om garantipensionen och inkomstpensionstillägget inom den allmänna pensionen också påverkar kvinnors och mäns pensioner. Men en statistiksammanställning över könsskillnader i arbetstid, arbetsinkomster och pensionsinkomster visar inte hur stor andel av pensionsgapet som beror på att kvinnor arbetar deltid i större utsträckning än män.

Oklara resultat från analyser av olika faktorer bakom pensionsgapet

Internationell forskning om pensioner har försökt beräkna hur mycket olika faktorer påverkar pensionsgapet mellan kvinnor och män. Några få sådana studier undersöker deltidsarbetets betydelse. Dessa studier är det tydligaste försöket inom forskningen att besvara huvudfrågan i denna rapport, alltså hur stor betydelse deltidsarbete har för pensionsgapet. Men studierna är metodmässigt svåra att genomföra och deras resultat skiljer sig ofta mycket, bland annat beroende på vilka datakällor de använder och vilka förklarande faktorer de tar hänsyn till. En begränsning är att det ofta saknas data av bra kvalitet om människors arbetstid under hela arbetslivet.

ISF har identifierat två studier där Sverige ingår, och där deltidarbete är en av de faktorer som används för att förklara pensionsgapet mellan kvinnor och män. Båda studierna baseras på data från stora enkätundersökningar på EU-nivå från 2010-talet och omfattar flera länder. Avsaknaden av registerdata om människors arbetstid och arbetstidskarriärer är ett metodproblem, som de två studierna hanterar på olika sätt.

Den ena studien utgår från data om pensionsinkomster hos dagens pensionärer, och enkätfrågor till pensionärer om hur många år av deras arbetsliv de har arbetat heltid och deltid. Däremot saknas data om vilken inkomstnivå de har haft när de har arbetat. Det är troligen en viktig anledning till att variablerna i denna analys bara förklarar en liten del av det totala pensionsgapet mellan kvinnor och män. En annan aspekt är att pensionsinkomsterna hos pensionärerna i studien baseras på historiska arbetsinkomster, från en tid när kvinnors och mäns löner och arbetsvillkor såg annorlunda ut än i dag.

Den andra studien använder data om arbetsinkomster och arbetstid hos människor i olika åldrar som arbetar i dag. Dessa uppgifter ligger sedan till grund för livsinkomstprofiler, som används för att simulera framtida pensionsinkomster vid en antagen pensionsålder. En begränsning med denna metod är att livsinkomstprofilerna baseras på data från ett tillfälle, och inte tar hänsyn till hur arbetsmarknaden förändras över tid. En annan begränsning är att simuleringarna av framtida pensionsinkomster kräver antaganden om framtiden som med nödvändighet är förenklande och osäkra.

Båda studierna tyder på att deltidarbetet bidrar till pensionsgapet i Sverige, men skattningarna av storleken på denna effekt skiljer sig mycket. Det är också stor skillnad mellan studierna när det gäller hur mycket av det totala pensionsgapet mellan kvinnor och män som de kan förklara. ISF bedömer inte att de två studierna ger underlag för några meningsfulla slutsatser om hur stor betydelse deltidarbetet har för pensionsgapet i Sverige. Båda studierna understryker också att deras tillvägagångssätt har begränsningar.

Typfallsberäkningar av framtida pensioner fångar inte det totala pensionsgapet

Ett annat sätt att närma sig frågan om deltidsarbetets påverkan på pensionerna är typfallsberäkningar. Sådana beräkningar innebär simuleringar av fiktiva personers framtida pensioner baserade på antaganden om de faktorer som påverkar hur mycket pension de tjänar in och på information om de regler och förutsättningar i pensionssystemet som bestämmer hur mycket pension som de får utbetald.

Det finns ett antal svenska studier med denna inriktning. De som är gjorda på senare år baseras på Pensionsmyndighetens typfallsmodell. I typfallsmodellen kan forskare och analytiker laborera med olika former av deltid och andra förutsättningar för att se hur pensionerna påverkas om olika typfallspersoner arbetar deltid i stället för heltid.

Sådana beräkningar visar genomgående att deltidsarbete innebär lägre pensioner än om motsvarande typfallspersoner hade arbetat heltid. Effekterna blir större om en person arbetar få timmar, om deltidsarbetet pågår under en längre period och om personen har en hög lön.

Typfallsberäkningar kan ge vägledning till enskilda pensionssparare om vilken betydelse olika livsval kan ha för deras framtida pensioner, exempelvis valet att arbeta deltid. Genom att pröva olika förutsättningar och antaganden i typfallsmodellen kan pensionsexperter och analytiker också få en bättre förståelse för hur pensionssystemet fungerar, exempelvis hur deltidsarbete påverkar pensionerna och vilka faktorer som avgör hur stor denna påverkan blir.

Däremot baserar ingen av de studier som ISF har tagit del av sina typfall på data om vilka former av deltidsarbete som är vanligast på den svenska arbetsmarknaden. Ingen av studierna har heller ambitionen att beräkna det totala pensionsgapet mellan kvinnor och män eller hur mycket av gapet som beror på deltidsarbete.

Orsakskedjan från deltidsarbete till pensionärernas inkomster är komplex

Ett sista sätt att närma sig frågan om hur deltidsarbetet påverkar kvinnors och mäns pensioner är att studera den orsakskedja och de

mekanismer som ligger bakom detta samband. Deltidsarbete påverkar människors arbetsinkomster, arbetsinkomsterna påverkar pensionsavsättningarna, pensionsavsättningarna påverkar den utbetalda pensionen och slutligen påverkar även andra inkomster och skattesystemets utformning den disponibla inkomsten.

I varje steg i denna kedja finns mekanismer som förmedlar, förstärker eller försvagar deltidsarbetets effekter. Mekanismerna får olika betydelse om alternativet till deltidsarbete är heltidsarbete eller inget arbete alls. Därför är sambandet mellan deltidsarbete och kvinnors och mäns inkomster efter pensioneringen komplext och svårt att analysera.

I ett första steg påverkar deltidsarbetet arbetsinkomsterna. Deltidsarbete i stället för heltidsarbete ger en lägre inkomst. Om den som arbetar deltid annars inte skulle ha arbetat innebär deltidsarbetet i stället en högre inkomst. Deltidsarbete kan också ha indirekta effekter genom att påverka människors karriärmöjligheter och inkomstutveckling.

I nästa steg ligger arbetsinkomsterna till grund för människors pensionsavsättningar. Men hur stor påverkan deltidsarbetet får beror på vad människor gör under den tid då de inte arbetar deltid. De som arbetar deltid samtidigt som de är föräldralediga, sjuka eller arbetslösa på deltid får ofta kompletterande pensionsavsättningar baserade på socialförsäkringsinkomster. I vissa situationer kan också olika pensionsgrundande belopp påverka hur stor effekten av deltidsarbetet blir.

Pensionsavsättningarna ligger sedan till grund för de utbetalda pensionerna. Men pensionssystemets grundskydd kompenserar de pensionärer som har låga inkomstgrundade pensioner, till exempel för att de har arbetat deltid. Även olika indexerings- och beräkningsregler påverkar de utbetalda pensionerna.

Om pensionsutbetalningarna blir högre eller lägre på grund av deltidsarbete kan slutligen den progressiva inkomstbeskattningen begränsa effekterna på pensionärernas disponibla inkomster.

Svårt att bedöma deltidsarbetets betydelse för pensionsgapet mellan kvinnor och män

Sammantaget visar ISF:s kunskapsgenomgång att deltidsarbetets betydelse för kvinnors och mäns inkomster efter pensioneringen är en komplex fråga som är svår att studera. Deltidsarbetets betydelse för pensionärernas slutliga inkomster påverkas av en mängd olika mekanismer och omständigheter. Det saknas bra data om människors arbetstid under hela deras arbetsliv, och det långa tidsperspektivet bidrar till komplexiteten. Det finns också mycket lite forskning som har försökt mäta hur mycket just deltidsarbete påverkar skillnaden mellan kvinnors och mäns pensioner.

Vår förhoppning är ändå att denna rapport kan ge relevant bakgrundskunskap, olika perspektiv på frågan och en fördjupad förståelse för hur sambanden ser ut. Beskrivningen av orsakskedjan från deltidsarbete till pensionsinkomster kan också ge en bild av hur politiska beslut och institutionella förändringar i olika delar av kedjan kan påverka pensionsgapet mellan kvinnor och män, och deltidens betydelse för pensionsgapet.

1 Inledning

Regeringen har gett Inspektionen för socialförsäkringen (ISF) i uppdrag att sammanställa befintlig forskning om deltidsarbetets betydelse för skillnaden i inkomst mellan kvinnor och män efter pensioneringen samt utvecklingen över tid.¹

Det är väl känt att män har högre genomsnittliga pensioner än kvinnor, och att det hänger samman med de inkomstskillnader som finns i arbetslivet. Deltidsarbete är en faktor som kan ge upphov till sådana inkomstskillnader.² Forskning och analyser visar att människor som arbetar mycket deltid i stället för att arbeta heltid får lägre pensioner.³ En jämförelse mellan olika länder tyder också på att det finns ett samband, om än inte särskilt starkt, mellan könskillnader i deltidsarbete i ett land och könsskillnader i pensionsinkomster i landet.⁴

Men åtminstone i Sverige saknas det forskning som på ett övertygande sätt visar hur stor del av skillnaden mellan kvinnors och mäns pensioner som beror just på deltidsarbete. Det beror troligen på att sådana studier är metodmässigt svåra att genomföra och att det ofta saknas bra dataunderlag.

I denna rapport har ISF valt att närma sig frågan om deltidsarbetets betydelse för kvinnors och mäns pensioner på några olika sätt som vi

¹ Regleringsbrev för budgetåret 2024 avseende Inspektionen för socialförsäkringen, S2021/06076, S2022/01700, S2023/02163 m.fl.

² Betti G. m.fl., *Unequal ageing in Europe: Women's independence and pensions*. Palgrave Macmillan, 2015; Prop. 2023/24:1, *Budgetpropositionen för 2024*, Ålderspensionssystemet vid sidan av statens budget, s. 8–9, och Bilaga 3, Ekonomisk jämställdhet, avsnitt 2.

³ Möhring K., Employment histories and pension incomes in Europe. *European Societies* 2015; 17(1):3–26; Pensionsmyndigheten, *Tumregler för pensionen: För dig som sparar till eller planerar att ta ut pension*. Under publicering.

⁴ Hammerschmid A. och Rowold C., *Gender pension gaps in Europe are more explicitly associated with labor markets than with pension systems*. DIW Weekly Report 25. Deutsches Institut für Wirtschaftsforschung, 2019, s 207–208.

bedömer kan bidra med kunskap och förståelse, även om de inte kan ge några definitiva svar. Vi har också tagit in andra kunskapskällor än vetenskaplig forskning när vi har bedömt att det är relevant.

1.1 Rapportens syfte

Syftet med denna rapport är att sammanställa befintlig kunskap om hur deltidsarbete påverkar, eller kan påverka, kvinnors och mäns inkomster efter pensioneringen och hur detta eventuellt har förändrats över tid.

1.2 Tillvägagångssätt, utgångspunkter och avgränsningar

Uppdraget har varit att sammanställa befintlig forskning. En inledande översikt gav intrycket att den vetenskapliga forskningen inte gav tydliga svar på frågorna i uppdraget. Vi har därför även använt studier, rapporter och statistik från myndigheter, företag och organisationer. Sådan kunskap ger inte heller tydliga svar på uppdragets frågor, men vi bedömer ändå att den är relevant för att ge en bredare bild och en större förståelse för frågorna.

För att identifiera relevant kunskap har vi gjort nätsökningar efter i första hand vetenskaplig litteratur och följt upp relevanta referenser i den litteratur som vi har funnit. Vi har även använt studier som inte är granskade av oberoende referenter (*peer review*), om vi har bedömt att de har bidragit till kunskapssammanställningen. Vi har ställt frågor om relevanta studier och rapporter till forskare och experter inom pensionsområdet. Vi har tagit del av aktuell statistik om deltidsarbete, arbetsinkomster och pensionsinkomster från Statistikmyndigheten SCB, Medlingsinstitutet och Pensionsmyndigheten. Vi har också hämtat viss information från lagstiftning och kollektivavtal som kan påverka deltidsarbete, pensionsavsättningar och pensionsinkomster för deltidsarbetande.

Frågan om deltidsarbetets betydelse för kvinnors och mäns inkomster efter pensioneringen har många aspekter. På grund av den begränsade tidsramen för uppdraget har vi valt några utgångspunkter och gjort några avgränsningar när vi gått igenom och sammanställt kunskap inom området.

Deltidsarbetets betydelse: I svenska policydiskussioner är utgångspunkten i regel att det normala och önskvärda är att människor arbetar heltid, och att deltidsarbete innebär lägre inkomster.⁵ Denna utgångspunkt är också den vanliga när svenska forskare och myndigheter analyserar deltidsarbetet och dess konsekvenser för människors pensioner. Men alternativet till deltidsarbete är inte alltid heltidsarbete, utan ibland snarare inget arbete alls.

Från början av 1970-talet och framåt uppmuntrades deltidsarbete i Sverige som ett sätt att få ut fler kvinnor i arbetslivet och att underlätta för kvinnor som tidigare arbetat att komma tillbaka i arbete efter att de fått barn.⁶ Det perspektivet är fortfarande viktigt i flera andra länder och i internationella policydiskussioner.⁷ För vissa andra grupper som arbetar deltid är heltidsarbete förmodligen inget möjligt eller önskvärt alternativ. Många ungdomar arbetar deltid samtidigt som de studerar.⁸ Vissa deltidsarbetande får sjukpenning eller sjukersättning på deltid för att de bedöms sakna förmåga att arbeta heltid.⁹ Många äldre arbetar också deltid i samband med pensionsövergången, bland annat de ”jobbonärer” som fortsätter arbeta i viss utsträckning efter att de har börjat ta ut pension.¹⁰

Deltidsarbete kan alltså påverka människors pensionsintjänande i både positiv och negativ riktning. Detta är värt att ha i minnet, även om de studier och analyser som vi går igenom i rapporten för det mesta utgår från att alternativet till deltidsarbete är heltidsarbete.

Inkomster efter pensioneringen: Uppdraget talar om deltidens påverkan på inkomster efter pensioneringen. Fokus i rapporten ligger

⁵ Nordiska ministerrådet, *Part-time work in the Nordic region II: A research review on important reasons*. TemaNord 2014:560, 2014, s. 77, 143–154.

⁶ Sundström M., Part-time work in Sweden: Trends and equality effects. *Journal of Economic Issues* 1991; XXV(1):167–178; Nyberg A., Gender equality policy in Sweden: 1970s–2010s. *Nordic Journal of Working Life Studies* 2012; 2(4):67–84; Jämställdhetsmyndigheten, *Livspusslet som inte går ihop*. Rapport 2023:17, s. 52.

⁷ Fagan C. m.fl., Part-time work: Challenging the ”bread-winner” gender contract. *The Gendering of Inequalities*. Redaktörer: Jensen J. m.fl., Routledge, 2017; Matteazzi E. m.fl., Part-time employment, the gender wage gap and the role of wage-settings institutions: Evidence from 11 European countries. *European Journal of Industrial Relations* 2018; 24(3):221–241; Barbieri P. m.fl., Part-time employment as a way to increase women’s employment: (Where) does it work? *International Journal of Comparative Sociology* 2019; 60(4):249–268

⁸ PTK, *Deltid och framtid – beslutet att jobba deltid och hur det påverkar pensionen*. 2018, s. 8.
⁹ Ds 2016:19, *Jämställda pensioner?*, s. 129.

¹⁰ Pensionsmyndigheten, *Att vara jobbonär – en lönsam affär*. VER 2021–262, 2021; Wahlstein I., *Vem vill bli jobbonär?* MinPension, 2023.

på inkomster från inkomstgrundade pensioner inklusive tjänstepensioner, eftersom det är dessa som direkt påverkas av deltidarbete. Vi har också tagit hänsyn till pensionssystemets grundskydd, främst garantipensionen, eftersom grundskyddet är tänkt att kompensera personer som av olika skäl inte har tjänat in så hög pension. Detta avspeglar de teman som tas upp i forskningen om pensionsgapet mellan kvinnor och män och om deltidarbets betydelse.¹¹ Därutöver har bland annat kapitalinkomster, privat pensionssparande och efterlevandeförmåner betydelse för pensionärernas inkomster och för inkomstskillnader mellan kvinnor och män.¹² Dessa faktorer går vi inte in på i rapporten.

Pensionsnivå i form av månatliga utbetalningar: Forskning, utredningar och policydiskussioner om pensionsgapet mellan kvinnor och män utgår i regel från nivåskillnader i månatliga pensionsutbetalningar. Kvinnor får lägre månatliga utbetalningar än män. Det finns också studier som mäter eller skattar kvinnors och mäns totala pensionsutbetalningar under deras tid som pensionärer, ibland också i relation till deras totala inbetalningar till pensionssystemet. Pensionsgapet minskar om man ser till hela livets pensionsutbetalningar, eftersom kvinnor i genomsnitt lever längre än män.¹³ Grundskyddet och andra omfördelade egenskaper i pensionssystemet, tillsammans med skillnader i livslängd, innebär att kvoten mellan utbetalningar och inbetalningar är högre för kvinnor än för män, det vill säga kvinnor får ut mer i pension för de pengar som de betalar in till pensionssystemet.¹⁴ Men i denna rapport ligger fokus på kvinnors och mäns månatliga pensionsutbetalningar, och hur de har påverkats av deltidarbete.

Individinkomster: Uppdraget gäller inkomstskillnader mellan kvinnor och män. Många pensionärer lever i parförhållanden, och då påverkas deras ekonomiska utrymme av hushållets samlade ekonomi.¹⁵ Men forskningen pekar på att individinkomster också har betydelse, inte

¹¹ Betti G. m.fl., *Unequal ageing in Europe: Women's independence and pensions*; Möhring K., *Employment histories and pension incomes in Europe*.

¹² Prop. 2023/24:1, *Budgetpropositionen för 2024*. Ålderspensionssystemet vid sidan av statens budget, s. 9.

¹³ Pensionsmyndigheten, *Theoretical gender gaps in pensions*. VER 2019–402, 2019, s. 9–10.

¹⁴ Ståhlberg A.-C. m.fl., *Pension design and gender*. *European Journal of Social Security* 2005; 7(1):57–79.

¹⁵ Warren T., *Penalties of part-time work across Europe*. *Gender inequalities in the 21st century: New barriers and continuing constraints*. Redaktörer: Scott J. m.fl., Edward Elgar, 2010, s. 121; Ds 2016:19, *Jämställda pensioner?*, s. 54–56.

minst när det gäller fördelning och förhandlingar i parförhållanden, och för människors handlingsfrihet och oberoende.¹⁶ I forskning om ”pensionsgapet” mellan kvinnor och män (*gender pension gap*) ligger fokus för det mesta på individinkomster. I rapporten går vi inte in på hushållsinkomster, utan avgränsar oss till kvinnors och mäns individuella inkomster.

Kvinnors och mäns genomsnittliga inkomster: Forskningen definierar i regel pensionsgapet som skillnaden mellan kvinnors och mäns genomsnittliga pensionsinkomster. Några forskare har föreslagit att analyser av genomsnittliga inkomstskillnader mellan kvinnor och män i ett land bör kompletteras med analyser av genomsnittliga skillnader i pensionsinkomster inom (olikkönade) par i landet. Det första måttet, menar forskarna, är relevant för politiska mål om att minska ojämlikhet i samhället. Det andra måttet är relevant för mål om att stärka kvinnors ekonomiska oberoende.¹⁷ Det verkar inte finnas någon omfattande forskning om det andra måttet, så rapporten handlar enbart om skillnader mellan kvinnors och mäns genomsnittliga pensionsinkomster.

Anställda och företagare: Studier och statistik om pensionsgapet omfattar i regel både pensionärer som har varit anställda och pensionärer som varit företagare. Men forskning om deltidarbete och hur det påverkar människors arbetsinkomster och pensioner utesluter ofta företagare. Det beror på att heltid, deltid och ”överenskommen arbetstid” inte alltid är relevanta begrepp för företagare, och att det anses svårt att mäta deras arbetstid.¹⁸ Därför ligger fokus i delar av rapporten på anställda.

Internationell forskning och svenska förhållanden: Det finns mycket internationell forskning om hur deltidarbete påverkar människors arbetsinkomster, och en del forskning om hur det i sin tur påverkar människors pensioner. Deltidsarbetet och dess betydelse för

¹⁶ Betti G. m.fl., *Unequal ageing in Europe: Women's independence and pensions*, kap. 7.

¹⁷ Betti G. m.fl., *Unequal ageing in Europe: Women's independence and pensions*, kap. 7; Tinios P. m.fl. Intra-household pension gender gap and subjective well-being in Europe: Do older European women value economic independence? *The International Journal of Aging and Society* 2015; 5(3):49–64.

¹⁸ Bardasi E. och Gornick J. C., *Working for less? Women's part-time wage penalties across countries*. Luxembourg Income Studies Working Paper Series No. 467, 2007, s. 22; Betti G. m.fl., *Unequal ageing in Europe: Women's independence and pensions*, s. 30. Warren T., Penalties of part-time work across Europe. *Gender inequalities in the 21st century: New barriers and continuing constraints*, s. 114.

människors pensioner varierar mycket mellan olika länder på grund av skillnader i förhållanden på arbetsmarknaden, i könsroller och i pensionssystemens utformning. Forskningsresultat från andra länder kan därför vara svåra att överföra till svenska förhållanden. I rapporten redovisar vi ibland vissa internationella forskningsresultat, men fokus ligger på Sverige.

Befintlig kunskap: Uppdraget har varit att sammanställa befintlig kunskap och projekttiden har varit kort. Därför har vi bara använt forskning, utredningar, rapporter och statistik som har funnits offentligt tillgängliga. Vi har inte samlat in egna data eller begärt in egen statistik.

1.3 Fyra sätt att närma sig frågan

Nästa kapitel i rapporten ger en kortfattad översikt över deltidssarbetet i Sverige – vilka som arbetar deltid, hur mycket, varför, och hur deltidssarbetet har utvecklats över tid (kapitel 2). Därefter går vi in på frågan om deltidssarbetets betydelse för pensionärernas inkomster. Baserat på befintlig forskning och kunskap ser vi fyra olika sätt att närma sig frågan. Men vi bedömer inte att något av dessa sätt ger ett tydligt svar på frågan om hur stor betydelse deltidssarbetet har för skillnaden mellan kvinnors och mäns pensioner och hur detta har utvecklats över tid.

Ett första sätt att närma sig frågan är genom studier och statistik om hur kvinnors och mäns arbetsinkomster och pensionsinkomster skiljer sig åt. Statistiken visar att könsskillnader i både arbetsinkomster och pensionsinkomster har minskat över tid. Samtidigt har också könsskillnaden i deltidssarbete minskat. Detta är viktig bakgrundkunskap, även om en sådan statistiksammanställning inte visar hur mycket av pensionsgapet som förklaras av könsskillnader i deltidssarbete (kapitel 3).

Inom den internationella forskningen finns olika försök att dekomponera pensionsgapet mellan kvinnor och män, det vill säga beräkna hur mycket av gapet som orsakas av olika faktorer. Vi har hittat två sådana dekomponeringsstudier som tar hänsyn till deltidssarbete och där Sverige ingår. Metoderna och resultaten från dessa två studier skiljer sig mycket, och båda har stora metodmässiga begränsningar. Båda tyder på att deltidssarbetet bidrar till

pensionsgapet i Sverige, men vi bedömer inte att de två studierna ger underlag för några meningsfulla slutsatser om hur stort detta bidrag är (kapitel 4).

Ett annat sätt att undersöka deltidens påverkan på pensionerna är genom så kallade typfallsberäkningar, som simulerar framtida pensionsutfall under olika förutsättningar. De studier om deltid som använt typfallsberäkningar visar genomgående att deltid innebär lägre pensioner än heltidsarbete. De visar också på flera faktorer som påverkar hur stor betydelse deltid har för människors pensioner. Däremot är studierna inte utformade för att mäta deltidens betydelse för det totala pensionsgapet mellan kvinnor och män (kapitel 5).

Ett sista sätt att närma sig frågan om deltidens betydelse för kvinnors och mäns pensioner är att studera vilka mekanismer som ligger bakom detta samband. Deltid påverkar människors arbetsinkomster, arbetsinkomsterna påverkar pensionsavsättningarna, pensionsavsättningarna påverkar den utbetalda pensionen och slutligen påverkar andra inkomster och skatter den disponibla inkomsten. I varje steg i denna kedja finns mekanismer som förmedlar, förstärker eller försvagar deltidens effekter. En genomgång av sådana mekanismer svarar inte (heller) på hur mycket av pensionsgapet som orsakas av deltid. Men den kan bidra till förståelsen av hur sambandet ser ut och visa på komplexiteten i frågan. I denna genomgång återknyter vi också till frågan om vad som är alternativet till deltid. Mekanismerna får olika betydelse om alternativet är heltidsarbete eller inget arbete alls (kapitel 6).

Rapporten avslutas med en kort sammanfattande diskussion (kapitel 7).

2 Deltidsarbete

Detta kapitel ger en översikt över kvinnors och mäns deltidsarbete i Sverige. Översikten visar att kvinnor arbetar deltid i betydligt större utsträckning än män, men att könsskillnaden i deltidsarbete har minskat över tid (avsnitt 2.1). Däremot är kunskapen bristfällig om hur människors arbetstidskarriärer ser ut, det vill säga hur länge och hur mycket kvinnor och män arbetar deltid under sina arbetsliv (avsnitt 2.2).

Människor arbetar deltid av många olika orsaker: individuella motiv och preferenser, önskemål från arbetsgivaren, sociala normer, strukturella förhållanden på arbetsmarknaden och lagar och avtal som påverkar arbetstiden. Tankar om den framtida pensionen kan också påverka om människor väljer att arbeta heltid eller deltid, men för det mesta har mer närliggande ekonomiska och praktiska överväganden större betydelse för människors arbetstid (avsnitt 2.3).

2.1 Fler kvinnor än män arbetar deltid

Andelen kvinnor som arbetar deltid är betydligt högre än andelen män. Så är det både i Sverige och i de flesta andra västländer.¹⁹ Det hänger samman med att kvinnor, totalt sett, utför mindre betalt arbete än män, samtidigt som de utför mer obetalt arbete i form av omsorgs- och hushållsarbete.²⁰ Men i Sverige har skillnaden mellan kvinnors och mäns deltidsarbete minskat över tid. Deltidsarbetet varierar också mellan olika grupper av förvärvsarbetande, bland annat när det gäller ålder, utbildningsnivå, familjesituation, yrke och bransch.

¹⁹ OECD, *Joining forces for gender equality: What is holding us back?* 2023, kap. 13; Lis M. och Bonthuis B., *Drivers of the gender gap in pensions: Evidence from EU-SILC and the OECD pension model*. World Bank Group Discussion Paper No. 1917, 2019, s. 16.

²⁰ SOU 2022:4, *Minska gapet – Åtgärder för jämställda livsinkomster*, s. 127.

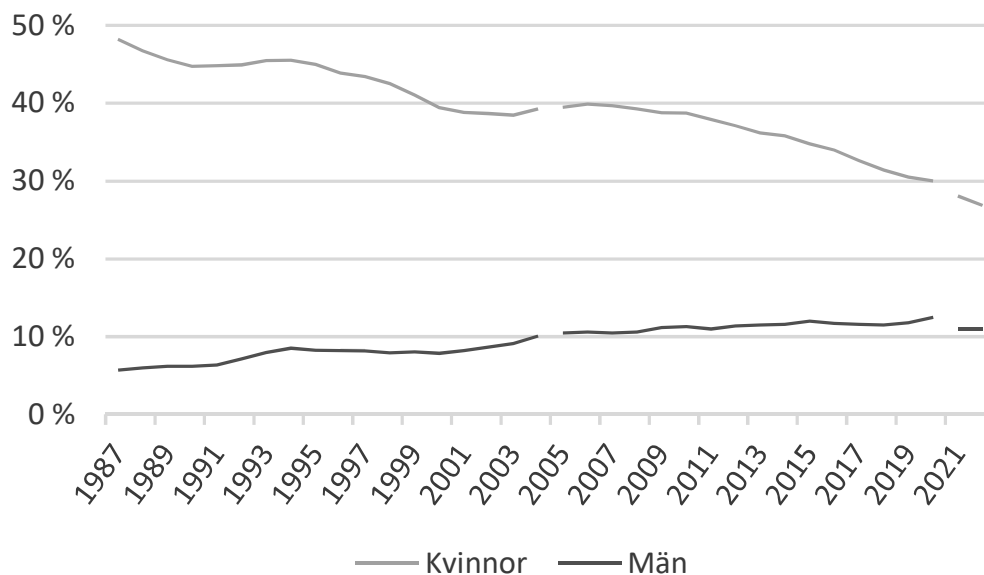
Det saknas heltäckande registerdata över deltidarbete i Sverige. Den viktigaste datakällan för deltidarbete är i stället Statistikmyndigheten SCB:s arbetskraftsundersökningar, AKU. År 2005 samordnades den svenska arbetskraftsundersökningen med motsvarande undersökningar på EU-nivå. Data från tiden före respektive efter samordningen är inte alltid fullt jämförbara.

Det finns olika frågor i AKU-materialet som mäter deltidarbete och vissa frågor har förändrats över tid. Före 2005 fanns en enkätfråga om ”vanligen” arbetad tid, där kortare arbetstid än 35 timmar per vecka klassificerades som deltid. År 2005 infördes i stället en fråga där respondenterna själva får svara om de arbetar heltid eller deltid.²¹ År 2023 svarade 18 procent av de sysselsatta i åldrarna 20–65 år att de arbetade deltid – 26 procent av kvinnorna och 11 procent av männen.

Före år 2023 redovisar SCB siffror för åldersgruppen 20–64 år. Andelen kvinnor som arbetar deltid har minskat över tid, från närmare 50 procent i slutet av 1980-talet till 27 procent år 2022. Andelen män ökade från knappt 6 procent i slutet av 1980-talet till drygt 10 procent i mitten av 00-talet, och har sedan varit i stort sett oförändrad (figur 1).

²¹ Larsson M., *Anställningsformer och arbetstider 2017*. Landsorganisationen i Sverige, 2017 s. 46.

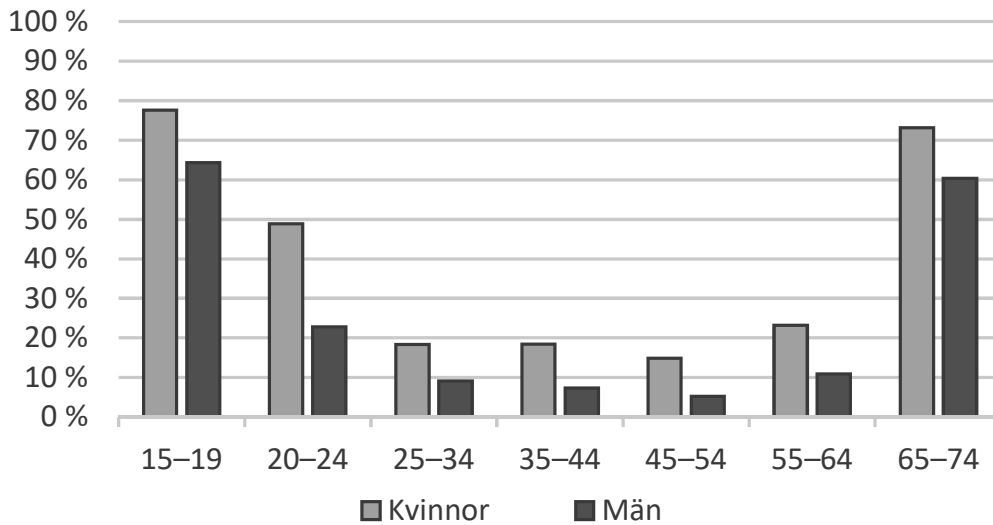
Figur 1 Andel deltidssarbetande bland alla förvärvsarbetande, 20–64 år, kvinnor och män, 1987–2022, procent



Anm.: Förändringar i AKU åren 2005 och 2021 gör att siffrorna inte är jämförbara över tid.
 Källa: SCB:s statistikdatabas, AKU-data.

Ett annat mått på deltid baseras på en AKU-fråga om ”överenskommen arbetstid”. För detta mått omfattar den redovisade statistiken ett större åldersspann, 15–74 år. Statistiken visar att deltidssarbete är vanligare bland de äldsta och de yngsta (figur 2). Yngre arbetar ofta deltid samtidigt som de studerar och äldre arbetar ibland deltid i samband med pensionsövergången. Men de yngsta och i synnerhet de äldsta utgör mindre andelar av den totala arbetskraften (figur 3). I alla åldersgrupper är det högre andelar kvinnor än män som arbetar deltid.

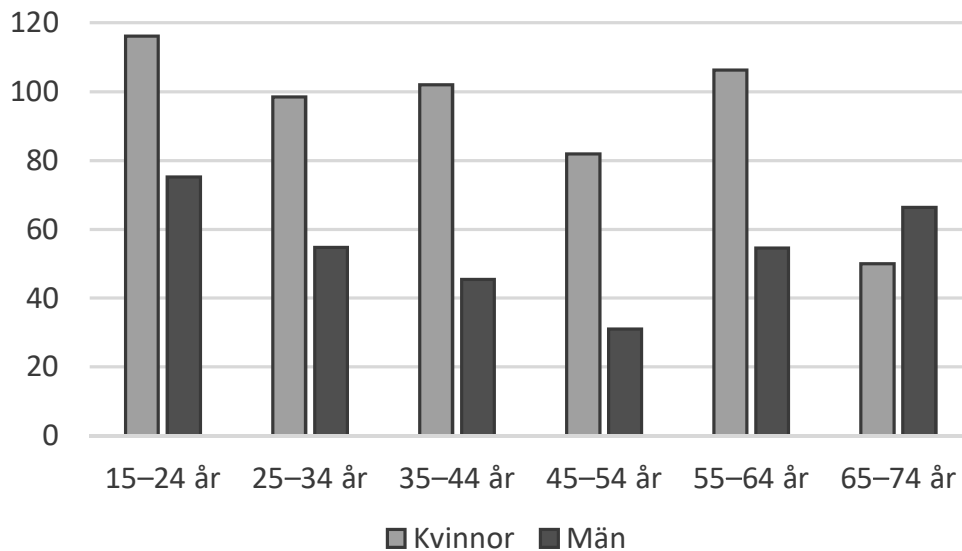
Figur 2 Andel deltidssarbetande kvinnor och män i olika åldersgrupper, 2023, procent



Anm.: Svar på enkätfråga om överenskommen arbetstid. Diagrammet visar hur stora andelar av de förvärvsarbetande i olika åldersgrupper med känd arbetstid som har en överenskommen veckoarbetstid under 35 timmar.

Källa: SCB:s statistikdatabas, AKU-data.

Figur 3 Antal deltidssarbetande kvinnor och män i olika åldersgrupper, 2023, tusental



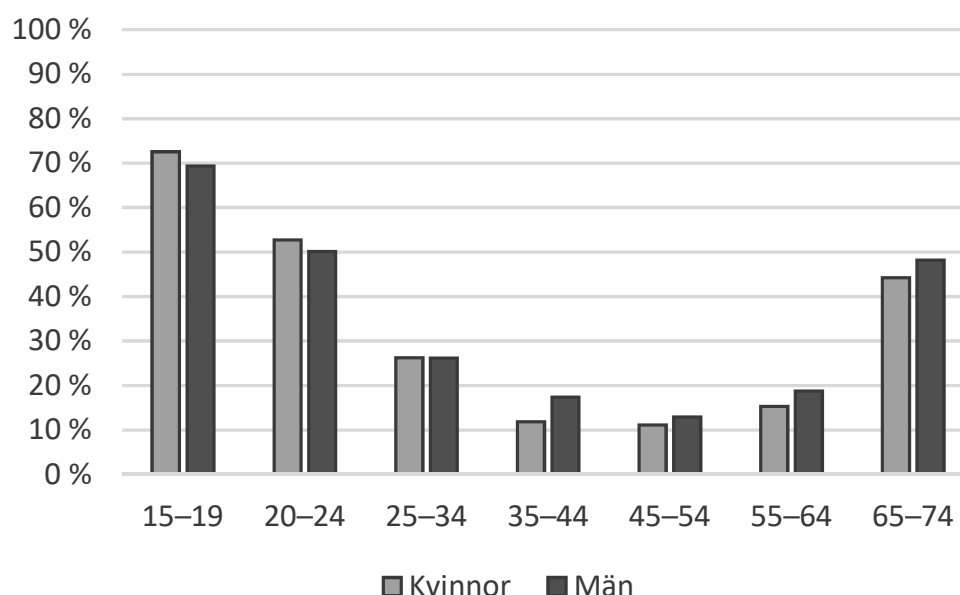
Anm.: Svar på enkätfråga om överenskommen arbetstid. Diagrammet visar hur många förvärvsarbetande som har en överenskommen veckoarbetstid under 35 timmar.

Källa: SCB:s statistikdatabas, AKU-data.

De flesta deltidsanställda arbetar minst halvtid. SCB redovisar AKU-statistiken om överenskommen arbetstid uppdelad på 1–19 timmar i veckan, 20–34 timmar i veckan och 35 timmar i veckan eller mer. 35 timmar i veckan eller mer kategoriseras som heltid. Av alla som har en kortare arbetstid arbetar 30 procent kort deltid (1–19 timmar) och 70 procent lång deltid (20–34 timmar). Bland männen är andelen med kort deltid högre, 34 procent jämfört med 28 procent bland kvinnorna.

Kort deltid är vanligast bland ungdomar och bland personer som har fyllt 65 år. I övriga åldersgrupper arbetar de allra flesta deltidsarbetande lång deltid, 20 timmar i veckan eller mer (figur 4).

Figur 4 Andel med kort deltid, 1–19 timmar i veckan, bland deltidsarbetande kvinnor och män, 2023, procent



Källa: SCB:s statistikdatabas, AKU-data.

Flera studier och rapporter har analyserat hur deltidsarbetet varierar mellan olika grupper förvärvsarbetande, ofta med hjälp av AKU-data kopplade till variabler som inte publiceras i SCB:s offentliga statistikdatabas. Dessa analyser visar bland annat följande:

- Deltid är vanligare bland lågutbildade än bland högutbildade.²² Skillnaden mellan låg- och högutbildade är tydligast bland äldre personer.²³ Könsskillnader i deltidarbete är också större bland lågutbildade än bland högutbildade, och deltidarbete är särskilt vanligt bland kvinnor med låg utbildning.²⁴
- Deltidsarbete är vanligare bland lågavlönade, det vill säga personer med låg timlön, än bland högavlönade.²⁵
- Deltidsarbete är vanligare bland sammanboende än bland övriga.²⁶
- Kvinnors deltidarbete, men inte mäns, ökar när de får barn.²⁷ Det är framför allt kvinnor med yngre barn som arbetar deltid, och kvinnor med flera barn arbetar deltid i större utsträckning, och under längre perioder, än kvinnor med färre barn.²⁸
- Deltidsarbete är vanligare bland utrikes födda män än bland svenskfödda män, däremot finns ingen tydlig skillnad mellan inrikes och utrikes födda kvinnor.²⁹
- Deltidsarbete är vanligare bland personer med funktionsnedsättning, i synnerhet när funktionsnedsättningen medför nedsatt arbetsförmåga.³⁰
- Deltidsarbete är vanligare i offentlig sektor än i privat sektor,³¹ och i synnerhet i kvinnodominerade yrken i kommunerna.³²

²² Akademikernas A-kassa, *Arbetslöshetsrapporten: Statistik om arbetsmarknaden 2023*.

²³ PTK, *Deltid och framtid – beslutet att jobba deltid och hur det påverkar pensionen*. 2018.

²⁴ PTK, *Deltid och framtid – beslutet att jobba deltid och hur det påverkar pensionen*. 2018; Andren T., *Frånvaroeffekter på lönen för kvinnor och män*. Specialstudie nr 27, Konjunkturinstitutet. 2011; Nordiska Ministerrådet, *Part-time work in the Nordic region: Part-time work, gender and economic distribution in the Nordic countries*. TemaNord 2014:503, 2014, s. 38.

²⁵ Andren T., *Ekonomisk jämställdhet mellan kvinnor och män – En kunskapsöversikt*. Specialstudie nr 31, Konjunkturinstitutet. 2012, s. 46; Ds 2016:19, *Jämställda pensioner?*, s. 127.

²⁶ Ds 2016:19, s. 127.

²⁷ SOU 2015:50, *Hela lönen, hela tiden: Utmaningar för ett jämställt arbetsliv*, s. 126.

²⁸ Jämställdhetsmyndigheten, *Livspusslet som inte går ihop*. Rapport 2023:17, s. 33.

²⁹ Andren T., *Frånvaroeffekter på lönen för kvinnor och män*.

³⁰ SCB, *Situationen på arbetsmarknaden för personer med funktionsnedsättning 2020*. 2021, s. 25–26.

³¹ Andren T., *Ekonomisk jämställdhet mellan kvinnor och män – En kunskapsöversikt*, s. 46.

³² Alecta, *Deltidsfällan: Hur en ojämsställd arbetsmarknad ger ojämsställda pensioner*. 2015.

- Deltid är betydligt vanligare bland arbetare än bland tjänstemän.³³ Det gäller både sett till yrke och sett till facklig tillhörighet. Deltid är också vanligare bland anställda som inte är fackligt anslutna än bland de som är medlemmar i en fackförening.³⁴
- Tidsbegränsat anställda arbetar deltid i större utsträckning än fast anställda.³⁵
- Personer med obekväma arbetstider arbetar deltid i större utsträckning än andra. Skillnaden är tydligast bland män och arbetare, men finns i alla grupper.³⁶
- Deltid är vanligt i vissa branscher och yrken. Höga andelar deltidsanställda bland arbetare finns inom detaljhandel, restaurang, vård och omsorg, sociala tjänster (exempelvis hemtjänst) och hotell. Höga andelar deltidsanställda tjänstemän finns inom kultur, nöje och fritid, hotell, hälso- och sjukvård samt vård och omsorg.³⁷ Flera av de branscher och yrken där deltidarbete är vanligast är kvinnodominerade. Men kvinnor arbetar oftare deltid än män i de flesta branscher.³⁸

2.2 Kvinnor arbetar deltid under längre perioder än män

En viktig fråga för att bedöma deltidarbets betydelse för människors pensioner är hur deltidarbetsandens arbetstidskarriärer ser ut – hur länge och när i livet arbetar de deltid? Men eftersom det saknas registerdata om deltid går det inte att ge någon tydlig bild av detta. Arbetskraftsundersökningarna följer inte enskilda individer över tillräckligt lång tid för att det ska gå att rekonstruera sådana

³³ Larsson M., *Anställningsformer och arbetstider 2017*; Lorentzi U. och Vedin U., *Sveriges jämställdhetsbarometer 2019 – Tid, makt och pengar i ett förändrat politiskt landskap*. Landsorganisationen i Sverige, 2019.

³⁴ Larsson M., *Anställningsformer och arbetstider 2017*.

³⁵ Lorentzi U. och Vedin U., *Sveriges jämställdhetsbarometer 2019 – Tid, makt och pengar i ett förändrat politiskt landskap*.

³⁶ Lorentzi U. och Vedin U., *Sveriges jämställdhetsbarometer 2019 – Tid, makt och pengar i ett förändrat politiskt landskap*, s. 25–26.

³⁷ Larsson M., *Anställningsformer och arbetstider 2017*.

³⁸ SOU 2015:50, s. 125.

arbetstidskarriärer. Inspektionen för socialförsäkringen (ISF) har hittat två andra enkätundersökningar med retrospektiva frågor om arbetstid, som ger viss information om hur länge människor i Sverige arbetat deltid.

I den internationella enkätundersökningen SHARE innehåller delstudien SHARELIFE retrospektiva frågor till pensionärer om deras arbetstidskarriärer. En rapport baserad på data om personer som har gått i pension fram till år 2015 anger att män i Sverige i genomsnitt hade arbetat 44 år varav 1 år på deltid. Kvinnor hade i genomsnitt arbetat 36 år varav 9 år på deltid.³⁹

En enkätundersökning från Pensionsmyndigheten innehåller en retrospektiv fråga om deltidarbete till pensionärer i åldrarna 70–75 år. 65 procent av kvinnorna svarar att de någon gång i livet har arbetat deltid. Motsvarande siffra för män är 15 procent. Bland de män som har arbetat deltid har de flesta gjort det en kortare tid, högst fem år. Bland kvinnorna är det betydligt högre andelar som har arbetat deltid under längre perioder. Sex procent av kvinnorna och en procent av männen svarar att de alltid har arbetat deltid (tabell 1).⁴⁰

Tabell 1 Svar på frågan ”Har du någon gång arbetat deltid i ditt yrkesliv?”, 70–75-åringar, procent

Svarsalternativ	Kvinnor	Män	Totalt
Nej, jag har aldrig arbetat deltid	27	81	53
Ja, jag har alltid arbetat deltid	6	1	4
Ja, jag har arbetat deltid längre än 10 år	22	1	12
Ja, jag har arbetat deltid 6–10 år	13	3	8
Ja, jag har arbetat deltid upp till 5 år	23	10	17
Tveksam, vet ej, ej svar	8	4	6
<i>Totalt</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>

Källa: Pensionsmyndigheten.

³⁹ Bettio F. m.fl., *Future risks for gender inequality in income security*. Report commissioned by the European Union within the SAAGE contract, Fondazione G. Brodolini, 2018, s. 27.

⁴⁰ Pensionsmyndigheten, *Blev det som du tänkt dig? En studie bland 70–75-åringar*. VER 2020–226, 2020, s. 41. Könsuppdelade siffror från Pensionsmyndigheten.

Retrospektiva enkätfrågor kan ge information som är svår att få på något annat sätt. Men de har också begränsningar. Det finns en risk för dålig datakvalitet, eftersom människor kan ha svårt att komma ihåg händelser och förhållanden långt tillbaka i tiden. De enkätundersökningar som vi har hittat har inte heller frågat hur många timmar i veckan människor har arbetat under olika perioder i livet, utan bara hur många år av sina arbetsliv som de har arbetat deltid. Det är också viktigt att komma ihåg att uppgifter om arbetstidskarriärer som gäller dagens pensionärer avspeglar hur arbetsmarknad och könsroller såg ut under deras arbetsliv, som delvis ligger långt tillbaka i tiden. Förhållandena för de som arbetar i dag ser annorlunda ut.

2.3 Det finns många orsaker till deltidarbete

Att människor arbetar deltid beror delvis på deras egna val och preferenser. Men arbetsgivare kan också ha intresse av att erbjuda deltidstjänster, och i vissa kvinnodominerade branscher och yrken talar forskare om att det finns en ”deltidskultur”. Deltidsarbete, och att kvinnor arbetar deltid i större utsträckning än män, kan därför bero på en kombination av olika motiv och omständigheter. Regler i lagar och avtal och ekonomiska villkor i pensionssystemet kan också påverka vilka som arbetar deltid och varför. Frågan om varför människor arbetar deltid är kopplad till frågan om vad de skulle göra om de inte arbetade deltid – arbeta heltid eller inte arbeta alls.

2.3.1 Anställdas motiv för att arbeta deltid

SCB:s arbetskraftsundersökningar innehåller en fråga till deltid-arbetande om den viktigaste orsaken till att de arbetar deltid (tabell 2).⁴¹ Den vanligaste orsaken, för både kvinnor och män, är ”andra personliga skäl”. Därefter svarar 19 procent av kvinnorna och 22 procent av männen att de arbetar deltid för att de inte får något heltidsarbete. Detta svarsalternativ används ibland som mått på ”ofrivillig deltid”.⁴²

⁴¹ SCB:s statistikdatabas, Levnadsförhållanden/Jämställdhetsstatistik/Ekonomisk jämställdhet, tabell 2.26. www.scb.se, hämtad den 13 mars 2024.

⁴² Ds 2016:19, s. 128–129.

Relativt många arbetar deltid på grund av studier, 17 procent av kvinnorna som arbetar deltid och 21 procent av männen. Kvinnor arbetar deltid för att ta hand om barn och av andra familjeskäl i större omfattning än män. En dryg tiondel de som arbetar deltid, både bland kvinnor och män, gör det på grund av sjukdom eller nedsatt arbetsförmåga. Kvinnor svarar i högre grad än män att de arbetar deltid för att deras arbeten är fysiskt eller psykiskt krävande.

Tabell 2 Orsak till deltidarbete för personer 20–65 år, kvinnor och män, tusental och procent, 2023

Orsak	Andel		Antal	
	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män
Har inte fått något heltidsarbete / Arbetsgivaren erbjuder bara deltidstjänst	18,8	22,3	115,7	65,9
Andra personliga skäl	26,8	29,4	165,1	86,8
Studier	16,7	21,4	102,8	63,1
Tar hand om barn	12,0	5,7	73,6	16,8
Egen sjukdom/nedsatt arbetsförmåga	10,8	10,4	66,6	30,6
Andra familjeskäl	5,8	2,2	35,5	6,5
Arbetet är fysiskt eller psykiskt krävande	4,6	2,3	28,1	6,6
Tar hand om närstående
Övrigt inklusive uppgift saknas	4,2	6,2	25,6	18,4
<i>Totalt</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>615,5</i>	<i>294,9</i>

Anm.: Två punkter innebär att underlaget är för litet för att SCB ska redovisa resultat.

Källa: SCB:s statistikdatabas, AKU-data.

På grund av ändringar i arbetskraftsundersökningarna redovisar SCB bara undersökningar från de allra senaste åren på sin webbplats. Publicerade rapporter tyder på att deltidarbete på grund av ohälsa har minskat tydligt över tid, medan andelen som arbetar deltid på grund av studier och olika personliga skäl har ökat. Andelen som inte kan få heltidsarbete har varierat över tid.⁴³ Variationen verkar åtminstone

⁴³ Nordiska ministerrådet, *Part-time work in the Nordic region: Part-time work, gender and economic distribution in the Nordic countries*. TemaNord 2014:503, 2014, s. 27; Alecta, *Deltidsfällan: Hur en ojämsställd arbetsmarknad ger ojämsställda pensioner*. 2015, s. 10; Larsson M., *Anställningsformer och arbetstider 2017*, s. 41.

delvis hänga samman med konjunkturen – en högre andel av deltiden är ofrivillig i perioder av lågkonjunktur och hög arbetslöshet.⁴⁴

Mer detaljerade analyser visar också att andelen som arbetar deltid för att de inte kan få heltidsarbete är betydligt högre bland arbetare än bland tjänstemän, medan vård av barn som orsak till deltid är betydligt vanligare bland tjänstemän än bland arbetare.⁴⁵ Deltid på grund av vård av barn är framför allt ett vanligt skäl bland kvinnor i tjänstemannayrken. Framför allt kvinnor i arbetaryrken uppger också att arbetet är alltför krävande för att de ska orka arbeta heltid. Även hälsoskäl till deltid är vanligast bland arbetarkvinnor.⁴⁶

Arbetskraftsundersökningen visar att kvinnor som arbetar deltid har en heltidstjänst i botten oftare än män. År 2016 hade 31 procent av de deltidssarbetande kvinnorna en heltidstjänst, jämfört med 23 procent av männen. Tjänstemän som arbetar deltid har en heltidstjänst i botten i betydligt större utsträckning än arbetare som arbetar deltid. Det gäller för både kvinnor och män.⁴⁷

De flesta tidigare analyser av AKU-data om orsaker till deltidssarbete gäller åldersgruppen 20–64 år. En rapport som även omfattar äldre personer visar att deltidssarbete kombinerat med pensionsuttag står för en betydligt större andel av mäns deltidssarbete än av kvinnors deltidssarbete.⁴⁸

2.3.2 Arbetsgivares motiv för att erbjuda deltidssarbete

Arbetskraftsundersökningarnas fråga om orsaker till deltidssarbete ställs till personer som arbetar deltid, och utgår främst från deras perspektiv och motiv. Men även arbetsgivare kan ha motiv för att erbjuda deltidssarbete.⁴⁹

⁴⁴ Nordiska ministerrådet, *Part-time work in the Nordic region: Part-time work, gender and economic distribution in the Nordic countries*, s. 17–20.

⁴⁵ Larsson M., *Anställningsformer och arbetstider 2017*, s. 39–41.

⁴⁶ Lorentzi U. och Vedin U., *Sveriges jämställdhetsbarometer 2019 – Tid, makt och pengar i ett förändrat politiskt landskap*, s 24–25.

⁴⁷ Larsson M., *Anställningsformer och arbetstider 2017*, s. 29.

⁴⁸ SCB, *En fråga om tid: En studie av tidsanvändningen bland kvinnor och män 2021, 2022*, s. 45.

⁴⁹ Svenskt näringsliv, *Allt fler jobbar heltid – Förekomst och utveckling av heltid och deltid på arbetsmarknaden*. 2017.

Arbetsgivarnas motiv handlar främst om att deltid innebär flexibilitet.⁵⁰ Arbetsgivare kan få bättre möjligheter att anpassa personalstyrkan till behovet av arbetskraft under olika dagar och tidpunkter om de inte behöver erbjuda alla anställda heltidstjänster. Att låta deltidсанställda gå upp i arbetstid under tillfälliga arbetstoppar kan också vara billigare än att betala övertidsersättning till heltidsanställda.⁵¹

När det gäller äldre anställda kan arbetsgivare ha intresse av att erbjuda deltidсанställningar för att behålla personal med särskilda kunskaper, som annars skulle ha gått i pension på heltid.⁵² Det finns också ekonomiska fördelar för arbetsgivare att behålla äldre personer i arbete, eftersom de sociala avgifterna för äldre anställda är betydligt lägre.⁵³ Många av de jobbonärer som fortsätter arbeta efter att de har börjat ta ut pension arbetar deltid.⁵⁴

2.3.3 Deltidskultur och sociala normer

Sociala normer i samhället och i arbetslivet, i kombination med arbetets organisering i olika branscher och yrken, har stor betydelse för om människor arbetar heltid eller deltid. I Sverige finns en tydlig ”heltidsnorm” – heltidsarbete uppfattas inom politik och samhällsdebatt som det normala och önskvärda.⁵⁵ Samtidigt pekar studier av deltidсанarbete ofta på att det finns en ”deltidskultur” i vissa branscher. Det innebär att deltidсанarbete är vanligt och förväntat, att arbetsorganisationen är anpassad efter att många anställda arbetar deltid, och att det kan vara svårt för de som vill ha heltidstjänster att få det. Det handlar om kvinnodominerade yrken, främst inom offentlig vård och omsorg.⁵⁶

⁵⁰ Fagan C. m.fl. *In search of good quality part-time employment*. Conditions of Work and Employment Series No. 43, International Labour Office, Genève. 2013.

⁵¹ Nordiska ministerrådet, *Part-time work in the Nordic region II: A research review on important reasons*, s. 32–33; SOU 2015:50, s. 130–131.

⁵² Kantarcı T. m.fl., *Partial retirement opportunities and the labor supply of older individuals*. Netspar Academic Series DP 08/2023–039, 2023, s. 2.

⁵³ Pensionsmyndigheten, *Pension och skatt 2024*. VER 2023–433, 2024, s. 9.

⁵⁴ Pensionsmyndigheten, *Att vara jobbonär – en lönsam affär*. VER 2021–262, 2021.

⁵⁵ Nordiska ministerrådet, *Part-time work in the Nordic region II: A research review on important reasons*, s. 77, 154.

⁵⁶ Nordiska ministerrådet, *Part-time work in the Nordic region II: A research review on important reasons*, s. 37–40; SOU 2015:50, s. 128; SOU 2022:4, s. 126.

På arbetsplatser med en sådan deltidskultur kan arbetet vara organiserat så att det fungerar att arbeta deltid, till exempel så att deltidanställda inte missar viktiga möten på arbetsplatsen och att det finns utvecklings- och karriärmöjligheter även för deltidanställda.⁵⁷ Men det kan också vara arbeten där arbetstider och arbetsbelastning gör det svårt att orka arbeta heltid eller att förena ett heltidsarbete med familjelivet. Exempel som nämns är kvälls- och helgarbete, och så kallade ”delade turer” där anställda arbetar flera pass under en dag med oavlönad tid däremellan.⁵⁸

I forskningen förklaras kvinnors deltidarbete också ofta med sociala och kulturella normer som innebär att kvinnor förväntas ta ett huvudansvar för hem och familj, medan män förväntas ta ett huvudansvar som familjeförsörjare genom att arbeta.⁵⁹ Kvinnors deltidarbete kan samtidigt förstärka sådana normer. Deltidsarbete innebär ofta att kvinnor får lägre inkomster än sina makar, vilket kan påverka olika val och förhandlingar inom paret.⁶⁰

Forskare pekar i synnerhet på deltidarbete under småbarnsåren som en viktig faktor ur ett jämställdhetsperspektiv. Kvinnor tar ut betydligt mer föräldradighet än män och går ofta ner på deltid när barnen är små. Då etableras ”det mönster som innebär att kvinnan i familjen tar huvudansvaret för det obetalda hem- och omsorgsarbetet”. Detta mönster blir sedan ofta kvar, och bidrar till att kvinnor även senare i livet arbetar deltid i större utsträckning än män.⁶¹

Kvinnors deltidarbete kan också förstärka uppfattningar i samhället om att kvinnor är mindre tillgängliga för, och mindre engagerade i förvärvsarbete. Det kan i sin tur kan leda till att kvinnor får sämre karriär- och utvecklingsmöjligheter.⁶²

⁵⁷ Nicolaisen H. och Bråthen K., *Frivillig deltid – en privatsak?* Fafo-rapport 2012:49; Nordiska ministerrådet, *Part-time work in the Nordic region II: A research review on important reasons*, s. 37–40.

⁵⁸ Nicolaisen H. och Bråthen K., *Frivillig deltid – en privatsak?*; SOU 2015:50, s. 131.

⁵⁹ Nordiska ministerrådet, *Part-time work in the Nordic region II: A research review on important reasons*, s. 55–56.

⁶⁰ Andrén T., *Ekonomisk jämställdhet mellan kvinnor och män – En kunskapsöversikt*.

⁶¹ SOU 2015:50, s. 59.

⁶² Andrén T., *Ekonomisk jämställdhet mellan kvinnor och män – En kunskapsöversikt*; jfr Bergman A. och Gustafson P., *Tjänsteresor, tillgänglighet och relationen mellan arbete och familjeliv. Arbetsmarknad & Arbetsliv* 2008; 14(2):11–28.

2.3.4 Positiva och negativa orsaker till deltid

En begränsning i arbetskraftsundersökningarna är att de som svarar bara får ange en orsak, den viktigaste, till att de arbetar deltid. Men i praktiken kan det finnas flera skäl till att en person arbetar deltid – både olika individuella omständigheter och preferenser, och strukturella förutsättningar och hinder, till exempel den ”deltidskultur” som finns på delar av arbetsmarknaden och normer och förväntningar i samhället. Deltid kan vara både ett positivt och ett negativt val, och det är svårt att dra någon tydlig skiljelinje mellan frivilligt och ofrivilligt deltidarbete.⁶³

För kvinnor handlar deltidarbetet ofta om att hantera konflikten mellan betalt och obetalt arbete, att kombinera förvärvsarbete med omsorg om hem och barn utan att detta leder till negativa konsekvenser för deras hälsa och livssituation.⁶⁴ Män arbetar i större utsträckning deltid när de är på väg in på eller ut från arbetsmarknaden.⁶⁵

Samtidigt visar forskningen att deltid kan vara ett positivt val, som ger både kvinnor och män mer flexibilitet, bättre möjligheter att kombinera arbete med utbildning, familjeliv eller pensionärliv, eller en möjlighet att fortsätta arbeta trots vissa hälsoproblem. Det kan också vara en strategi för att få mer inflytande över sin tid och mer tid för egna aktiviteter, föreningsengagemang och liknande.⁶⁶

2.3.5 Deltid i lagar och avtal

I vilken omfattning människor arbetar deltid kan också påverkas av lagar och avtal. Heltidsanställda har ingen generell rätt att gå ner på deltid, och deltidanställda har ingen generell rätt att gå upp på heltid. Men i vissa situationer finns möjligheter eller rättigheter enligt lagar

⁶³ Björk S. m.fl., Choosing to work part-time – combinations of motives and the role of preferences and constraints. *Scandinavian Journal of Work and Organizational Psychology* 2020; 5(1):1–14; Nicolaisen H. och Bråthen K., *Frivillig deltid – en privatsak?*

⁶⁴ Jämställdhetsmyndigheten, *Livspusslet som inte går ihop*, s. 51; Kommunal, *Pensionen – en kvinnofälla*. 2015, s. 11–13; Nordiska ministerrådet, *Part-time work in the Nordic region II: A research review on important reasons*, s. 47–50.

⁶⁵ Jämställdhetsmyndigheten, *Livspusslet som inte går ihop*, s. 51.

⁶⁶ Björk S. m.fl., Choosing to work part-time – combinations of motives and the role of preferences and constraints; Fagan C. m.fl., *In search of good quality part-time employment*; Nordiska ministerrådet, *Part-time work in the Nordic region II: A research review on important reasons*, s. 53–54.

och avtal att minska eller öka sin arbetstid. Det finns också lagar som reglerar deltidsanställdas rättigheter.⁶⁷

Heltidsanställda har rätt att gå ner på deltid när de studerar på deltid,⁶⁸ när de får partiell ersättning från sjukförsäkring⁶⁹ och när de gör partiellt uttag av föräldrapenning.⁷⁰ Småbarnsföräldrar har också rätt att gå ner på deltid utan att ta ut föräldrapenning.⁷¹ Dessa grupper har även rätt att gå tillbaka till heltidsarbete när deras deltidsledighet är avslutad.

I vissa tjänstepensionsavtal finns möjlighet för äldre anställda att minska sin arbetstid åren före pensioneringen genom del- eller flexpension.⁷² I vissa fall kan premiefrielseförsäkringar och liknande inom tjänstepensionsavtalen ge kompletterande avsättningar till tjänstepension under perioder av deltidarbete då de anställda får del av föräldraförsäkringen⁷³ eller sjukförsäkringen.⁷⁴

Det finns också en lag som förbjuder diskriminering av deltidsanställda⁷⁵ och i lagen om anställningsskydd finns en regel om att en deltidsanställd i vissa situationer kan ha företräde till anställning med högre sysselsättningsgrad hos sin arbetsgivare.⁷⁶

Denna genomgång är inte heltäckande, men den visar att lagar och avtal på olika sätt kan påverka i vilken omfattning och av vilka orsaker människor arbetar deltid.

⁶⁷ Nordiska ministerrådet, *Part-time work in the Nordic region II: A research review on important reasons*, s. 40–42.

⁶⁸ Lagen (1974:981) om arbetstagares rätt till ledighet för utbildning.

⁶⁹ 27 kap. 45 § och 33 kap. 9 § socialförsäkringsbalken (SFB).

⁷⁰ 6 § föräldraledighetslagen (1995:584).

⁷¹ 7 § föräldraledighetslagen; 8–9 §§ tjänstledighetsförordningen (1984:111).

⁷² Wahlstein I., *Vem vill bli jobbonär?* MinPension, 2023, s. 5–7; Pensionsmyndigheten, *Flexpension och delpension: En översikt inom de fyra stora avtalsområdena*. VER 2017–247, 2017, s. 8–9.

⁷³ Alecta, *Deltidsfällan: Hur en ojämsställd arbetsmarknad ger ojämsställda pensioner*. 2015, s. 24.

⁷⁴ AFA Försäkring, Premiefrielseförsäkring vid sjukdom och arbetsskada. www.afaforsakring.se, hämtad den 21 mars 2024.

⁷⁵ Lagen (2002:293) om förbud mot diskriminering av deltidsarbetande arbetstagare och arbetstagare med tidsbegränsad anställning.

⁷⁶ 25 a § lagen (1982:80) om anställningsskydd.

2.3.6 Påverkan från pensionssystemet?

En viktig tanke med det svenska pensionssystemet är att det ska uppmuntra människor att arbeta. Vissa människor tar hänsyn till sina framtida pensioner när de väljer mellan att arbeta heltid och deltid, men de flesta gör det inte. Det visar en enkätundersökning från Pensionsmyndigheten. Enkätsvaren tyder på att de arbetsinkomster som människor får här och nu är betydligt viktigare för hur mycket de arbetar än deras framtida pensioner och de incitament till arbete som pensionssystemet är tänkt att ge. Samtidigt tyder enkätsvaren på att kvinnor i större utsträckning än män är medvetna om att deltidarbete kan påverka pensionen.

Bland de enkättagare som arbetade deltid eller tidigare hade arbetat deltid svarade 15 procent av kvinnorna och 6 procent av männen att de hade tagit hänsyn till sin framtida pension när de valde att arbeta deltid. På motsvarande fråga till heltidsarbetande svarade 35 procent av kvinnorna och 26 procent av männen att de hade tagit hänsyn till pensionen när de valde att arbeta heltid. De faktorer som flest svarande hade tagit hänsyn till var den egna inkomsten och hushållets inkomst.

Bland de som arbetade heltid svarade många också att de inte hade gjort något direkt val. Det hade varit självklart för dem att arbeta heltid eller så hade de inte kunnat välja hur mycket de skulle arbeta.⁷⁷ Det avspeglar den ”heltidsnorm” som finns i Sverige.⁷⁸

⁷⁷ Pensionsmyndigheten, Tabeller_Jämställdhetsreformer_Pensionssparare 2021.xlsx. Excelfil.

⁷⁸ Nordiska ministerrådet, *Part-time work in the Nordic region II: A research review on important reasons*, s. 77, 154; Larsson J. och Björk S., Swedish fathers choosing part-time work. *Community, Work & Family* 2017; 20(2):142–161.

3 Arbetsinkomster och pensionsinkomster

Utgångspunkten för regeringsuppdraget är det så kallade pensions-gapet, att män i genomsnitt har högre pensioner än kvinnor. En viktig anledning till det är att män har högre arbetsinkomster än kvinnor, och därför tjänar in mer pension. Det beror i sin tur på att fler män än kvinnor förvärvsarbetar, att män i genomsnitt har högre timlön än kvinnor och att förvärvsarbetande män i genomsnitt arbetar fler timmar än förvärvsarbetande kvinnor.

Detta kapitel beskriver kortfattat könsskillnader i arbetsinkomster (avsnitt 3.1) och i pensionsinkomster (avsnitt 3.2), och hur dessa har utvecklats över tid. Inkomstskillnaderna mellan kvinnor och män har genomgående minskat, både när det gäller arbetsinkomster och pensionsinkomster.

3.1 Kvinnors och mäns arbetsinkomster

Män har högre genomsnittliga arbetsinkomster än kvinnor.

Forskningen om denna skillnad studerar ofta tre komponenter:

- hur stor andel av alla kvinnor respektive män i befolkningen som förvärvsarbetar (sysselsättningsgrad)
- kvinnors och mäns genomsnittliga löner, omräknade till timlöner eller heltidslöner
- genomsnittlig arbetstid bland de kvinnor och män som förvärvsarbetar.⁷⁹

⁷⁹ Ahrsjö U., *Essays on economic disadvantage*. Dissertations in Economics 2022:1, Stockholms universitet, kap. 4; Prop. 2023/24:1, *Budgetpropositionen för 2024*, Bilaga 3, Ekonomisk jämställdhet, s. 5–12.

Den svenska statistiken visar att män har en högre sysselsättningsgrad än kvinnor, att män har högre löner än kvinnor och att män arbetar fler timmar än kvinnor. Men könsskillnaderna har minskat över tid. Könsskillnaden i sysselsättningsgrad minskade mycket under 1970- och 1980-talen och har sedan varit relativt oförändrad, medan könsskillnader i lönenivåer och arbetstid har fortsatt minska in på 2000-talet.

3.1.1 Fler män än kvinnor förvärvsarbetar

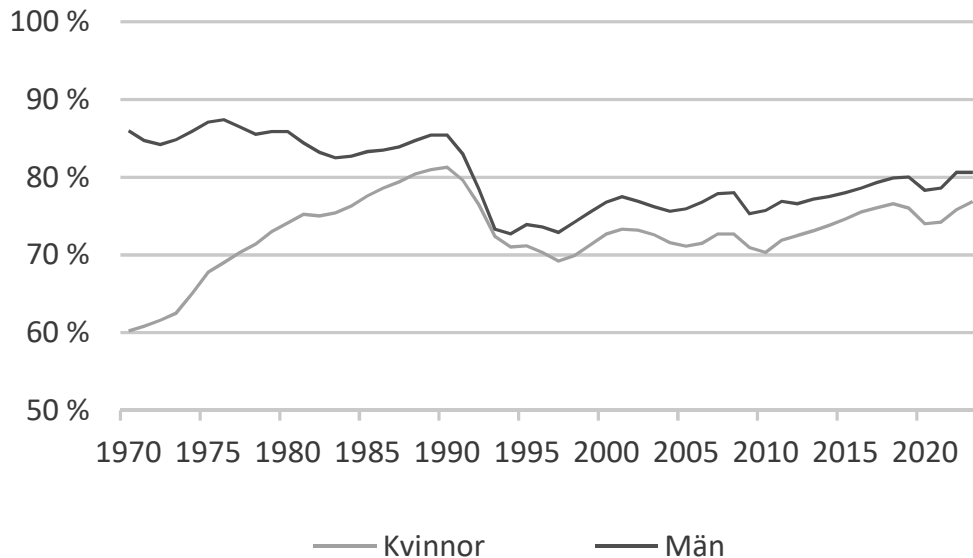
En anledning till kvinnors lägre livsinkomster är att kvinnor står utanför arbetsmarknaden i större utsträckning än män. Men skillnaden mellan kvinnors och mäns sysselsättningsgrad är i dag relativt liten.

År 1970 var 86 procent av männen och 60 procent av kvinnorna mellan 16 och 64 års ålder sysselsatta enligt SCB:s arbetskraftsundersökning. Därefter minskade skillnaden mellan kvinnors och mäns sysselsättningsgrad fram till början av 1990-talet, och sedan millennieskiftet har den legat relativt stabilt mellan 3 och drygt 5 procent (figur 5).

Könsskillnaden i sysselsättningsgrad är högre för utrikes födda än för inrikes födda, och högre för lågutbildade än för högutbildade.⁸⁰

⁸⁰ Prop. 2023/24:1, *Budgetpropositionen för 2024*, Bilaga 3, Ekonomisk jämställdhet, s. 5–6. Se även Konjunkturinstitutet, *Konjunkturläget*, mars 2017, s. 74–75.

Figur 5 Sysselsättningsgrad bland kvinnor och män, 16–64 år, 1970–2023, procent



Källa: SCB, AKU-data.

3.1.2 Män har högre genomsnittliga löner än kvinnor

Män har högre löner än kvinnor, men även denna könsskillnad har minskat över tid. Enkätdata från SCB:s levnadsnivåundersökningar tyder på att skillnaden mellan kvinnors och mäns genomsnittliga timlöner har minskat kontinuerligt från slutet av 1960-talet fram till 2010.⁸¹

Medlingsinstitutets lönestrukturstatistik, som är baserad på bättre dataunderlag, redovisar kvinnors och mäns löner omräknade till heltidslöner från mitten av 1990-talet och framåt. Könsskillnaden i genomsnittlig lön har minskat från mellan 16 och 18 procent i början av perioden till 10 procent i slutet av 2010-talet. Därefter har skillnaden varit i stort sett oförändrad (figur 6).⁸²

Medlingsinstitutet räknar också fram ”standardvägda” löneskillnader, som tar hänsyn till ålder, utbildning, arbetstid, sektor och yrke. Vid en sådan standardvägning minskar könsskillnaderna i lön med drygt hälften, till mellan 4 och 5 procent i slutet av perioden (figur 6). En

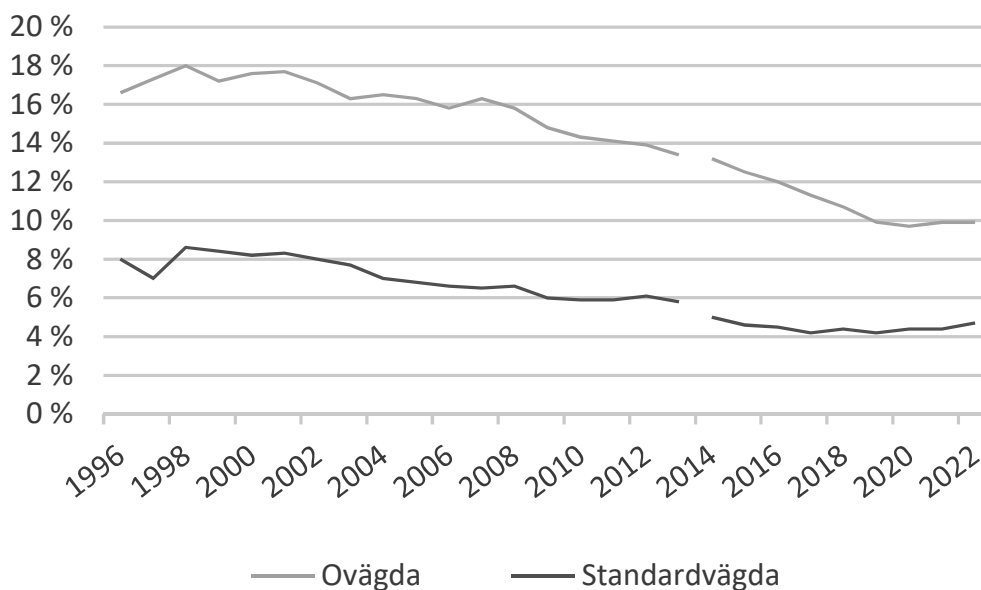
⁸¹ Ahrsjö U., *Essays on economic disadvantage*, kap. 4.

⁸² Medlingsinstitutet, Lönestrukturstatistik, Tabellpaket1_2022_240312_webb.xlsx, www.mi.se, hämtad den 25 mars 2024.

betydande del av löneskillnaderna förklaras av att kvinnor och män arbetar i olika yrken. Men det finns också löneskillnader som inte förklaras av de faktorer som ingår i standardvägningen.

Förändringar av löneskillnader över tid avspeglar att lönerna blivit mer jämställda, men påverkas också av förändringar i arbetskraftens sammansättning och förändringar i den totala lönespridningen.⁸³

Figur 6 Genomsnittliga löneskillnader mellan kvinnor och män, ovägda och standardvägda, 1996–2022, procent



Anm.: Diagrammet visar skillnaden mellan kvinnors och mäns genomsnittliga månadslöner som andel av mäns genomsnittliga månadslöner. Åldersgruppen är 18–64 år fram till 2013, därefter 18–66 år.

Källa: Medlingsinstitutet.

Företagare ingår inte i lönestatistiken, med undantag för vissa företagare som tar ut lön ur egna aktiebolag.⁸⁴ Det är svårare att mäta arbetsinkomster och arbetstid bland företagare än bland anställda. Därför utesluts företagare ofta i forskning och studier om skillnader i arbetsinkomster mellan kvinnor och män.⁸⁵

⁸³ Ahrsjö U., *Essays on economic disadvantage*, kap. 4.

⁸⁴ SCB och Medlingsinstitutet, *Kvalitetsdeklaration: Lönestrukturstatistik, hela ekonomin*. 2023. E-post från Medlingsinstitutet, 2 april 2024.

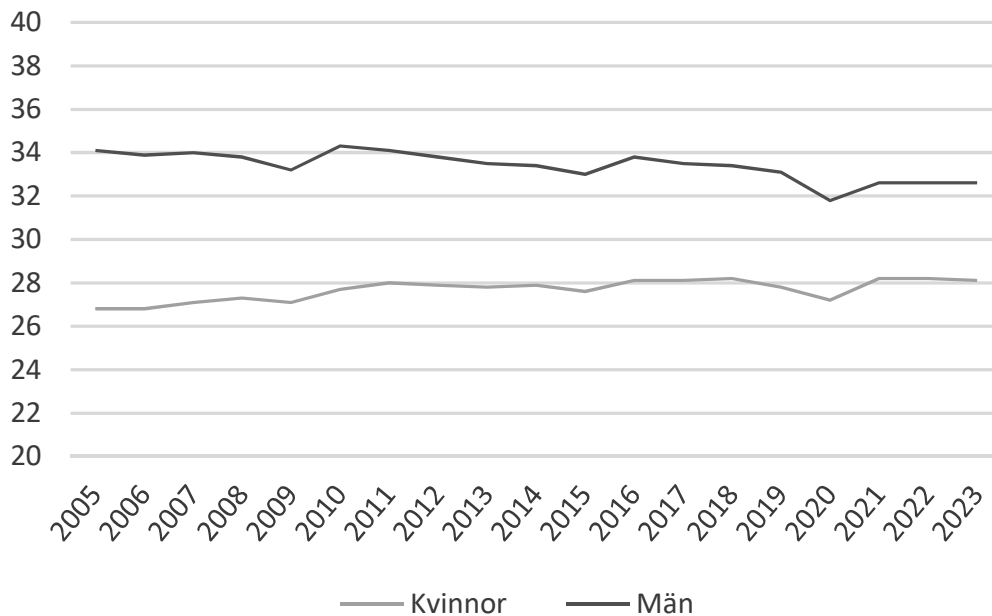
⁸⁵ Betti G. m.fl., *Unequal ageing in Europe: Women's independence and pensions*. Palgrave Macmillan, 2015, s. 30.

3.1.3 Förvärvsarbetande män arbetar fler timmar än förvärvsarbetande kvinnor

Män arbetar i genomsnitt fler timmar än kvinnor men könsskillnaden har minskat över tid. AKU-statistiken innehåller uppgifter om genomsnittlig veckoarbetstid för kvinnor och män. Olika mått och ändringar i statistiken gör det svårt att visa längre tidsserier.

SCB redovisar statistik över faktisk veckoarbetstid för kvinnor och män åren 2005–2023. Under denna period har könsskillnaden minskat från 7,3 till 4,5 timmar (figur 7).

Figur 7 Genomsnittlig faktisk veckoarbetstid för kvinnor och män, 16–64 år, 2005–2023, timmar



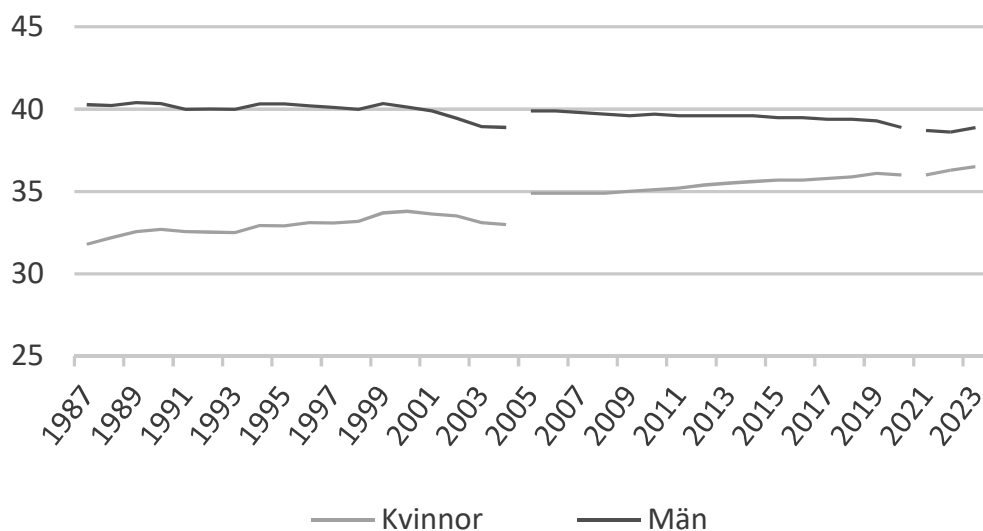
Källa: SCB, AKU-data.

Det finns också statistik om överenskommen veckoarbetstid, som redovisas för en längre tidsperiod men med ett par brott i tidsserien på grund av förändringar i arbetskraftsundersökningen. Könsskillnaden i överenskommen arbetstid var runt åtta timmar i slutet av 1980-talet, och mellan två och tre timmar i början av 2020-talet (figur 8).

Trots tidsseriebrotten är det tydligt att trenden även över längre tid är minskande könsskillnader i arbetstid. Att könsskillnaden är mindre för överenskommen arbetstid än för faktisk arbetstid hänger samman

med att överenskommen arbetstid inte tar hänsyn till vissa typer av frånvaro där kvinnor är överrepresenterade, bland annat frånvaro i samband med föräldraledighet och vård av barn.⁸⁶

Figur 8 Genomsnittlig överenskommen veckoarbetstid för kvinnor och män, 16–64 år, 1987–2023, timmar



Anm.: Förändringar i AKU åren 2005 och 2021 gör att siffrorna inte är jämförbara över tid.
Källa: SCB, AKU-data.

3.1.4 Hur stor del av könsskillnaden i arbetsinkomster beror på arbetstid?

Det saknas statistik över hur stor andel av könsskillnaden i arbetsinkomster som beror på skillnader i arbetstid, och hur denna andel eventuellt har förändrats över tid. De enskilda studier som har försökt beräkna detta har använt olika metoder och mått, men de visar att könsskillnader i arbetstid är en viktig komponent för att förklara könsskillnaden i arbetsinkomster.

Resultat från en forskningsstudie tyder på att könsskillnader i arbetstid kan förklara ungefär en tredjedel av könsskillnaden i totala arbetsinkomster, och att arbetstidens betydelse har minskat något över tid.⁸⁷

⁸⁶ Prop. 2021/22:1, *Budgetpropositionen för 2022*, bilaga 3, s. 12.

⁸⁷ Ahrsjö U., *Essays on economic disadvantage*, s. 230–231.

Även en tidigare analys har uppskattat att skillnader i arbetstid förklarar drygt 30 procent av den totala skillnaden mellan kvinnors och mäns taxerade förvärvsinkomster.⁸⁸

Uppgifter från Medlingsinstitutet tyder däremot på att skillnader i arbetstid förklarar mer, runt hälften av könsskillnaden i taxerade förvärvsinkomster, och att andelen snarast har ökat något på senare år.⁸⁹

Hur skillnader i arbetsinkomster mellan kvinnor och män sedan påverkar kvinnors och mäns pensioner beror på en mängd olika faktorer. Det går därför inte att dra några slutsatser utifrån dessa resultat om hur stor del av könsskillnaden i pensionsinkomster som förklaras av könsskillnaden i arbetstid.

3.2 Kvinnors och mäns inkomster efter pensioneringen

Kvinnor har lägre genomsnittliga pensioner än män. Det beror till största delen på att kvinnor har lägre livsinkomster och därmed också lägre inkomstgrundade pensioner än män. Könsskillnaderna i pensionsinkomster är större bland de äldsta pensionärerna. Den genomsnittliga skillnaden mellan kvinnors och mäns pensioner har också minskat över tid.

3.2.1 Det finns ett pensionsgap mellan kvinnor och män

I Sverige och andra västländer finns ett ”pensionsgap” mellan kvinnor och män (*gender pension gap*) – män har högre pensioner än kvinnor.⁹⁰ Storleken på pensionsgapet förklaras i forskningen av inkomstskillnader på arbetsmarknaden och av hur pensionssystemen

⁸⁸ Ds 2016:19, *Jämställda pensioner?*, s. 122.

⁸⁹ Medlingsinstitutet, *Lönskillnaden mellan kvinnor och män 2021, 2022*, s. 25–26. E-post från Medlingsinstitutet, 2 april 2024. Se även Jämställdhetsmyndigheten, *Livspusslet som inte går ihop*. Rapport 2023:17, s. 51–52.

⁹⁰ Betti G. m.fl., *Unequal ageing in Europe: Women’s independence and pensions*, kap. 3; Hammerschmid A. och Rowold C., *Gender pension gaps in Europe are more explicitly associated with labor markets than with pension systems*. DIW Weekly Report 25. Deutsches Institut für Wirtschaftsforschung, 2019.

kompenenserar för eller eventuellt förstärker sådana skillnader.⁹¹ Könsskillnader i finansiell kunskap och egna val i olika pensionsfrågor kan också ha betydelse för pensionsgapet, i synnerhet i pensionssystem där privat sparande eller egna avsättningar är viktiga för pensionen.⁹²

Pensionsgapet kan även påverkas av indexeringsregler. Om indexeringen innebär att pensionernas värde urholkas över tid, jämfört med reallöneutvecklingen, så drabbar det troligen kvinnor hårdast, eftersom kvinnor i genomsnitt lever längre än män.⁹³

Flera forskare påpekar att dagens pensionsgap mellan kvinnor och män avspeglar hur dagens pensionärer arbetat och tjänat in pension. Det är därför ett tillbakablickande mått, som avspeglar historiska förhållanden. När dagens pensionärer påbörjade sina yrkeskarriärer var arbetsliv och könsroller mindre jämställda än vad de är för de personer som arbetar och tjänar in pension i dag.⁹⁴

Det vanliga måttet på pensionsgapet mellan kvinnor och män uttrycker skillnaden som andel av den genomsnittliga lönen bland män:⁹⁵

$$1 - \frac{\text{Kvinnors genomsnittliga pensioner}}{\text{Mäns genomsnittliga pensioner}}$$

För det mesta mäts pensionsutbetalningar före skatt, eftersom beskattningen också kan påverkas av andra inkomster än

⁹¹ Betti G. m.fl., *Unequal ageing in Europe: Women's independence and pensions*, s. 22–27; Hammerschmid A. och Rowold C., *Gender pension gaps in Europe are more explicitly associated with labor markets than with pension systems*.

⁹² Lusardi A. och Mitchell O. S., The economic importance of financial literacy: Theory and evidence. *Journal of Economic Literature* 2014; 52(1), s. 22, 25–26; Almenberg J. och Säve-Söderbergh J., Financial literacy and retirement planning in Sweden. *Journal of Pension Economics and Finance* 2011; 10(4):585–598.

⁹³ Dekkers G. m.fl. How do gendered labour market trends and the pay gap translate into the projected gender pension gap? A comparative analysis of five countries with low, middle and high GPGs. *Social Sciences* 2022; 11(7) artikel 304, s. 11.

⁹⁴ König S. m.fl., Invisible scars or open wounds? The role of mid-career income for the gender pension gap in Sweden. *Frontiers in Sociology* 2019; 4(84):1–8; Krekula C., *DAISIE country report: Sweden*. LIVES Working Paper 2019/77.6, Swiss National Centre of Competence in Research, 2019; Dekkers G. m.fl., How do gendered labour market trends and the pay gap translate into the projected gender pension gap? A comparative analysis of five countries with low, middle and high GPGs, s. 17.

⁹⁵ Betti G. m.fl., *Unequal ageing in Europe: Women's independence and pensions*, kap. 2; Flory J., *The gender pension gap: Developing an indicator measuring fair income opportunities for women and men*. Federal Ministry for Family Affairs, Senior Citizens, Women and Youth (Tyskland), 2011, s. 6.

pensionsinkomster. Eftersom inkomstbeskattningen i regel är progressiv, med en högre skattesats för högre inkomster än för lägre, blir inkomstskillnaden i regel mindre efter skatt.

I de flesta västländer har pensionsgapet minskat de senaste åren, och det förväntas också fortsätta minska. Det är främst en konsekvens av att arbetsmarknaden har blivit mer jämställd.⁹⁶ Samtidigt finns farhågor för att pensionsreformer som innebär en tydligare koppling mellan arbetsinkomster och pensioner kan öka gapet.⁹⁷

3.2.2 Pensionsgapet i Sverige

Kvinnor har lägre genomsnittliga pensioner än män i Sverige. År 2022 var de genomsnittliga utbetalningarna från allmän pension och tjänstepension till kvinnor 72 procent av motsvarande utbetalningar till män. Det innebär att pensionsgapet var 28 procent. Siffrorna gäller alla personer från 62 år och uppåt som tog ut allmän pension eller tjänstepension.⁹⁸

Deltidsarbete kan påverka kvinnors och mäns pensionsinkomster genom de inkomstgrundade delarna av pensionen. Om man enbart räknar med de delar av pensionen som är inkomstgrundade – inkomstpension, premiepension, tilläggspension och tjänstepension – så blir pensionsgapet högre, 32 procent.⁹⁹ Det beror på att garanti-pensionen och inkomstpensionstillägget inom den allmänna pensionen minskar pensionsgapet, genom att kompensera de pensionärer som har låga eller inga inkomstgrundade pensioner. Dessa är ofta kvinnor.

3.2.3 Pensionsgapet varierar mellan olika åldersgrupper

Pensionsgapet är högt bland de yngsta pensionärerna, lägst bland 65- och 66-åringar, och ökar sedan i äldre åldersgrupper (figur 9). Det

⁹⁶ Abatemarco A. m.fl., Gender pension gap in EU countries: A between-group inequality approach. *Risks* 2023; 11(3) artikel 63. Dekkers G. m.fl. How do gendered labour market trends and the pay gap translate into the projected gender pension gap? A comparative analysis of five countries with low, middle and high GPGs. *Social Sciences* 2022; 11(7) artikel 304.

⁹⁷ Betti G. m.fl., *Unequal ageing in Europe: Women's independence and pensions*, s. 148.

⁹⁸ Pensionsmyndighetens statistikdatabas och ISF:s beräkningar.

⁹⁹ Pensionsmyndighetens statistikdatabas och ISF:s beräkningar.

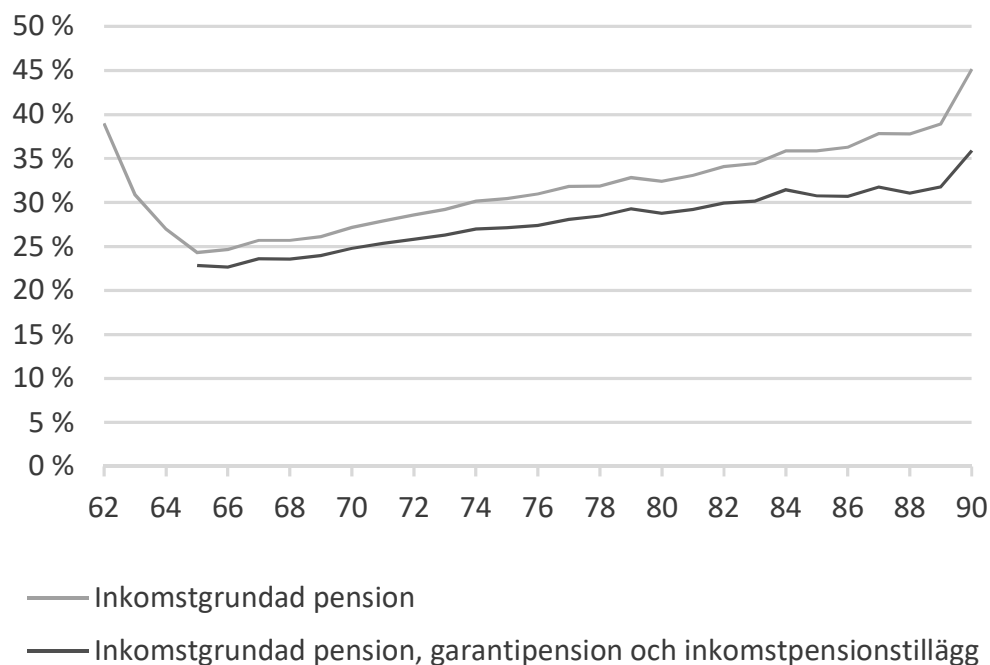
stora pensionsgapet bland de yngsta pensionärerna har troligen att göra med vilka grupper av kvinnor respektive män som går i pension tidigt. Siffrorna kan också påverkas av att den yngsta gruppen innehåller personer som tar ut delar av sin pension men fortsätter att förvärvsarbeta. Att pensionsgapet är högre bland de äldsta pensionärerna beror åtminstone delvis på att tidigare generationer kvinnor har förvärvsarbetat i mindre omfattning och haft lägre löner än senare generationer (avsnitt 3.1), och därför tjänat in mindre pension.¹⁰⁰

De äldsta pensionärerna har också lägre genomsnittliga pensioner än övriga pensionärer. Det beror bland annat på skillnader i arbetsinkomster mellan olika generationer, tidsbegränsade uttag av tjänstepensioner och förskottsräntan i det allmänna pensionssystemet. Eftersom kvinnor i genomsnitt lever längre än män, och därför är kraftigt överrepresenterade i de äldsta åldersgrupperna, bidrar detta till det totala pensionsgapet mellan kvinnor och män.

År 2022 kunde pensionärer få garantipension och inkomstpensionstillägg från 65 års ålder. I dag kan de få dessa förmåner först från 66 års ålder. Garantipensionen och inkomstpensionstillägget minskar könsskillnaden i utbetalda pensioner något. Denna effekt är större i äldre åldersgrupper, där pensionsgapet totalt sett är större (figur 9).

¹⁰⁰ Ds 2016:19, s. 20.

Figur 9 Pensionsgapet mellan kvinnors och män vid olika åldrar år 2022, procent



Anm.: Beräkningen omfattar alla personer med allmän pension eller tjänstepension. Personer med enbart garantipension ingår i båda kurvorna. Inkomstgrundad pension omfattar inkomstpension, premiepension, tilläggspension och tjänstepension. Värdet för 90 år gäller personer som är 90 år eller äldre.

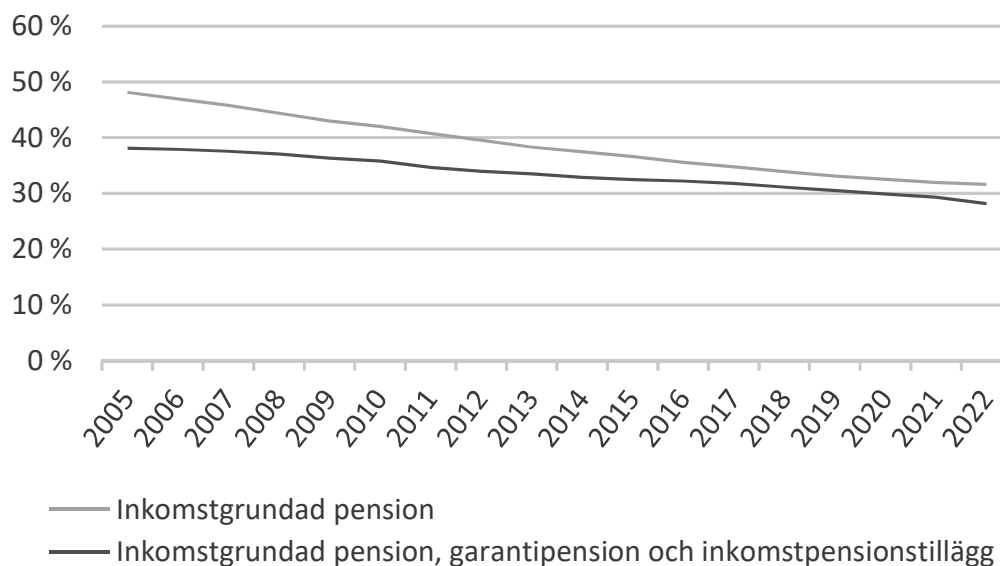
Källa: Pensionsmyndighetens statistikdatabas och ISF:s beräkningar.

3.2.4 Pensionsgapet har minskat över tid

Pensionsgapet mellan kvinnor och män har minskat över tid. År 2005 var skillnaden mellan kvinnors och mäns genomsnittliga inkomster från allmän pension och tjänstepension 38 procent. År 2022 hade skillnaden minskat till 28 procent.

Om man enbart ser till inkomstgrundade pensioner är minskningen ännu större, från 48 procent år 2005 till 32 procent år 2022 (figur 10). En anledning till detta är att antalet pensionärer, främst kvinnor, som helst saknar inkomstgrundad pension har minskat betydligt under perioden.

Figur 10 Pensionsgapet mellan kvinnor och män, 62 år och äldre, 2005–2022, procent



Anm.: Beräkningen omfattar alla personer med allmän pension eller tjänstepension. Personer med enbart garantipension ingår i båda kurvorna. Inkomstgrundad pension omfattar inkomstpension, premiepension, tilläggspension och tjänstepension. Inkomstpensionstillägget ingår i den nedre kurvan från införandet år 2021.

Källa: Pensionsmyndighetens statistikdatabas och ISF:s beräkningar.

3.2.5 Bostadstillägg, äldreförsörjningsstöd och privat pensionssparande

I beräkningarna ovan ingår förutom inkomstgrundade pensioner även garantipension och inkomstpensionstillägg. Garantipension och inkomstpensionstillägg betalas ut utan ansökan till alla pensionärer som har rätt till dem.

Pensionärer med låga inkomster kan också ansöka om bostadstillägg och äldreförsörjningsstöd. Kvinnor får utbetalningar från dessa förmåner i större utsträckning än män. 71 procent av de som får bostadstillägg och 56 procent av de som får äldreförsörjningsstöd är kvinnor. Om man räknar med dessa förmåner minskar därför pensionsgapet något, år 2022 med 1–2 procentenheter till mellan 26 och 27 procent. Siffrorna gäller utbetalningar före skatt. Påverkan på skillnaden i pensionärernas disponibla inkomster kan vara något större, eftersom allmän pension och tjänstepension är

beskattningsbara inkomster medan bostadstillägg och äldreförsörjningsstöd är skattefria.

En dryg fjärdedel av pensionärerna har också utbetalningar från privat pensionssparande. Andelen är något högre bland män än bland kvinnor, och männen får högre genomsnittliga belopp. Men utbetalningar från privat pensionssparande har en liten påverkan på det totala pensionsgapet.¹⁰¹

3.2.6 Könsskillnaden i pensionärernas totala disponibla inkomster har inte minskat

I budgetpropositionen analyseras kvinnors och mäns totala disponibla inkomster efter pensioneringen. Där ingår allmän pension, tjänstepension, bostadstillägg, äldreförsörjningsstöd, änkepensioner, kapitalinkomster, privat pension, förvärvsinkomster och skatt. Den totala inkomstskillnaden som andel av mäns genomsnittliga inkomster år 2022 var 28 procent efter skatt (tabell 3). Analysen visar att de inkomstgrundade pensionerna – allmän inkomstgrundad pension och tjänstepension – står för huvuddelen av skillnaden, men att kapitalinkomster, arbetsinkomster efter pensioneringen och privat pension också bidrar. Grundskydd, änkepensioner och i synnerhet skatter minskar däremot inkomstskillnaden.

En motsvarande beräkning för år 2013 visar att skillnaden mellan kvinnors och mäns totala disponibla inkomster inte har minskat sedan dess, utan är ungefär oförändrad. Å ena sidan har könsskillnaden i den allmänna inkomstgrundade pensionen minskat betydligt från 2013 till 2022. Å andra sidan har könsskillnaderna i kapitalinkomster ökat, och omfördelningen från män till kvinnor genom grundskydd, änkepensioner och skatter har minskat.¹⁰²

¹⁰¹ Pensionsmyndighetens statistikdatabas och ISF:s beräkningar.

¹⁰² Prop. 2023/24:1, Ålderspensionssystemet vid sidan av statens budget, s. 9.

Tabell 3 Könsskillnad i disponibel inkomst efter pensioneringen, bidrag från olika inkomstslag och skatter, procent av den genomsnittliga inkomsten för män, 2013 och 2022

<i>Inkomstslag</i>	<i>2013</i>	<i>2022</i>
Allmän inkomstgrundad pension	22	12
Garantipension	-5	-2
Änkepension	-5	-2
Bostadstillägg	-2	-1
Tjänstepension	14	13
Privat pension m.m.	2	1
Lön m.m.	6	6
Kapitalinkomster	8	14
Skatt	-15	-13
<i>Total inkomstskillnad</i>	<i>27</i>	<i>28</i>

Anm.: Siffrorna för de olika inkomstslagen är avrundade. Därför summerar de för år 2013 inte till exakt 27 procent.

Källa: Prop. 2023/24:1, Ålderspensionssystemet vid sidan av statens budget, s. 9. Procentsiffror för år 2013 från Socialdepartementet.

4 Analyser av olika faktorer bakom pensionsgapet

Internationell pensionsforskning har på olika sätt försökt beräkna hur mycket olika faktorer påverkar pensionsgapet mellan kvinnor och män. Sådana ”dekomponeringsstudier” är det tydligaste försöket inom forskningen att besvara huvudfrågan i denna rapport – hur stor betydelse deltidsarbete har för pensionsgapet. Men studierna är metodmässigt svåra att genomföra, bland annat för att det ofta saknas data av bra kvalitet om människors arbetstid under hela arbetslivet, och deras resultat skiljer sig mycket. Därför är det svårt att bedöma hur stor betydelse deltidsarbete har för pensionsgapet mellan kvinnor och män (avsnitt 4.1).

Sverige finns med i två internationella studier av pensionsgapets sammansättning där deltidsarbete ingår. Studierna baseras på data från stora enkätundersökningar på EU-nivå från 2010-talet. Båda studierna tyder på att deltidsarbete påverkar pensionsgapet i Sverige, men skattningarna av storleken på denna effekt skiljer sig mycket.

Den ena studien utgår från pensionsinkomster hos dagens pensionärer. Dessa pensionsinkomster baseras på historiska arbetsinkomster, från en tid när kvinnors och mäns löner och arbetsvillkor såg annorlunda ut än i dag (avsnitt 4.2). Den andra studien utgår från dagens arbetsinkomster och simulerar framtida pensionsinkomster, med de osäkerheter som det medför (avsnitt 4.3).

Skillnader i undersökningsdesign gör det svårt att jämföra studierna. Båda studierna understryker också att deras tillvägagångssätt har begränsningar. Inspektionen för socialförsäkringen (ISF) bedömer att det inte går att dra några slutsatser om hur stor betydelse deltidsarbetet har för pensionsgapet i Sverige baserat på dessa studier. Bristande tillgång till data om människors arbetstid innebär också att det är svårt att göra mer detaljerade skattningar av deltidsarbetets betydelse för pensionsgapet i Sverige (avsnitt 4.4).

4.1 Det är svårt att undersöka deltidsarbetets betydelse

Pensionsgapet mellan kvinnor och män är ett tema som har undersökts i den internationella pensionsforskningen. Flera forskare har försökt beräkna hur mycket olika faktorer påverkar kvinnors och mäns pensionsinkomster och därmed bidrar till pensionsgapet. Men sådana dekomponeringsstudier innebär stora metodmässiga utmaningar och en aktuell forskningsöversikt som gjordes inom ramen för en av dessa studier visar att deras resultat skiljer sig mycket. Studierna skiljer sig både när det gäller hur mycket av det totala pensionsgapet som de kan förklara och när det gäller hur stor betydelse olika faktorer har för pensionsgapet. Skillnaderna beror på hur studierna är utformade, hur urvalen är gjorda och vilka faktorer studierna har undersökt.¹⁰³

Tre av de studier som ingår i den aktuella forskningsöversikten har undersökt vilken betydelse deltidsarbetet har i enskilda länder. Deltidsarbetet har genomgående betydelse för pensionsinkomsterna och för skillnader mellan kvinnors och mäns pensioner. Men en genomgång av dessa studier visar att det är svårt att jämföra dem, eftersom de har använt olika undersökningsdesign och olika mått på deltidsens betydelse. Två av studierna har använt retrospektiva enkätfrågor för att få information om kvinnors och mäns deltidsarbete.¹⁰⁴ En tredje studie har använt någon form av registerdata om arbetstid för åtminstone delar av människors arbetsliv.¹⁰⁵

Den artikel där forskningsöversikten ingår har använt ytterligare en annan metod, att genom sekvensanalyser konstruera typiska livslopp. En tidigare version av artikeln jämför också fyra olika länder, och

¹⁰³ Rowold C. m.fl., Life-course-sensitive analysis of group inequalities: Combining sequence analysis with the Kitagawa–Oaxaca–Blinder decomposition. *Sociological Methods and Research*, under publicering.

¹⁰⁴ Bardasi E. och Jenkins S. P., The gender gap in private pensions. *Bulletin of Economic Research* 2010; 62(4):343–363; Cordova K. m.fl., Pension wealth and the gender wealth gap. *European Journal of Population* 2022; 38:755–810.

¹⁰⁵ Frommert D. och Strauss S., Biografische Einflussfaktoren auf den Gender Pension Gap – Ein Kohortenvergleich für Westdeutschland. *Journal of Labour Market Research* 2013; 46:145–166.

visar att den institutionella kontexten kan ha stor betydelse för hur mycket av pensionsgapet som förklaras av deltidarbete.¹⁰⁶

Sverige ingår inte i någon av de studier som beskrivs ovan. Men utöver dessa studier har ISF identifierat två studier av pensionsgapet i olika länder, där Sverige finns med och där deltid är en av de faktorer som undersökts. Dessa studier beskrivs närmare i avsnitt 4.2 och 4.3

4.2 Dekomponering av verkliga nuvarande pensionsinkomster

En forskningsstudie har undersökt pensionsgapet mellan kvinnor och män i olika länder, bland annat Sverige, genom data från enkätundersökningarna SHARE från 2015 och SHARELIFE från 2009. Utgångspunkten är egenrapporterade pensionsinkomster bland de pensionärer som var 65 år eller äldre när de svarade på enkäten från 2015, det vill säga personer födda 1950 eller tidigare. Studien har försökt att förstå pensionsgapet genom att använda individdata från SHARE 2015 kompletterade med retrospektiva data om samma individer från SHARELIFE 2009. SHARELIFE-enkäten innehåller uppgifter om kvinnors och mäns arbetslivskarriärer, bland annat hur många år de har arbetat heltid respektive deltid.

Studien har använt en statistisk dekomponerings-metod för att försöka beskriva hur mycket olika faktorer bidrar till pensionsgapet. Men för de flesta länder förklarar denna analys bara en liten del av det totala pensionsgapet. En viktig anledning till det är förmodligen att analyserna inte innehåller någon variabel för individens lönenivå (timlön eller motsvarande) under arbetslivet. I stället ingår uppgifter om utbildningsnivå och sektor, men dessa variabler har enligt analysen relativt liten betydelse för pensionsgapet.

Med de definitioner av pensionsinkomster som studien har använt var pensionsgapet mellan kvinnor och män i Sverige drygt 20 procent och dekomponeringen förklarar bara en dryg fjärdedel av detta. Av de variabler som ingår i analysen har antal år i förvärsarbete störst betydelse. Hur stor andel av denna tid som en person arbetat deltid har näst störst betydelse. Deltidsarbete förklarar i storleksordningen

¹⁰⁶ Rowold C., Der Zusammenhang von Familien- und Arbeitsbiografien und Rentensystemen mit dem Gender-Pension-Gap – geschlechtsspezifische Rentenlücken in Europa aus der Lebensverlaufsperspektive. *Deutsche Rentenversicherung* 2022; 2:131–161.

en åttondel av det totala pensionsgapet, 2–3 procentenheter. Men rapportförfattarna betonar att resultaten bör tolkas mycket försiktigt.

Totalt ingår 13 olika EU-länder i analyserna. Hur stor andel av pensionsgapet som förklaras av analysmodellen, och vilka faktorer som har stor eller liten betydelse för pensionsgapet, varierar mycket mellan olika länder.¹⁰⁷

4.3 Dekomponering av simulerade framtida pensionsinkomster

En studie med ett liknande syfte men annan design har använt data från åren 2013–2014, hämtade från en enkätundersökning som genomförs i alla EU-länder, EU-SILC. Studien skapade livsinkomstprofiler baserade på tvärsnittsdata om bland annat arbetskraftsdeltagande, arbetstid och arbetsinkomster för kvinnor och män i olika åldrar (15–70 år) vid den tidpunkt då enkäten genomfördes. Baserat på dessa profiler och vissa andra antaganden beräknades sedan, för varje land, kvinnors och mäns pensioner vid den normala pensionsåldern i respektive land. Normal pensionsålder och vissa andra landspecifika uppgifter och antaganden baserades på uppgifter sammanställda av OECD.

Metoden grundar sig alltså inte på uppgifter om verkliga utbetalda pensioner utan på simuleringar av framtida pensioner. Utgångspunkten är personer som är födda år 1996 och antas börja arbeta vid 20 års ålder, 2016. Både kvinnor och män antas gå i pension vid den normala pensionsåldern för respektive land. Deras arbetsinkomster över livet har beräknats utifrån livsinkomstprofilerna, med ett antagande om en viss reallöneökning. Därefter har kvinnors och mäns pensionsnivåer beräknats för den ålder då de antas gå i pension, i Sverige 65 år.

Beräkningarna baseras på de regler som gällde i respektive lands pensionssystem år 2016, men med flera förenklade antaganden. Rapportförfattarna pekar bland annat på att antaganden om pensionsålder, konsekvenser av barnafödande och vissa intjänande- och indexeringsregler kan innebära att resultaten inte blir helt

¹⁰⁷ Bettio F. m.fl., *Future risks for gender inequality in income security*. Report commissioned by the European Union within the SAAGE contract, Fondazione G. Brodolini, 2018, s. 39–44.

rättvisande. För Sverige handlar det bland annat om att barnårsvärter och andra pensionsgrundande belopp inte ingår i analysen, och att den antagna pensionsåldern är betydligt lägre än den prognosticerade riktåldern för den aktuella åldersgruppen.

I ett sista steg har forskarna gjort en dekomponering av det framräknade pensionsgapet mellan kvinnor och män, för att beräkna hur mycket av pensionsgapet som beror på könsskillnader i arbetskraftsdeltagande, arbetstid och timlön.

Med denna metod förklarar de tre faktorerna det allra mesta av de simulerade pensionsgapen i olika länder. Det totala simulerade pensionsgapet i Sverige blir drygt 30 procent. Könsskillnader i timlön och könsskillnader i arbetstid förklarar merparten av pensionsgapet, drygt tio procentenheter vardera. Könsskillnader i arbetskraftsdeltagande har mindre betydelse i denna analys.

Studien omfattar 26 EU-länder. Både de simulerade pensionsgapen och hur mycket av dem som förklaras av de olika faktorerna i analysen varierar mellan olika länder.¹⁰⁸

4.4 Bristfälliga förutsättningar för mer detaljerade studier av pensionsgapet i Sverige

De få dekomponeringsstudier som finns visar att det är svårt att bedöma hur stor betydelse deltidsarbetet och andra faktorer har för skillnaden mellan kvinnors och mäns pensioner. Studierna innebär stora metodmässiga utmaningar, bland annat på grund av datamässiga begränsningar och olika tidsaspekter.

I Sverige saknas förutsättningar för att göra mer exakta beräkningar av deltidens betydelse för pensionsgapet. En ideal studie skulle kräva registerdata om människors arbetstid. Det saknas svenska registerdata över faktisk arbetstid på individnivå och över tid. Vissa uppgifter som överenskommen arbetstid, tjänstgöringsomfattning och liknande förekommer i Medlingsinstitutet lönestrukturstatistik. Men syftet med denna statistik är inte att göra analyser på individnivå, utan att studera löneläge och löneutveckling i olika sektorer, yrken och yrkesgrupper.

¹⁰⁸ Lis M. och Bonthuis B., *Drivers of the gender gap in pensions: Evidence from EU-SILC and the OECD pension model*. World Bank Group Discussion Paper No. 1917, 2019.

Lönestrukturstatistiken är inte heller heltäckande på individnivå och över tid. Bland annat baseras statistiken för privatanställda på ett urval av arbetsgivare, inte på en totalundersökning, och före år 1992 saknas vissa branscher helt.¹⁰⁹ ISF känner inte till några studier där lönestatistik har använts för att studera deltidsarbete och arbetstidskarriärer på individnivå.

De två beskrivna studierna hanterar denna begränsning på olika sätt – den ena genom att använda retrospektiva enkätfrågor och den andra genom att skapa livsprofiler med hjälp av tvärsnittsdata för personer i olika åldrar. Det är troligen det bästa som går att göra, men båda metoderna har begränsningar och resultaten blir mycket osäkra.

I enkätundersökningar innebär begränsningar i urvalsstorlek att underlaget kan bli för svagt för mer finfördelade analyser. I dag har enkätundersökningar också ofta stora problem med bortfall och representativitet. I synnerhet retrospektiva enkätfrågor riskerar att ge dålig datakvalitet – det är inte alla pensionärer som kommer ihåg i detalj hur mycket de har arbetat under olika perioder av livet. I den aktuella studien ingår dessutom inget mått på människors lönenivå över livet, vilket är en stor begränsning.¹¹⁰

Den andra studien använder livsinkomstprofiler baserade på data om lönenivåer och arbetstid i olika åldersgrupper vid en tidpunkt. Men sådana tvärsnittsdata fångar inte de förändringar som sker över tid och under verkliga människors arbetsliv. Studier som utgår från dagens arbetsinkomster får också använda simulerade framtida pensionsinkomster. Det kräver olika förenklade antaganden och innebär en hög grad av osäkerhet.¹¹¹

Båda studierna gör liknande analyser för flera olika länder. Det kräver en enhetlig metod och olika förenklingar som inte alltid är anpassade för varje enskilt land. Huvudsyftet med studierna är också att utforska hur skillnader mellan olika länder när det gäller arbetsmarknadsförhållanden och pensionssystem kan påverka könsgapet i pensioner, snarare än att göra träffsäkra skattningar av deltidsarbetets betydelse för pensionsgapet i enskilda länder.

¹⁰⁹ SCB och Medlingsinstitutet, *Kvalitetsdeklaration: Lönestrukturstatistik, hela ekonomin*. 2023. E-post från Medlingsinstitutet, 27 mars 2024.

¹¹⁰ Bettio F. m.fl., *Future risks for gender inequality in income security*, s. 39–44.

¹¹¹ Lis M. och Bonthuis B., *Drivers of the gender gap in pensions: Evidence from EU-SILC and the OECD pension model*.

5 Typfallsberäkningar av framtida pensioner

Ett sätt att studera hur deltidsarbete påverkar människors pensionsinkomster är att göra typfallsberäkningar. Typfallsberäkningar innebär simuleringar av fiktiva personers framtida pensioner baserade på antaganden om de faktorer som påverkar hur mycket pension de tjänar in och på information om de regler och förutsättningar i pensionssystemet som bestämmer hur mycket pension de får utbetald. De flesta sådana beräkningar använder Pensionsmyndighetens typfallsmodell. Pensionsmyndigheten publicerar återkommande ”tumregelsrapporter” som med hjälp av modellen visar vilka effekter olika faktorer kan förväntas få på människors pensioner, bland annat deltidsarbete. Typfallsmodellen finns tillgänglig i form av en Excel-fil på Pensionsmyndighetens webbplats.¹¹² Även andra än myndigheten har använt den för att göra typfallsberäkningar.

Beräkningarna visar genomgående att deltidsarbete innebär lägre pensioner än om motsvarande typfallspersoner hade arbetat heltid. Hur stora effekterna blir påverkas av i vilken omfattning, hur länge och när i livet personen arbetar deltid (avsnitt 5.1). Pensionssystemets grundskydd och tjänstepensionernas utformning innebär också att typfallspersonernas lönenivå påverkar hur stor betydelse deltidsarbete har för deras pensioner (avsnitt 5.2).

Typfallsberäkningar av deltid under småbarnsåren visar att några få års deltidsarbete har en begränsad påverkan på pensionen. Men om deltidsarbetet blir långvarigt får det större konsekvenser (avsnitt 5.3).

I de flesta typfallsberäkningar av deltidsarbetets betydelse ingår premiebestämda tjänstepensioner. Men för de personer som har

¹¹² Pensionsmyndigheten, Typfallsmodellen. www.pensionsmyndigheten, hämtad den 27 februari 2024.

förmånsbestämda tjänstepensioner kan deltidsarbete åren före pensioneringen få större konsekvenser (avsnitt 5.4).

Enstaka studier har försökt göra typfallsberäkningar av deltidsarbetets betydelse i dagens svenska pensionssystem jämfört med i andra pensionssystem – det tidigare svenska ATP-systemet och pensionsystem i de andra nordiska länderna (avsnitt 5.5)

Typfallsberäkningar kan ge vägledning till enskilda pensionssparare om vilken betydelse olika livsval kan ha för deras framtida pensioner, exempelvis valet att arbeta deltid. Genom att pröva olika förutsättningar och antaganden i typfallsmodellen kan pensionsexperter och analytiker också få en bättre förståelse för hur pensionssystemet fungerar, exempelvis hur deltidsarbete påverkar pensionerna och vilka faktorer som avgör hur stor den påverkan blir. Men syftet med de typfallsberäkningar som hittills har gjorts har inte varit att skatta det totala pensionsgapet eller hur mycket av gapet som beror på deltidsarbete (avsnitt 5.6).

5.1 Hur mycket, hur länge och när man arbetar deltid påverkar pensionen

Deltidsarbete ger lägre pension än heltidsarbete. Ju fler år man arbetar deltid, ju färre timmar man arbetar när man arbetar deltid, och ju tidigare i livet man arbetar deltid, desto lägre blir pensionen. Det visar typfallsberäkningar från Pensionsmyndigheten. Hur många år och hur många timmar man arbetar påverkar livsinkomsten och därmed pensionsavsättningarna. Pensionernas värdeutveckling över tid gör att inkomster tidigare i livet antas ha större betydelse för pensionen än inkomster senare i livet.¹¹³

Att arbeta halvtid i fem år minskar enligt beräkningarna pensionen med 5 procent om deltiden inträffar från 30 års ålder, med 3 procent från 45 års ålder och med 2 procent om deltiden inträffar de sista fem åren före pensioneringen. En person som arbetar 80 procent under 5 år från 30 års ålder sänker enligt beräkningen sin pension med ungefär 2 procent. En person som går ner till 80 procents arbetstid de sista tio åren före pensioneringen tappar också ungefär 2 procent i

¹¹³ Pensionsmyndigheten, *Tumregler för pensionen: För dig som sparar till eller planerar att ta ut pension*. Under publicering.

pension. Störst effekt bland de olika typfallen inträffar för en person som arbetar halvtid i tio år från 30 års ålder. Det leder till 9 procent lägre pension (tabell 4).

Effekten av deltidarbete vid olika åldrar kan påverkas av människors löneutveckling. Typfallen har samma lönenivå hela arbetslivet, med en reallöneutveckling på 1,6 procent per år. För en person med en brantare löneutveckling är det inte säkert att deltid tidigt i livet har en mer negativ påverkan på pensionen än deltid sent i livet.¹¹⁴

Tabell 4 Minskning av total pension vid deltidarbete jämfört med heltidsarbete, procent

Antal år i deltid och vid vilken ålder	Grad av deltid				
	90 %	80 %	70 %	60 %	50 %
Från 30 års ålder					
5 år	-1 %	-2 %	-3 %	-4 %	-5 %
8 år	-1 %	-3 %	-4 %	-6 %	-7 %
10 år	-2 %	-4 %	-5 %	-7 %	-9 %
Från 45 års ålder					
5 år	-1 %	-1 %	-2 %	-3 %	-3 %
8 år	-1 %	-2 %	-3 %	-4 %	-5 %
10 år	-1 %	-2 %	-4 %	-5 %	-6 %
De sista åren före 68 års ålder					
5 år	-0,5 %	-1 %	-1 %	-2 %	-2 %
8 år	-1 %	-2 %	-2 %	-3 %	-4 %
10 år	-1 %	-2 %	-3 %	-4 %	-5 %

Anm.: I total pension ingår inkomstpension, premiepension, garantipension, inkomstpensionstillägg och tjänstepension.

Källa: Pensionsmyndigheten.

Utgångspunkten för Pensionsmyndighetens rapport är en person som är född år 1980, privatanställd tjänsteman med tjänstepension enligt avtalet ITP1, börjar arbeta vid 23 års ålder, har en månadsinkomst på 34 200 kr i 2024 års lönenivå, och går i pension vid 68. En sådan

¹¹⁴ E-post från Pensionsmyndigheten, 15 april 2024.

person som har arbetat heltid hela livet jämförs med motsvarande person som har arbetat deltid i olika omfattning, olika länge och vid olika tidpunkter i livet. I beräkningarna ingår allmän pension och tjänstepension. Beräkningarna tar inte hänsyn till bostadstillägg, äldreförsörjningsstöd eller skatt.¹¹⁵

Andra typfallsberäkningar har funnit samma allmänna mönster när det gäller hur pensionen påverkas av hur mycket, hur länge och när i livet en person arbetar deltid.¹¹⁶ Flera rapporter har räknat på deltid under längre perioder än tio år, och visar att det ger ännu större negativa effekter på pensionerna. Beräkningar från PTK tyder på att 75 procents deltidsarbete i 15 år kan sänka pensionerna med mellan 7 och 13 procent beroende på inkomstnivå.¹¹⁷ En rapport från Finanspolitiska rådet beräknar att 75 procents deltidsarbete under hela arbetslivet sänker pensionen med mellan 14 och 25 procent.¹¹⁸

En tidigare rapport från Pensionsmyndigheten presenterar typfallsberäkningar för deltidsarbete i samband med pensionsövergången, som i den rapporten antas ske vid 66 års ålder. Deltidsarbete några år före 66 minskar pensionen jämfört med att arbeta heltid fram till 66 års ålder. Effekterna är stora om man börjar ta ut pension samtidigt som man går ner på deltid. Det beror på att uttagsåldern påverkar delningstalet vid beräkningen av inkomstgrundade pensioner. Däremot är effekterna av deltidsarbete relativt små om man väntar till 66 års ålder med att börja ta ut sin pension. Men då får man förstås leva på en lägre inkomst under de år man arbetar deltid.

Rapporten ger också en indikation på hur mycket högre pensionen blir om man fortsätter arbeta deltid efter 66 års ålder, samtidigt som man tar ut pension. Eftersom det inte påverkar delningstalet är effekten på pensionen begränsad, men så länge man arbetar ger förstås deltidsarbetet en extra inkomst.¹¹⁹

¹¹⁵ Pensionsmyndigheten, *Tumregler för pensionen: För dig som sparar till eller planerar att ta ut pension.*

¹¹⁶ PTK, *Deltid och framtid – beslutet att jobba deltid och hur det påverkar pensionen.* 2018; Ds 2016:19, *Jämställda pensioner?*, s. 135–144; Alecta, *Deltidsfällan: Hur en ojämsställd arbetsmarknad ger ojämsställda pensioner.* 2015; Ellegård L. M., *Vad kostar deltid? Kvinnors deltidsarbete ur ett pensionsperspektiv.* Magisteruppsats, Nationalekonomiska institutionen, Lunds universitet, 2007.

¹¹⁷ PTK, *Deltid och framtid – beslutet att jobba deltid och hur det påverkar pensionen.* 2018.

¹¹⁸ Finanspolitiska rådet, *Pensionssystemet och pensionärernas inkomster.* 2022, s 14–19.

¹¹⁹ Pensionsmyndigheten, *Att vara jobbonär – en lönsam affär.* VER 2021–262, 2021, s. 15–19.

5.2 Höginkomsttagares pensioner påverkas mer än låginkomsttagares pensioner av deltidsarbete

Höginkomsttagare förlorar mer än låginkomsttagare på att arbeta deltid i stället för heltid. Det visar flera typfallsberäkningar.¹²⁰ En anledning är att låginkomsttagare i högre grad kompenseras av pensionssystemets grundskydd när de får en lägre inkomstgrundad pension på grund av deltidsarbete. En annan anledning är att tjänstepensionerna är utformade så att lön över intjänandetaket i det allmänna pensionssystemet ofta ger tjänstepensionsavsättningar som är högre än de totala avsättningar till allmän pension och tjänstepension som man får under taket. Det gör att höginkomsttagare förlorar mer i pensionsavsättningar på att sänka sin arbetsinkomst genom deltidsarbete.

Som exempel har Finanspolitiska rådet beräknat hur pensionerna påverkas av deltidsarbete med i genomsnitt 75 procent under hela arbetslivet jämfört med heltidsarbete. Enligt deras beräkningar blir pensionen 14 procent lägre för en låginkomsttagare, 19 procent lägre för en medelinkomsttagare och 25 procent lägre för en höginkomsttagare.¹²¹

5.3 Deltid under småbarnsåren behöver inte ha så stor påverkan på pensionen

En begränsad period av deltidsarbete under småbarnsåren har relativt liten betydelse för den framtida pensionen. Om föräldrar däremot fortsätter arbeta deltid under längre tid blir effekterna större. Effekterna kan påverkas av regler för tjänstepensionsavsättningar i olika kollektivavtal.

Pensionsmyndighetens nya tumregelsrapport innehåller typfallsberäkningar av hur deltidsarbete bland småbarnsföräldrar påverkar pensionen inom olika avtalsområden. Här är typfallet en person som får två barn med två års mellanrum och har en månadsinkomst på

¹²⁰ Alecta, *Deltidsfällan: Hur en ojämsställd arbetsmarknad ger ojämsställda pensioner*. 2015; Ds 2016:19, s. 135–144; Finanspolitiska rådet, *Pensionssystemet och pensionärernas inkomster*. 2022, s 14–19.

¹²¹ Finanspolitiska rådet, *Pensionssystemet och pensionärernas inkomster*. 2022.

38 000 kr. Om personen i stället för att arbeta heltid går ner till 75 procents deltid från det att det första barnet föds tills det yngsta barnet har fyllt åtta år minskar pensionen med 4,2 procent för privatanställda och 2,7 procent för offentliganställda. Det motsvarar den minskning i arbetstid som en förälder kan göra med stöd av föräldraledighetslagen. Motsvarande effekter vid 90 procents deltid är 1,7 procent för privatanställda och 1,2 procent för offentliganställda. Skillnaden i utfall mellan privat- och offentliganställda beror på att de offentliganställdas kollektivavtal ger mer generösa tjänstepensionsavsättningar vid föräldraledighet och deltidarbete med stöd av föräldraledighetslagen.¹²² Effekterna av deltidarbete varierar också mellan personer med olika höga inkomster.¹²³

En något äldre rapport från PTK betonar också att kortare perioder av deltidarbete, till exempel under småbarnsåren, inte behöver påverka pensionen särskilt mycket. Rapporten utgår från privatanställda tjänstemän och gör delvis andra antaganden än Pensionsmyndigheten. Den kommer fram till att fem års deltid på 75 procent sänker pensionen för en medelinkomsttagare med två procent. Deltid i tio år sänker pensionen med 5–9 procent och deltid i 15 år med 7–13 procent. De lägre siffrorna gäller låginkomsttagare, de högre gäller höginkomsttagare.¹²⁴

Samtidigt påpekar PTK i rapporten att konsekvenserna kan bli större än vad beräkningarna visar om de som arbetar deltid missgynnas på olika sätt, till exempel genom sämre löneutveckling. Även andra studier pekar på att deltidarbete under småbarnsåren kan få långsiktiga konsekvenser för jämställdhet och kvinnors inkomster.¹²⁵

5.4 Förmånsbestämda tjänstepensioner kan påverkas av deltid i slutet av arbetslivet

De flesta typfallsberäkningar av hur deltidarbete påverkar pensionerna gäller personer med premiebestämda pensioner. Men

¹²² Pensionsmyndigheten, *Tumregler för pensionen: För dig som sparar till eller planerar att ta ut pension.*

¹²³ Pensionsmyndigheten, Småbarnstiden kan påverka din pension. www.pensionsmyndigheten.se, hämtad den 11 april 2024.

¹²⁴ PTK, *Deltid och framtid – beslutet att jobba deltid och hur det påverkar pensionen.* 2018, s. 18–24.

¹²⁵ SOU 2015:50, *Hela lönen, hela tiden: Utmaningar för ett jämställt arbetsliv*, s. 59.

effekterna av deltidsarbete kan se annorlunda ut för personer med förmånsbestämda tjänstepensioner. Framför allt kan deltidsarbete i slutet av arbetslivet vara negativt för pensionen. Det visar en rapport från Pensionsmyndigheten.¹²⁶

Medan premiebestämda pensioner avspeglar hela livets arbetsinkomster baseras förmånsbestämda pensioner på lönen i slutet av arbetslivet. Det innebär att deltidsarbete tidigare i arbetslivet inte behöver ha någon betydelse för pensionsnivån i förmånsbestämda pensioner. Däremot kan deltidsarbete i slutet av arbetslivet ha stor negativ effekt på förmånsbestämda tjänstepensioner, jämfört med om personen hade arbetat heltid fram till pensioneringen. Inget av de stora tjänstepensionsavtalen har en helt förmånsbestämd pension, utan premiebestämda delar ingår i alla avtalen. Pensionsmyndighetens beräkningar gäller den totala tjänstepensionen.

Hur stor betydelse deltidsarbete har beror på hur den pensionsmedförande lönen beräknas. Deltidsarbete något eller några år före pensioneringen har störst negativ påverkan för statsanställda (avtalet PA 16 avd. 2) och för privatanställda tjänstemän (ITP2). Det får mindre betydelse för kommun- och regionanställda (KAP-KL och senare avtal), där beräkningen av den pensionsmedförande lönen innebär att de kan arbeta deltid de sista tre åren utan att det påverkar den förmånsbestämda tjänstepensionen. Inom det fjärde stora avtalsområdet, privatanställda arbetare (SAF-LO), ingår inga förmånsbestämda delar i tjänstepensionerna.

Rapporten redovisar en mängd typfallsberäkningar för de tre avtalen, som visar hur mycket den totala tjänstepensionen kan minska vid deltidsarbete i olika omfattning i slutet av arbetslivet. Förutom att effekterna på pensionen varierar mellan olika avtalsområden, så blir de procentuella minskningarna av pensionen genomgående större ju mer man går ner i arbetstid och ju längre period man arbetar deltid. Generellt är den procentuella minskningen större vid högre inkomster jämfört med lägre inkomster.

Inkomstnivån har stor betydelse, eftersom tjänstepensionerna är betydligt högre för personer med inkomster över PGI-taket. Som exempel kan en person med en månadslön under PGI-taket sänka sin pension med mellan 3 och 6 procent genom att gå ner på halvtid de

¹²⁶ Pensionsmyndigheten, *Förmånsbestämda tjänstepensioner*. VER 2019–434, 2020.

sista tre åren före pensioneringen. Med en månadslön på 50 000 kr kan effekten bli mellan 6 och 9 procents lägre pension (2020 års penningvärde, PGI-taket låg då på 41 750 kr i månaden). Detta är betydligt större effekter än för de personer som enbart har premiebestämda tjänstepensioner (tabell 4).

Men de reella effekterna av deltidarbete på förmånsbestämda tjänstepensioner är osäkra och svåra att beräkna. Det finns regler i pensionsavtalen för att begränsa de negativa effekterna av deltid sent i arbetslivet. De beskrivs som att deltidarbete ”i praktiken inte kan minska den förmånsbestämda pensionen mer än vad en individ har tjänat in”.¹²⁷ Det tar Pensionsmyndigheten hänsyn till i sina beräkningar. Det förekommer också andra arrangemang för att göra det möjligt för anställda att gå ner i arbetstid de sista åren före pensioneringen.¹²⁸ Flera kollektivavtal innehåller möjligheter till flex- eller delpension, efter överenskommelse med arbetsgivaren, som innebär att anställda kan gå ner i arbetstid med små eller inga effekter på tjänstepensionerna.¹²⁹ En liknande lösning, som inte är kopplad till något specifikt avtal, är den så kallade 80-90-100-modellen. Den innebär att arbetsgivaren erbjuder den anställde att gå ner till 80 procents arbetstid den sista tiden före pensioneringen med 90 procents lön och fulla avsättningar till tjänstepensionen. Sådana arrangemang ingår inte i Pensionsmyndighetens beräkningar.¹³⁰ En annan aspekt som komplicerar är att många äldre personer i dag har tjänstepensioner från flera olika avtal.

Pensionsmyndigheten betonar att den som funderar på att gå ner på deltid inför pensioneringen bör diskutera de pensionsmässiga konsekvenserna med sin arbetsgivare eller försäkringsgivare.¹³¹ Samma rekommendation ger Alecta i sin rapport om deltidarbete.¹³²

¹²⁷ Pensionsmyndigheten, *Förmånsbestämda tjänstepensioner*, s. 3.

¹²⁸ Wahlstein I., *Vem vill bli jobbonär?* MinPension, 2023, s. 5–7.

¹²⁹ Pensionsmyndigheten, *Flexpension och delpension: En översikt inom de fyra stora avtalsområdena*. VER 2017–247, 2017, s. 4–6.

¹³⁰ Pensionsmyndigheten, *Förmånsbestämda tjänstepensioner*, s. 3.

¹³¹ Pensionsmyndigheten, *Förmånsbestämda tjänstepensioner*, s. 25–26.

¹³² Alecta, *Deltidsfällan: Hur en ojämförd arbetsmarknad ger ojämförda pensioner*. 2015, s. 20–21.

5.5 Deltidsarbetets effekter kan se annorlunda ut i andra pensionssystem

Det finns enstaka typfallsberäkningar som har jämfört dagens svenska pensionssystem med andra pensionssystem, när det gäller konsekvenserna av deltidsarbete.

En tidig studie har jämfört dagens allmänna pensionssystem med det tidigare ATP-systemet, med fokus på kvinnors och mäns pensionsutfall. Jämförelsen tyder på att deltidsarbete har större negativa konsekvenser för kvinnors pensioner i det nya pensionssystemet än i ATP-systemet. Studien har enbart tagit hänsyn till den allmänna pensionen. Beräkningarna baseras på de regler som gällde när pensionssystemet infördes och har inte använt Pensionsmyndighetens typfallsmodell.¹³³ Det är osäkert hur väl beräkningarna stämmer med dagens förhållanden. Men resultaten stämmer med vad flera forskare och analytiker har antagit – att livsinkomstprincipen i dagens pensionssystem innebär att deltidsarbete i stället för heltidsarbete får mer negativa effekter nu än i ATP-systemet.¹³⁴

En annan studie har använt typfallsberäkningar för att undersöka hur deltidsarbete efter föräldraledighet påverkar pensionerna i de fem nordiska länderna. Det övergripande resultatet är att deltidsarbete på 75 procent i tio år har relativt liten påverkan på pensionerna, i synnerhet i Norge och Danmark där pensionsnivån bara sjunker med 1–2 procent. I Sverige, Finland och Island är konsekvenserna för pensionen något större, 4–6 procent, vilket ungefär motsvarar minskningen i livsarbetstid jämfört med heltidsarbete. Skillnaderna verkar bero på hur de olika ländernas pensionssystem fungerar och vilka mekanismer i systemen som kompenserar för deltidsarbete.¹³⁵

¹³³ Ståhlberg A.-C. m.fl., Pension reform and gender: The case of Sweden. *Gender Issues* 2006; 23(1):90–118 (tabell 6).

¹³⁴ Alecta, *Deltidsfällan: Hur en ojämsställd arbetsmarknad ger ojämsställda pensioner*. 2015, s. 3; ISF, *Kvinnors och mäns pensioner*. Rapport 2017:8, s. 26; König S. m.fl., Invisible scars or open wounds? The role of mid-career income for the gender pension gap in Sweden. *Frontiers in Sociology* 2019; 4(84):1–8; se även Betti G. m.fl., *Unequal ageing in Europe: Women's independence and pensions*. Palgrave Macmillan, 2015, s. 79.

¹³⁵ Nordiska Ministerrådet, *Part-time work in the Nordic region: Part-time work, gender and economic distribution in the Nordic countries*. TemaNord 2014:503. 2014, s. 29–34.

5.6 Typfallsberäkningar har begränsningar och fångar inte det totala pensionsgapet

Typfallsberäkningar baseras på en mängd antaganden som kan vara svåra att överblicka och som inte alltid är fullt realistiska. De kan ändå bidra med en bättre kunskap om hur pensionssystemet fungerar och hur olika livsval kan påverka enskilda individers pensioner. Men de typfallsberäkningar som hittills har gjorts ger ingen helhetsbild av hur deltidsarbetet påverkar pensionerna eller pensionsgapet mellan kvinnor och män.

Typfallsberäkningar kräver antaganden om en mängd faktorer som kan påverka pensionerna. Det handlar om typfallspersonens födelseår, inträdesålder på arbetsmarknaden, pensionsålder, lönenivå, löneutveckling och kollektivavtalsområde, men också om omvärldsfaktorer som löneutvecklingen i samhället, inflationen och värdeutvecklingen i de fonder där delar av pensionskapitalet är placerat. Vissa av dessa antaganden kan också påverka skattningarna av deltidsarbetets betydelse för en persons framtida pension. Av olika praktiska skäl används ofta förenklande antaganden, som inte alltid är realistiska.¹³⁶

Pensionsmyndighetens typfallsmodell ändras också löpande för att avspegla de regler och nivåer som gäller i det allmänna pensionssystemet och i olika tjänstepensionsavtal. Därför är typfallsberäkningar utförda vid olika tidpunkter inte fullt jämförbara. Av samma skäl finns det förstås en betydande osäkerhet om hur väl dagens beräkningar kommer att stämma för människors framtida pensioner.

Trots denna osäkerhet kan typfallsberäkningar ge värdefull information. Hittills har typfallsberäkningar främst använts på två sätt. Dels har Pensionsmyndigheten och andra organisationer använt typfallsberäkningar som underlag för rådgivning till enskilda pensionssparare om hur olika livsval kan påverka deras framtida pensioner, exempelvis valet att arbeta deltid. Dels har typfallsberäkningar använts av pensionsexperter, analytiker och forskare för att bättre förstå hur pensionssystemet fungerar, exempelvis hur deltidsarbete påverkar pensionerna och vilka faktorer som avgör hur stor denna påverkan blir.

¹³⁶ Pensionsmyndigheten, *Hur typiskt är ett typfall?* 2021.

Däremot har typfallsberäkningar inte använts för att mäta eller bedöma utfall för hela befolkningen, exempelvis pensionsgapet mellan kvinnor och män och hur det påverkas av deltidsarbete. De typfallsberäkningar med deltidsarbete som Pensionsmyndigheten och andra har gjort är pedagogiska räkneexempel. Men de baseras inte på någon systematisk information om vilka deltidskarriärer som är vanligast på den svenska arbetsmarknaden, det vill säga hur mycket, hur länge och när i livet olika personer arbetar deltid. Därför kan typfallsberäkningarna inte ge någon helhetsbild av hur deltidsarbetet påverkar pensionsgapet mellan kvinnor och män.

En tänkbar metod i detta sammanhang är att använda retrospektiva enkätdata om människors arbetstid över livet för att identifiera vanliga deltidskarriärer. En internationell studie har utgått från sådana enkätdata från SHARELIFE och med hjälp av sekvensanalys beskrivit typiska livslopp och hur dessa påverkar pensionsgapet mellan kvinnor och män.¹³⁷ Men ISF känner inte till någon sådan studie från Sverige.

¹³⁷ Rowold C., Der Zusammenhang von Familien- und Arbeitsbiografien und Rentensystemen mit dem Gender-Pension-Gap – geschlechtsspezifische Rentenlücken in Europa aus der Lebensverlaufsperspektive. *Deutsche Rentenversicherung* 2022; 2:131–161; Rowold C. m.fl., Life-course-sensitive analysis of group inequalities: Combining sequence analysis with the Kitagawa–Oaxaca–Blinder decomposition. *Sociological Methods and Research*, under publicering.

6 Från deltidsarbete till pensionsinkomster

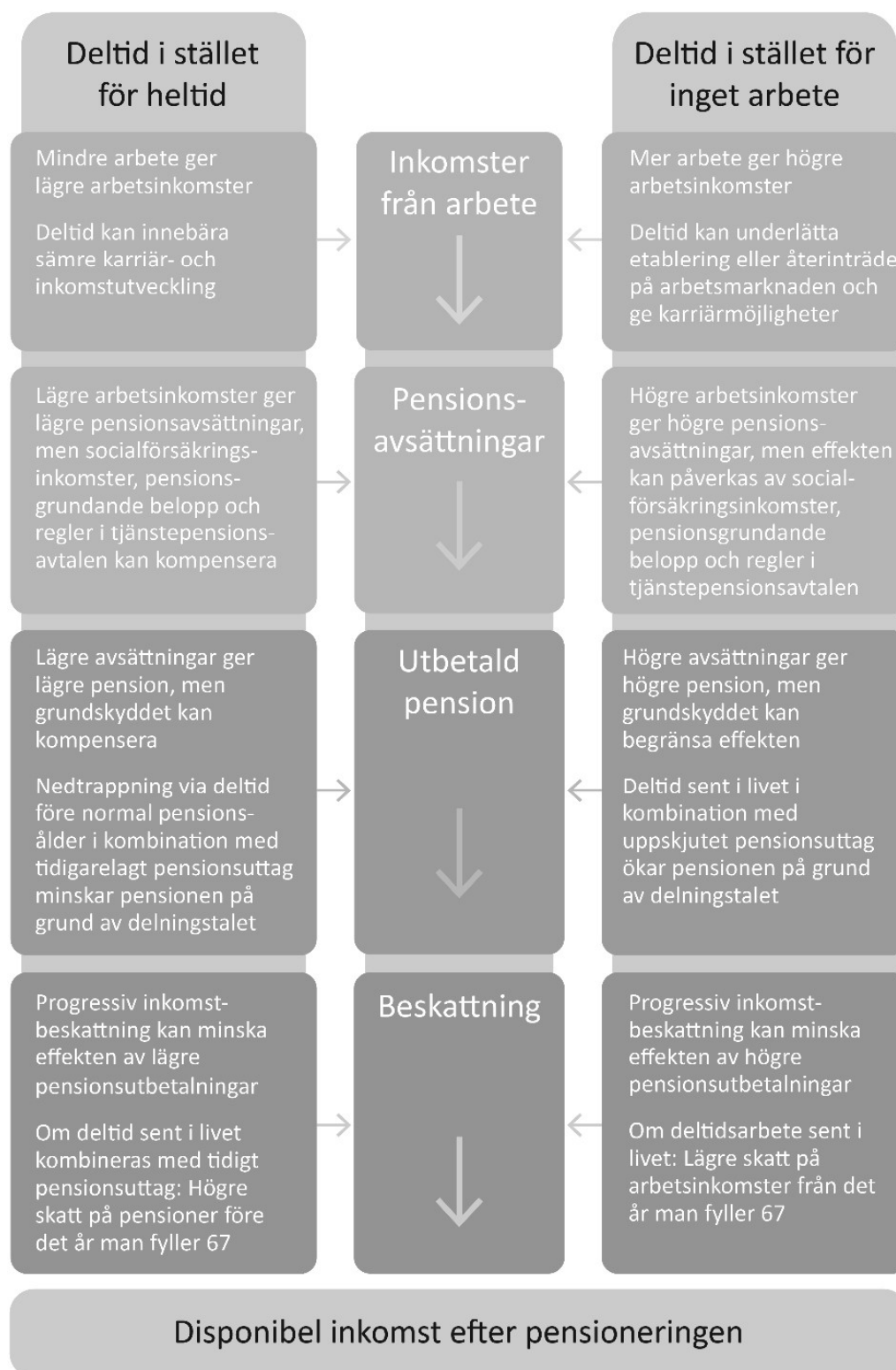
Ett sätt att närma sig frågan om hur deltidsarbetet påverkar kvinnors och mäns pensioner är att studera den orsakskedja och de mekanismer som ligger bakom detta samband. Deltidsarbete påverkar människors arbetsinkomster (avsnitt 6.1), arbetsinkomsterna påverkar pensionsavsättningarna (avsnitt 6.2), pensionsavsättningarna påverkar den utbetalda pensionen (avsnitt 6.3), och slutligen påverkar skattesystemets utformning den disponibla inkomsten (avsnitt 6.4).

I varje steg i denna kedja finns mekanismer som förmedlar, förstärker eller försvagar deltidsarbetets effekter. Mekanismerna får olika betydelse om alternativet till deltidsarbete är heltidsarbete eller inget arbete alls (figur 11).

En mekanism vid sidan av denna orsakskedja gäller deltidsarbetets betydelse för förmånsbestämda tjänstepensioner. Deltidsarbete efter pensioneringen kan också ge pensionärer en extra inkomst, utöver pensionsinkomsten (avsnitt 6.5).

Sammantaget visar genomgången att deltidsarbetets betydelse för kvinnors och mäns inkomster efter pensioneringen är en komplex fråga, som är svår att analysera (avsnitt 6.6).

Figur 11 Hur deltidarbete kan påverka människors inkomster efter pensioneringen



6.1 Deltidsarbete påverkar människors arbetsinkomster

Deltidsarbete har en direkt effekt på människors arbetsinkomster. Deltid innebär kortare arbetstid än heltidsarbete och därmed en lägre arbetsinkomst. Om alternativet i stället är att inte arbeta alls, så innebär deltidarbete en högre arbetsinkomst. Deltidsarbete kan också ha indirekta effekter på människors arbetsinkomster, genom att deltidanställda av olika skäl får lägre timlön än heltidanställda.

6.1.1 Lägre lön för deltidarbete?

Forskningen pekar på flera mekanismer som kan innebära att deltidarbete inte bara ger lägre totala arbetsinkomster än heltidsarbete, utan också lägre lön per arbetad timme. Effekterna beskrivs i litteraturen som *deltidsstraff*, *frånvarostraff* eller *part-time penalty*.

Deltidsarbete kan innebära sämre inkomstutveckling om arbetsgivare tror att deltidanställda är mindre produktiva på grund av att de arbetar deltid, eller om arbetsgivarna av andra skäl diskriminerar deltidanställda. Det kan finnas en signaleffekt som innebär att arbetsgivaren uppfattar de som arbetar deltid som mindre engagerade i sitt arbete och att detta påverkar deras löneutveckling och karriärmöjligheter. Det är också tänkbart att arbetsgivare har vissa fasta kostnader per anställd, oavsett arbetstid, som de kompenserar för genom att betala lägre löner till deltidanställda.¹³⁸ I Sverige är det inte tillåtet att diskriminera deltidarbetande, till exempel när det gäller lön.¹³⁹

Det kan också finnas olika så kallade selektionseffekter som innebär att deltidanställda får lägre lön än heltidanställda. De som arbetar deltid kan vara personer som skulle ha fått lägre timlöner även om de hade arbetat heltid. En sådan negativ selektion kan till exempel handla om att deltidanställda har lägre utbildningsnivå eller mindre arbetslivserfarenhet, och därmed lägre produktivitet än en

¹³⁸ Bollé P., Part-time work: Solution of trap? *Women, gender and work: What is equality and how do we get there?* Redaktör: Loutfi M. F., International Labour Office, 2001, s. 215–238; Matteazzi E. m.fl., Part-time employment, the gender wage gap and the role of wage-settings institutions: Evidence from 11 European countries. *European Journal of Industrial Relations* 2018; 24(3):221–241; Ds 2016:19, *Jämställda pensioner?*, s. 123.

¹³⁹ Lagen (2002:293) om förbud mot diskriminering av deltidarbetande arbetstagare och arbetstagare med tidsbegränsad anställning.

genomsnittlig person som arbetar heltid. Dessutom kan deltid-
anställdas kortare arbetstid i sig bidra till att de får mindre erfarenhet,
lär sig mindre, utvecklas mindre i sitt arbete och har svårare att ta på
sig mer ansvarsfulla arbetsuppgifter.¹⁴⁰

Deltidsarbete är också vanligt inom branscher och yrken där tim-
lönerna i allmänhet är låga, oavsett om de anställda arbetar heltid
eller deltid. Även detta kan bidra till att deltidanställda som grupp
får lägre timlöner än heltidsanställda.¹⁴¹ En närliggande tanke är att
om vissa personer *vill* arbeta deltid, så kan de tvingas acceptera
arbeten i yrken och branscher med lägre löner, och arbeten som de är
överkvalificerade för.¹⁴²

Totalt sett har deltidanställda ofta betydligt lägre timlöner än heltids-
anställda. Men att mäta deltidstraff är metodmässigt komplicerat och
resultaten påverkas av om och hur analyserna tar hänsyn till olika
selektionseffekter.¹⁴³

I Sverige har deltidanställda lägre timlöner än heltidsanställda, men
kunskapsläget är oklart när det gäller deltidens eventuella effekter på
lönerna.¹⁴⁴ Vissa studier kommer fram till att det finns ett deltidstraff
i Sverige, och att det är större för män än för kvinnor.¹⁴⁵ Andra studier
finner att deltid i sig inte innebär lägre löner i Sverige, utan att
löneskillnaderna beror på olika typer av selektionseffekter.¹⁴⁶

¹⁴⁰ Andrén T., *Frånvaroeffekter på lönen för kvinnor och män*. Specialstudie nr 27, Konjunkturinstitutet, 2011; Fagan C. m.fl., *In search of good quality part-time employment*. Conditions of Work and Employment Series No. 43, International Labour Office, Genève, 2013.

¹⁴¹ Matteazzi E. m.fl., *Part-time employment, the gender wage gap and the role of wage-settings institutions: Evidence from 11 European countries*.

¹⁴² Andrén T., *Frånvaroeffekter på lönen för kvinnor och män*; Gallego Granados P., *The part-time wage gap across the wage distribution*. Discussion Paper 1791, Deutsches Institut für Wirtschaftsforschung, 2019.

¹⁴³ Backhaus T. m.fl., Causal misperceptions of the part-time pay gap. *Labour Economics* 2023; 83, artikel 102396; Gallego Granados P., *The part-time wage gap across the wage distribution*.

¹⁴⁴ Prop. 2021/22:1, *Budgetpropositionen för 2022*, bilaga 3, s. 11; Pensionsmyndigheten, *Så har vi räknat – småbarnstiden kan påverka din pension*, s. 4. www.pensionsmyndigheten.se, hämtad den 6 februari 2024.

¹⁴⁵ Wahlberg R., *Part-time penalty in Sweden: Evidence from quantile regression*. Working Papers in Economics No 315. Handelshögskolan vid Göteborgs universitet, 2008; Andrén T., *Frånvaroeffekter på lönen för kvinnor och män*.

¹⁴⁶ Bardasi E. och Gornick J. C., *Working for less? Women's part-time wage penalties across countries*. Luxemburg Income Studies Working Paper Series No. 467, 2007; Colella F., *Women's part-time – full-time wage differentials in Europe: An endogenous switching model*. MPRA Paper No. 55287, 2014; Gustafsson S. m.fl., Does part-time and intermittent

Vissa av de mekanismer som bidrar till att deltidarbetande får lägre inkomster än heltidsarbetande kan också bidra till att personer som under en period arbetar deltid på sikt får högre lön än om de under denna period inte hade arbetat alls. Det kan exempelvis handla om att ungdomar som arbetar deltid under studietiden lättare etablerar sig på arbetsmarknaden och får bättre arbeten när studierna är avslutade, eller att deltidarbete underlättar för föräldrar som är hemma med småbarn att behålla sin förankring på arbetsmarknaden och få en bättre karriärutveckling när de börjar arbeta heltid igen.

6.1.2 Deltid i anslutning till pensioneringen

Deltidsarbete i anslutning till pensioneringen är en situation där deltid kan innebära både högre och lägre arbetsinkomster. Deltidsarbete kan göra det möjligt för människor att fortsätta arbeta längre än vad de annars skulle ha gjort, och därmed öka arbetsutbudet i samhället och sina egna livsinkomster. Men möjligheter att arbeta deltid kan också innebära att människor som annars skulle ha fortsatt arbeta heltid fram till pensioneringen minskar sitt arbetsutbud och sina arbetsinkomster de sista åren.

Forskningen ger inget svar på vilken effekt som överväger. Vissa studier har undersökt regler eller reformer som har inneburit möjligheter för äldre personer att arbeta deltid i samband med pensioneringen.¹⁴⁷ Andra studier har i stället låtit äldre personer svara på hypotetiska frågor om hur de skulle välja mellan heltidsarbete, deltidarbete eller pensionering (på heltid) givet olika förutsättningar.¹⁴⁸ Sammantaget framstår nettoeffekterna av deltidarbete i samband med pensioneringen som små eller oklara.

En äldre studie gäller den möjlighet till delpension som fanns i Sverige före pensionsreformen. Studien bedömer att vissa av de som gick i delpension annars skulle ha fortsatt arbeta heltid fram till

work during early motherhood lead to regular work later? *Vierteljahrshefte zur Wirtschaftsforschung* 2001; 70(1):15–23.

¹⁴⁷ Börsch-Supan A. m.fl., Dangerous flexibility – retirement reforms reconsidered. *Economic Policy* 2018; 33(94):315–355; van Solinge H. m.fl., Does phased retirement increase vitality in older workers? Findings from a 3-year follow-up study. *Journal of Aging & Social Policy* 2023; 35(2):221–240.

¹⁴⁸ Kantarcı T. m.fl., *Partial retirement opportunities and the labor supply of older individuals*. Netspar Academic Series DP 08/2023–039, 2023; Mohamed A. E., *Essays on working hours*. Netspar Academic Series, PhD Thesis 2015-024, 2015, kap. 5.

pensioneringen medan andra skulle ha gått i pension tidigare. Nettoeffekten bedöms ha varit att möjligheten till delpension ökade det totala antalet arbetade timmar. Men bedömningen baseras delvis på mycket gamla enkätdata, från 1974 och 1981, om vilka val som människor skulle ha gjort om de inte hade haft möjlighet att arbeta deltid. Det är oklart hur relevanta dessa data är i dag.¹⁴⁹

I dag finns vissa andra möjligheter till flexpension eller delpension inom olika tjänstepensionsavtal i Sverige. För några år sedan publicerade Pensionsmyndigheten en översikt över sådana lösningar, och typfallsberäkningar av hur de kunde påverka pensionerna. Men Pensionsmyndigheten konstaterar att det är svårt att bedöma hur möjligheter till flex- eller delpension kommer att påverka det faktiska utfallet när det gäller pensionsåldrar och arbetsutbud. Forskningsläget är oklart och bedömningarna försvaras av att normer, förväntningar och regelverk kan förändras över tid.¹⁵⁰ Inspektionen för socialförsäkringen (ISF) känner inte heller till några utvärderingar av verkliga utfall.

Flera studier bedömer att möjligheter till deltid kan ha olika betydelse för olika grupper på arbetsmarknaden, och att de i synnerhet kan vara positiva för personer som på grund av svag hälsa eller påfrestande arbetsförhållanden har svårt att arbeta heltid fram till pensioneringen.¹⁵¹ Flera studier tyder också på att de ekonomiska villkoren för deltidarbete i anslutning till pensioneringen, till exempel hur deltidarbetet påverkar pensionsavsättningar och framtida pensioner, kan ha stor betydelse för hur möjligheterna används och vilka effekter de får för arbete och arbetsinkomster.¹⁵²

¹⁴⁹ Wadensjö E., *Part-time pensions and part-time work in Sweden*. IZA discussion paper no. 2273, 2006.

¹⁵⁰ Pensionsmyndigheten, *Flexpension och delpension: En översikt inom de fyra stora avtalsområdena*. VER 2017–247, 2017. Se även Pensionsmyndigheten, *Förmånsbestämda tjänstepensioner*. VER 2019–434, 2020.

¹⁵¹ Jonsson R. m.fl., Work despite poor health? A 14-year follow-up of how individual work accommodations are extending the time to retirement for workers with poor health conditions. *SSM – Population Health* 2019; 9:1–8. ISF, *Möjligheter till tidig pensionering: En analys av internationella erfarenheter*. Rapport 2021:7, s. 131–136.

¹⁵² ISF, Rapport 2021:7, s. 131–136; Mohamed A. E., *Essays on working hours*, kap. 5.

6.2 Arbetsinkomsterna påverkar människors pensionsavsättningar

I de flesta pensionssystem är pensionerna till stor del inkomstgrundade. I Sverige är avsättningar till inkomstpension, premiepension och tjänstepension direkt kopplade till arbetsinkomster. Om en person arbetar deltid i stället för heltid (eller i stället för att inte arbeta alls) så får det därför en direkt effekt på personens pensionsavsättningar. De högre eller lägre arbetsinkomster som deltidarbetet ger kan eventuellt också påverka människors ekonomiska utrymme att själva spara inför sin pensionering.

Men effekten av arbetsinkomster på pensionsavsättningar kan påverkas av hur pensionssystemet är utformat och av anledningen till deltidarbetet. I vissa fall kan pensionsgrundande socialförsäkringsinkomster, pensionsgrundande belopp i det allmänna pensionssystemet eller regler i tjänstepensionsavtalen kompensera de som får en lägre arbetsinkomst på grund av deltidarbete.

6.2.1 Minimibelopp och maxbelopp för intjänande

Internationell forskning pekar på att regler i pensionssystemet kan påverka pensionsavsättningarna för deltidanställda. Det kan exempelvis finnas regler om en viss lägsta arbetstid eller lägsta arbetsinkomst för att alls kvalificera sig för pensionsavsättningar.¹⁵³ I Sverige är minimikraven för att tjäna in pension låga, så även deltidanställda tjänar i regel in både allmän pension och tjänstepension.¹⁵⁴

För den allmänna pensionen finns också ett intjänandetak. Personer som har löneinkomster över detta tak får i stället ofta tjänstepensionsavsättningar som innebär högre totala pensionsavsättningar. Om en höginkomsttagare går ner från heltid till deltid kan det därför innebära att pensionsavsättningarna som andel av lönen minskar något.

¹⁵³ OECD, *Towards improved retirement savings outcomes for women*. 2021, avsnitt 3.3.1 och 4.1. European Commission, *The 2018 pension adequacy report: Current and future income adequacy in old age in the EU – Volume I*. 2018, s. 62.

¹⁵⁴ 59 kap. 5 § socialförsäkringsbalken (SFB); ISF, *Vem får avsättningar till tjänstepension?* Rapport 2018:15, bilaga 1.

6.2.2 Socialförsäkringsinkomster, pensionsgrundande belopp och överföring av pensionsrätter

En viktig faktor när det gäller hur deltidarbete påverkar människors pensionsavsättningar är varför människor arbetar deltid. Om de arbetar deltid samtidigt som de är sjuka, arbetslösa eller föräldralediga på deltid får de som regel inkomster från olika socialförsäkringar som kompletterar deras arbetsinkomster – sjukpenning, sjukersättning, arbetslöshetsersättning eller föräldrapenning. Detta verkar vara relativt vanligt, i synnerhet bland kvinnor som arbetar deltid.¹⁵⁵ Skattepliktiga socialförsäkringsinkomster är också pensionsgrundande i det allmänna pensionssystemet, även om dessa inkomster normalt är lägre än den ordinarie lönen. Ersättningsnivåerna i olika socialförsäkringar kan variera över tid, bland annat beroende på politiska beslut och olika indexeringsregler.¹⁵⁶

I vissa fall kan också pensionsgrundande belopp i det allmänna pensionssystemet kompensera för frånvaro på deltid. En person som har partiell sjukersättning och arbetar deltid får pensionsgrundande belopp för sjukersättning, som är avsedda att täcka det bortfall i pensionsintjänande som orsakas av sjukersättningen. En person som arbetar deltid och samtidigt studerar på deltid med studiebidrag kan få pensionsgrundande belopp för studier, även om detta belopp är relativt lågt. För att personen alls ska få studiebidrag krävs också att inkomsten från deltidarbetet inte överskrider ett fribelopp.¹⁵⁷

Många föräldrar som går ner i arbetstid i samband med att barnen är små får också pensionsgrundande belopp för barnår, barnårsrätter. Barnårsrätter är inte direkt kopplade till deltid utan går normalt till den förälder som har lägst inkomst. Men om den ena föräldern går ner i arbetstid är det troligt att den föräldern också får barnårsrätterna för det aktuella året.

Inom pensionssystemet finns en möjlighet att föra över premiepensionsrätter mellan makar. Denna möjlighet beskrivs ofta som ett sätt att kompensera den av makarna som tar ett större ansvar för hem

¹⁵⁵ Ds 2016:19, s. 129.

¹⁵⁶ ISF, *Utvecklingen av socialförsäkringsförmånerna under de senaste 30 åren*. Rapport 2022:2.

¹⁵⁷ 3 kap. 17 § studiestödslagen (1999:1395).

och barn, exempelvis genom att arbeta deltid när barnen är små. I praktiken är det mycket få personer som gör sådana överföringar.¹⁵⁸

6.2.3 Tjänstepensionsavsättningar vid frånvaro på deltid

Tjänstepensionsavtalen innehåller premiebefrielseförsäkringar och liknande, som innebär att personer som är sjuk- eller föräldralediga på deltid ändå kan få fulla avsättningar till sina tjänstepensioner. Villkoren för sådana försäkringar varierar mellan olika avtal.¹⁵⁹ Bland annat är de offentliganställdas tjänstepensionsavtal mer generösa än de privata när det gäller att betala in tjänstepensionspremier i samband med sådan deltid som småbarnsföräldrar har rätt till enligt föräldraledighetslagen.¹⁶⁰

I vissa fall finns också möjlighet att gå ner från heltid till deltid i slutet av arbetslivet med liten eller ingen påverkan på avsättningarna till tjänstepension. Även här varierar regler och villkor mellan olika kollektivavtal.¹⁶¹

6.3 Pensionsavsättningarna påverkar människors utbetalda pensioner

De pensioner som pensionärerna får utbetalda baseras på hur stora pensionsavsättningar de har fått genom sitt arbete, men de påverkas också av andra faktorer. Inkomstgrundade pensioner påverkas av hur värdet på pensionskapitalet har utvecklats, vid vilken ålder man går i pension och hur pensionerna beräknas. Dessa faktorer kan påverka hur stor betydelse deltidarbete får för den utbetalda pensionen. Dessutom ingår ett grundskydd i pensionssystemet. Grundskyddet kompenserar de pensionärer som har låg inkomstgrundad pension,

¹⁵⁸ Alecta, Deltidsfällan: *Hur en ojämfälld arbetsmarknad ger ojämfällda pensioner*. 2015, s. 25–26; Säve-Söderbergh J., *Makar som delar på kakan – en ESO-rapport om jämfällda pensioner*. Rapport till Expertgruppen för studier i offentlig ekonomi 2017:6, s. 43–53; ISF, *Att ta ansvar för sin pension*. Rapport 2023:12, s. 52.

¹⁵⁹ Alecta, Deltidsfällan: *Hur en ojämfälld arbetsmarknad ger ojämfällda pensioner*. 2015, s. 24.

¹⁶⁰ Pensionsmyndigheten, *Tumregler för pensionen: För dig som sparar till eller planerar att ta ut pension*. Under publicering.

¹⁶¹ Pensionsmyndigheten, *Flexpension och delpension: En översikt inom de fyra stora avtalsområdena*. VER 2017–247, 2017; Pensionsmyndigheten, *Förmånsbestämda tjänstepensioner*. VER 2019–434, 2020, s. 3.

exempelvis för att de periodvis har arbetat deltid eller inte har arbetat alls. Grundskyddet minskar pensionsgapet mellan kvinnor och män.

6.3.1 Intjänandet och pensionskapitalets värdeutveckling påverkar pensionerna

De inkomstgrundade pensioner som pensionärerna får baseras på de pensionsavsättningar som de och deras arbetsgivare har gjort under livet och hur värdet av detta pensionskapital har utvecklats. Värdeutvecklingen beror på olika former av indexering och på utvecklingen på kapitalmarknaden.

Inom det allmänna pensionssystemet räknas värdet av de intjänade pensionsrätterna normalt upp så att det följer inkomstutvecklingen i samhället. Premiépensionen är i stället placerad i fonder, som pensionstagarna själva kan välja. Pensionskapitalet ökar eller minskar i värde beroende på värdeutvecklingen i dessa fonder.¹⁶²

Även inom tjänstepensionerna finns i regel valbara delar. Pensions-sparare kan ofta välja mellan traditionell försäkring eller fond-försäkring, och de som väljer fondförsäkring kan sedan göra ytterligare placeringsval. Hur väl man lyckas med dessa val påverkar också hur mycket man får i pension.

6.3.2 Pensionsåldern påverkar pensionerna

Pensionsåldern har stor betydelse för pensionsnivån. När en person börjar ta ut allmän pension beräknar Pensionsmyndigheten pensionen utifrån ett så kallat delningstal, baserat på den förväntade återstående livslängden för den årskull som personen tillhör. Pensionsutbetalningarna beräknas sedan utifrån personens intjänade pension dividerad med detta delningstal. Det innebär att tidig pensionering ger lägre pension per månad, och sen pensionering högre pension per månad.¹⁶³ Inom tjänstepensionsavtalen finns regler för uttag före eller efter den avtalade pensionsåldern som ger liknande effekter – tidigare uttag innebär normalt en lägre pensionsnivå och senare uttag en högre pensionsnivå.

¹⁶² SOU 1994:20, *Reformerat pensionssystem*, s. 157–160.

¹⁶³ Prop. 1993/94:250, *Reformering av det allmänna pensionssystemet*, kap. 8.

Om deltidarbete i anslutning till pensioneringen innebär att man börjar ta ut sin pension tidigare eller senare än man annars skulle ha gjort, så påverkar det därför nivån på den utbetalda pensionen. Om en person går ner på deltid de sista åren före pensioneringen, och nedtrappningen i arbetstid kombineras med tidigarelagt pensionsuttag, så ökar delningstalet. Det innebär lägre månatliga utbetalningar. Om deltid sent i livet å andra sidan leder till ett uppskjutet pensionsuttag blir effekten den omvända – delningstalet minskar och de månatliga pensionsutbetalningarna blir större.

6.3.3 Förskottsräntan påverkar pensionerna

I Sverige har pensionärer i åldrarna 65–74 år de högsta pensionsutbetalningarna, medan äldre pensionärer har lägre utbetalningar.¹⁶⁴ Det finns flera anledningar till detta, men en anledning är att utbetalningarna av inkomstpension påverkas av förskottsräntan. Den innebär att pensionsutbetalningarna är högre för nyblivna pensionärer och minskar, jämfört med inkomstutvecklingen i samhället, när pensionärerna blir äldre. Samtidigt lever kvinnor i genomsnitt längre än män. Kvinnor är därför tydligt överrepresenterade i de äldsta åldersgrupperna, som får lägre pensionsutbetalningar på grund av förskottsräntan. Denna effekt ökar pensionsgapet mellan kvinnor och män, i beräkningar som jämför genomsnittliga pensioner för alla kvinnor respektive alla män.¹⁶⁵

6.3.4 Pensionssystemets grundskydd kan begränsa effekterna av deltidarbete

Forskningen tyder på att det finns stora skillnader mellan olika länder när det gäller hur starkt inkomstskillnader i arbetslivet avspeglas i pensionsnivåerna. En viktig anledning är att pensionssystemen i regel har inslag som kompenserar de pensionärer som av olika anledningar har låga inkomstgrundade pensioner. Utformningen av dessa inslag, och hur mycket de kompenserar, varierar mycket mellan olika nationella pensionssystem.¹⁶⁶

¹⁶⁴ Pensionsmyndighetens statistikdatabas, www.pensionsmyndigheten.se, hämtad den 5 mars 2024.

¹⁶⁵ Pensionsmyndigheten, *Theoretical gender gaps in pensions*. VER 2019–402. 2019, s. 11–12.

¹⁶⁶ Betti G. m.fl., *Unequal ageing in Europe: Women's independence and pensions*. Palgrave Macmillan, 2015, kap. 6; Lis M. och Bonthuis B., *Drivers of the gender gap in pensions*:

Allmänt visar forskningen att pensionssystem med inriktning på grundtrygghet kompenserar för arbetslivskarriärer som avviker från normen om kontinuerligt heltidsarbete. Pensionssystem med en stark koppling mellan arbete och pension reproducerar eller förstärker däremot de inkomstskillnader som finns i arbetslivet.¹⁶⁷

I Sverige är livsinkomstprincipen, det vill säga kopplingen mellan arbetsinkomster och pension, en grundsten i pensionssystemet. Inkomstpensionen, premiepensionen och tjänstepensionerna står för denna koppling.

Samtidigt ingår garantipension och inkomstpensionstillägg i den allmänna pensionen. Garantipensionen kompletterar den inkomstgrundade allmänna pensionen för personer med låg intjänad pension. Inkomstpensionstillägget kompletterar den inkomstgrundade pensionen i ett något högre inkomstintervall. Både garantipensionen och inkomstpensionstillägget betalas ut automatiskt till pensionärer som har fyllt 66 år och uppfyller villkoren för respektive förmån.

I pensionssystemets grundskydd ingår också bostadstillägg och äldreförsörjningsstöd. Pensionärer med låga inkomster kan ansöka om bostadstillägg för att täcka sina bostadskostnader. För den som är gift eller sambo påverkar även makens eller sambons ekonomi bostadstillägget.¹⁶⁸ Det innebär att det främst är ensamstående som får bostadstillägg. Pensionärer med bostadstillägg kan också få äldreförsörjningsstöd, som ska garantera en skälig levnadsnivå efter att bostadskostnaden är betald. Äldreförsörjningsstödet går främst till pensionärer som inte har varit bosatta i Sverige så lång tid att de har rätt till full garantipension.¹⁶⁹

De olika förmånerna i grundskyddet är inte specifikt riktade till personer som har arbetat deltid. Men deltid i stället för heltid kan vara en anledning till låga pensioner, som i sin tur berättigar till grundskydd. Omvänt får personer som arbetar deltid i stället för att

Evidence from EU-SILC and the OECD pension model. World Bank Group Discussion Paper No. 1917, 2019.

¹⁶⁷ Möhring K., Employment histories and pension incomes in Europe. *European Societies* 2015; 17(1):3–26; Möhring K., Is there a motherhood penalty in retirement income in Europe? The role of lifecycle and institutional characteristics. *Ageing & Society* 2018; 38:2560–2589; Nordiska ministerrådet, *Gender equal pensions in the Nordics*. 2023; Haitz N., Old-age poverty in OECD countries and the issue of gender pension gaps. *CESifo DICE Report* 2015; 13(2):73–75.

¹⁶⁸ 100–103 kap. SFB.

¹⁶⁹ 74 kap. SFB.

inte arbeta alls en högre pension än de annars skulle ha fått, men effekten blir mindre om deras inkomster ligger på en sådan nivå att de får del av grundskyddet.

På grund av olika indexeringsregler och politiska beslut kan relationen mellan grundskyddet och den inkomstgrundade pensionen variera över tid.¹⁷⁰

6.4 Skattesystemet påverkar pensionärernas disponibla inkomster

Pensionärernas disponibla inkomster påverkas av hur höga skatter de betalar på sina inkomster. Inkomstbeskattningen är progressiv, vilket innebär att de procentuella skattesatserna i regel är högre vid högre inkomster.

Om deltidsarbete i stället för heltidsarbete leder till lägre pensionsutbetalningar kan skattesystemet därför kompensera för en del av denna effekt. Omvänt gäller förstås att den som under en period arbetar deltid i stället för att inte arbeta alls, och därför får en högre pension, kan få betala högre skatt. Beräkningar visar att skattesystemet har stor betydelse för att minska gapet mellan kvinnors och mäns inkomster efter pensioneringen.¹⁷¹

Skattesystemet är också utformat för att uppmuntra äldre människor att fortsätta arbeta. Skatten på arbetsinkomster är genomgående lägre än skatten på pensionsinkomster. Skatten på pensionsinkomster blir dessutom lägre från och med det år man fyller 67 år och om man fortsätter arbeta får man ett högre jobbskatteavdrag från och med det år man fyller 67.¹⁷² Dessa regler i skattessystemet kan påverka effekterna av deltidsarbete i anslutning till pensioneringen.

6.5 Andra effekter av deltidsarbete på pensionärernas inkomster

Deltidsarbete kan påverka pensionärernas inkomster och pensionsgapet mellan kvinnor och män även på andra sätt än

¹⁷⁰ ISF, Rapport 2022:2.

¹⁷¹ Prop. 2023/24:1, Ålderspensionssystemet vid sidan av statens budget, s. 9.

¹⁷² Pensionsmyndigheten, *Pension och skatt 2024*. VER 2023–433, 2024.

den orsakskedja som vi hittills har beskrivit. För personer med förmånsbestämda tjänstepensioner kan lön och arbetstid de sista åren före pensioneringen få stor betydelse. För de jobbonärer som fortsätter arbeta deltid efter att de har börjat ta ut pension kompletteras också pensionsinkomsterna av arbetsinkomster.

6.5.1 Deltidsarbete i slutet av arbetslivet kan påverka förmånsbestämda tjänstepensioner

Den orsakskedja som beskrivs i de föregående avsnitten gäller främst för premiebestämda pensioner, det vill säga inkomstpension och premiepension inom det allmänna pensionssystemet och premiebestämda tjänstepensioner. Inom flera avtalsområden finns också förmånsbestämda tjänstepensioner och för dessa ser sambandet mellan arbetsinkomster och utbetalda pensioner annorlunda ut. Det beror på att förmånsbestämda pensioner baseras på en persons lön de sista åren före pensioneringen.

Heltidsarbete under en begränsad del av arbetslivet behöver därför inte ha någon betydelse för en förmånsbestämd pension. Däremot kan deltidarbete i slutet av arbetslivet innebära relativt stora sänkningar av förmånsbestämda tjänstepensioner. Hur stor denna effekt blir beror på hur mycket och hur länge man arbetar deltid, hur hög inkomst man har och inte minst vilket avtalsområde man tillhör (se avsnitt 5.4).¹⁷³

6.5.2 Deltidsarbete efter pensioneringen är ett sätt att höja sin inkomst

Orsakskedjan handlar också om deltidarbetets betydelse för kvinnors och mäns pensionsinkomster. Men pensionärer kan också ha inkomster från arbete. De jobbonärer som fortsätter arbeta efter att de börjat ta ut pension ökar förstås sina inkomster jämfört med om de inte hade arbetat alls, eftersom deras pensionsinkomster kompletteras med arbetsinkomster.

Flera studier visar att antalet jobbonärer ökar i Sverige. Analyser från Pensionsmyndigheten tyder på att de flesta jobbonärerna tar ut full pension och arbetar deltid. Män är överrepresenterade bland jobbonärerna, och Pensionsmyndighetens analyser visar att

¹⁷³ Pensionsmyndigheten, *Förmånsbestämda tjänstepensioner*.

jobbonärer i genomsnitt har högre allmänna pensioner än övriga pensionärer.¹⁷⁴ Det innebär troligen att deltidsarbete bland jobbonärer ökar inkomstskillnaden mellan kvinnor och män efter pensioneringen.

6.6 Sambandet mellan deltidsarbete och pensionsinkomster är komplext

Genomgången av orsakskedjan från deltidsarbete till pensionsinkomster visar att deltidsarbetets betydelse är komplex och svår att analysera. Det finns en mängd faktorer som på olika sätt förmedlar, förstärker eller försvagar sambandet mellan hur mycket människor arbetar och vilka inkomster de får efter pensioneringen. Förutom olika intjänande- och beräkningsregler har bland annat pensionsystemets grundskydd och skattesystemet stor betydelse för vilka effekter deltidsarbete har på människors pensionsinkomster.

Pensionerna baseras dessutom på hela livets inkomster. Förhållanden på arbetsmarknaden kan förändras över tid, liksom regler i pensionsystemet, i olika tjänstepensionsavtal och i skattesystemet. Sådana förändringar gör det svårare att analysera deltidsarbetets betydelse för pensionerna.

Slutligen kompliceras sambandet mellan deltidsarbete och pensionsinkomster av att det inte alltid är uppenbart vad som är alternativet till att en person arbetar deltid – heltidsarbete eller inget arbete alls.

¹⁷⁴ Pensionsmyndigheten, *Att vara jobbonär – en lönsam affär*. VER 2021–262, 2021.

7 Slutdiskussion

Regeringen har gett Inspektionen för socialförsäkringen (ISF) i uppdrag att sammanställa befintlig forskning om deltidens betydelse för skillnaden i inkomst mellan kvinnor och män efter pensioneringen samt utvecklingen över tid. I Sverige arbetar kvinnor deltid i större utsträckning än män. Tidigare avspeglade kvinnors deltidens betydelse en politisk strategi för ökad jämställdhet, i dag framstår kvinnors deltidens betydelse i stället som ett jämställdhetsproblem (avsnitt 7.1).

I rapporten närmar vi oss frågan om deltidens betydelse för kvinnors och mäns pensioner på flera olika sätt. Sammantaget visar vår kunskapssammanställning att män i genomsnitt har högre pensioner än kvinnor och att kvinnors deltidens betydelse bidrar till detta pensionsgap. Däremot saknas det forskning eller andra studier som på ett övertygande sätt visar hur stor *andel* av pensionsgapet som beror just på deltidens betydelse, och hur detta har utvecklats över tid.

Vi bedömer ändå att vår genomgång kan bidra med kunskap och förståelse, och visa på komplexiteten i frågan. En viktig faktor som påverkar sambandet mellan deltidens betydelse och pensionsinkomster är hur grundskyddet i pensionssystemet är utformat och i vilken omfattning det kompenserar pensionärer som har låg inkomstgrundad pension. Även skattesystemet kan påverka deltidens betydelse (avsnitt 7.2–7.5).

Deltidens betydelse beror dessutom på i vilka situationer människor arbetar deltid, vilka andra inkomster de har och vad de hade gjort om de inte hade arbetat deltid. Ibland är alternativet till deltid att arbeta heltid, ibland är alternativet snarare att inte arbeta alls. I vissa situationer är inkomsten från deltidens betydelse en persons enda inkomst, i andra situationer kompletteras arbetsinkomsten av pensionsgrundande socialförsäkringsinkomster eller pensionsgrundande belopp. En viktig

aspekt är att deltidssarbetet kan ha olika betydelse, och ske under olika omständigheter, för kvinnor och män (avsnitt 7.6).

Slutligen visar kunskapssammanställningen att studier av deltidens betydelse för pensionsgapet innebär stora data- och metodmässiga utmaningar. En utmaning är att det i Sverige saknas registerdata över människors arbetstid. En annan utmaning är det långa tidsperspektivet, att pensionerna baseras på hela livets arbetsinkomster (avsnitt 7.7).

7.1 Deltidsarbete och jämställdhet

I den svenska offentliga och politiska debatten framstår deltidssarbete i dag ofta som något negativt. Utgångspunkten är att många kvinnor arbetar deltid i stället för att arbeta heltid, att detta leder till lägre inkomster och att deltidssarbete därför är problematiskt för jämställdheten.¹⁷⁵ Men så har det inte alltid varit, och så är det inte överallt. Ett problem med att bedöma deltidssarbetets konsekvenser handlar om vad som är alternativet till att kvinnor (och män) arbetar deltid.

Under 1970-talet och början av 1980-talet ökade kvinnors sysselsättningsgrad i Sverige kraftigt, och en stor del av ökningen var deltidssarbete. Det hängde samman med en politisk ambition att få fler kvinnor i arbete och att underlätta för kvinnor att komma tillbaka i arbete efter att de fått barn. Ett viktigt mål var att öka jämställdheten. Inte minst överfördes mycket tidigare obetalt vård- och omsorgsarbete till offentlig regi.¹⁷⁶ Det ledde till att fler kvinnor kom ut på arbetsmarknaden och till att Sverige fick en internationellt sett hög sysselsättningsgrad bland kvinnor. Men det ledde också till en könssegregerad arbetsmarknad med låga löner och en deltidsskultur inom viktiga kvinnodominerade yrken.¹⁷⁷

Under senare delen av 1980-talet minskade i stället andelen kvinnor som arbetade deltid medan andelen som arbetade heltid ökade, en

¹⁷⁵ Nordiska ministerrådet, *Part-time work in the Nordic region II: A research review on important reasons*. TemaNord 2014:560, 2014, s. 77, 143–154; SOU 2022:4, *Minska gapet – Åtgärder för jämställda livsinkomster*, s. 125–128.

¹⁷⁶ Nyberg A., Gender equality policy in Sweden: 1970s–2010s. *Nordic Journal of Working Life Studies* 2012; 2(4):67–84.

¹⁷⁷ SOU 2014:30, *Jämställt arbete? Organisatoriska ramar och villkor i arbetslivet*, s. 36–37; Jämställdhetsmyndigheten, *Livspusslet som inte går ihop*. Rapport 2023:17, s. 52–53.

utveckling som har fortsatt sedan dess.¹⁷⁸ Men arbetsmarknaden präglas fortfarande av en tydlig könssegregering, kvinnor arbetar deltid i betydligt större utsträckning än män, och i vissa branscher kan det vara svårt för deltidsanställda att få heltidsarbete.¹⁷⁹ I den svenska debatten framställs deltidsarbetet i dag oftast som ett jämställdhetsproblem snarare än som något positivt för jämställdheten, även om det fortfarande finns en laglig möjlighet för föräldrar att gå ner på deltid när barnen är små.¹⁸⁰

Flera andra länder uppmuntrar däremot fortfarande deltidsarbete bland kvinnor, av samma skäl som Sverige tidigare gjorde.¹⁸¹ Det finns också mål på EU-nivå om att möjliggöra deltidsarbete för att göra det lättare för människor att kombinera arbete och familj.¹⁸²

7.2 Könsskillnader i arbetstid och livsinkomster påverkar pensionerna

Den viktigaste anledningen till att kvinnor får lägre pensioner än män är att kvinnor har lägre livsinkomster från förvärvsarbete än vad män har. ISF:s statistikgenomgång bekräftar en sedan tidigare känd bild: män har en högre sysselsättningsgrad än kvinnor, män har högre löner än kvinnor och sysselsatta män arbetar fler timmar i veckan än sysselsatta kvinnor.¹⁸³ Bland de som uppger att de arbetar deltid är drygt två tredjedelar kvinnor.¹⁸⁴ I ett längre tidsperspektiv har alla dessa könsskillnader minskat, och vi ser också att pensionsgapet mellan kvinnor och män minskar.

¹⁷⁸ Nyberg A., Gender equality policy in Sweden: 1970s–2010s.

¹⁷⁹ SOU 2014:30, s. 36–37; Jämställdhetsmyndigheten, *Livspusslet som inte går ihop*, s. 52–53; SOU 2022:4, s. 126.

¹⁸⁰ Nordiska ministerrådet, *Part-Time Work in the Nordic Region II: A research review on important reasons*, s. 77, 143–154; SOU 2022:4, *Minska gapet – Åtgärder för jämställda livsinkomster*, s. 125–128.

¹⁸¹ Fagan C. m.fl., Part-time work: Challenging the ”bread-winner” gender contract. *The gendering of inequalities*. Redaktörer: Jensen J. m.fl., Routledge, 2017; jfr Barbieri P. m.fl., Part-time employment as a way to increase women’s employment: (Where) does it work? *International Journal of Comparative Sociology* 2019; 60(4):249–268

¹⁸² Matteazzi E. m.fl., Part-time employment, the gender wage gap and the role of wage-settings institutions: Evidence from 11 European countries. *European Journal of Industrial Relations* 2018; 24(3):221–241, s. 238.

¹⁸³ Pensionsmyndigheten, *Varför får kvinnor och män olika mycket i inkomstpension?* VER 2018–346, 2018, kap. 7.

¹⁸⁴ SCB:s statistikdatabas, svar på frågan ”Arbetar du heltid eller deltid?”, 20–65 år, 2023.

Statistiköversikten visar inte hur stor *andel* av pensionsgapet mellan kvinnor och män som beror på deltidsarbete och hur detta har utvecklats över tid. Men det är uppenbart att skillnader i arbetstid påverkar kvinnors och mäns livsinkomster och därigenom bidrar till att kvinnor får lägre genomsnittliga pensioner än män. Eftersom könsskillnader i arbetstid har minskat under en längre tid är det troligt att de könsskillnader i pensioner som orsakas av skillnader i arbetstid också har minskat, och kommer att fortsätta minska. Även det faktum att det totala pensionsgapet mellan kvinnor och män minskar pekar i denna riktning. Samtidigt är sambanden mellan arbetsinkomster och pensionsinkomster komplexa, och det går inte att dra säkra slutsatser om hur de kommer att utvecklas i framtiden.

7.3 Flera faktorer påverkar pensionsgapet

Flera forskare har försökt dekomponera pensionsgapet mellan kvinnor och män, det vill säga beräkna hur mycket av gapet som orsakas av olika faktorer. Några sådana studier har försökt mäta effekten av att kvinnor arbetar deltid i större utsträckning än män. Dessa studier är det tydligaste försöket inom forskningen att besvara huvudfrågan i denna rapport. Men sådana studier är metodmässigt svåra att genomföra. En utmaning är att det i regel saknas registerdata över människors arbetstid under hela deras arbetsliv.

ISF har hittat två dekomponeringsstudier där Sverige ingår som ett av flera länder.¹⁸⁵ Metoderna och resultaten i dessa två studier skiljer sig mycket, och båda har metodmässiga begränsningar. Båda studierna tyder på att deltidsarbetet bidrar till pensionsgapet i Sverige, men vi bedömer inte att studierna ger underlag för några meningsfulla slutsatser om hur stort detta bidrag är.

¹⁸⁵ Bettio F. m.fl., *Future risks for gender inequality in income security*. Report commissioned by the European Union within the SAAGE contract, Fondazione G. Brodolini, 2018; Lis M. och Bonthuis B., *Drivers of the gender gap in pensions: Evidence from EU-SILC and the OECD pension model*. World Bank Group Discussion Paper No. 1917, 2019.

7.4 Typfallsberäkningar visar inte utfall på samhällsnivå

Forskare och analytiker har också undersökt deltidsarbetets påverkan på pensionerna genom typfallsberäkningar som simulerar framtida pensionsutfall. Det finns ett antal svenska studier med denna inriktning, och de som är gjorda på senare år baseras på Pensionsmyndighetens typfallsmodell.

I typfallsmodellen kan forskare och analytiker laborera med olika former av deltid (omfattning, längd, i olika skeden av arbetslivet) och andra förutsättningar, för att se hur pensionerna påverkas om olika typfallspersoner arbetar deltid i stället för heltid. Typfallsberäkningar visar genomgående att deltidsarbete innebär lägre pensioner än heltidsarbete. Effekten blir större ju fler år man arbetar deltid och ju färre timmar man arbetar när man arbetar deltid. Personer med en hög lönenivå förlorar mer än lågavlönade på att arbeta deltid i stället för heltid. Effekterna av deltidsarbete kan också variera beroende på när i livet man arbetar deltid och vilket kollektivavtal man har.¹⁸⁶

De studier som använt typfallsberäkningar illustrerar vilka effekter deltidsarbete kan få för enskilda individer. De kan också ge pensionsexperter och analytiker en bättre förståelse för hur pensionssystemet fungerar. Men ingen av de studier som ISF har tagit del av är utformade för att mäta deltidsarbetets betydelse för det totala pensionsgapet mellan kvinnor och män.

7.5 Komplexa orsakssamband mellan deltidsarbete och pensionsinkomster

Ett sista sätt att närma sig frågan om deltidsarbetets betydelse för kvinnors och mäns pensioner är att studera vilka mekanismer som ligger bakom detta samband. Deltidsarbete påverkar människors arbetsinkomster, arbetsinkomsterna påverkar pensionsavsättningarna, pensionsavsättningarna påverkar den utbetalda pensionen och

¹⁸⁶ Pensionsmyndigheten, *Tumregler för pensionen: För dig som sparar till eller planerar att ta ut pension*. Under publicering; PTK, *Deltid och framtid – beslutet att jobba deltid och hur det påverkar pensionen*. 2018; Alecta, *Deltidsfällan: Hur en ojämsställd arbetsmarknad ger ojämsställda pensioner*. 2015.

slutligen påverkar andra inkomster och skatter den disponibla inkomsten.

I varje steg i denna kedja finns mekanismer som förmedlar, förstärker eller försvagar deltidsarbetets effekter. Bland annat kan pensions-systemets grundskydd och progressiviteten i skattesystemet minska de negativa effekterna av att arbeta deltid i stället för heltid. Pensionsgrundande socialförsäkringsinkomster och olika pensionsgrundande belopp kan också påverka deltidsarbetets betydelse för pensionerna.

En genomgång av sådana mekanismer svarar inte på frågan om hur mycket av pensionsgapet som orsakas av deltidsarbete. Men den visar på komplexiteten i frågan och kan bidra till en bättre förståelse. En systematisk genomgång av orsakskedjan från deltidsarbete till pensionsinkomster kan också ge en bild av vilka möjligheter som finns att genom politiska åtgärder och institutionella förändringar påverka pensionsgapet mellan kvinnor och män, och deltidens betydelse för pensionsgapet.

7.6 Alternativen till deltidsarbete kan se olika ut för kvinnor och män

Genomgången av orsakskedjan från deltidsarbete till pensionsinkomster synliggör frågan om varför kvinnor och män arbetar deltid och vad som är alternativet till deltidsarbete. Mekanismer och konsekvenser ser olika ut om alternativet är heltidsarbete eller inget arbete alls.

Människor arbetar deltid av olika skäl i olika faser i livet. För många som arbetar deltid i samband med studier, sjukdom, omsorg om småbarn eller övergången till pension är det inte självklart att alternativet är att arbeta heltid.

Forskningen visar också att deltidsarbete ofta sker under olika omständigheter, och har olika betydelse, för kvinnor och män. Även om den sociala normen är att både kvinnor och män förvärvsarbetar, så förväntas kvinnor ofta också ta ett större ansvar för hem och familj. Deltidsarbetet blir ett uttryck för denna norm, och avspeglar att

kvinnor utför mer obetalt arbete än män, medan män utför mer betalt arbete än kvinnor.¹⁸⁷

Arbetsförhållanden och arbetsorganisation kan också skilja sig mellan mansdominerade yrken och de kvinnodominerade yrken som präglas av en deltidskultur. I yrken med en sådan deltidskultur kan det exempelvis vara svårt för de som vill att få en heltidstjänst och arbetet kan vara organiserat så att det är svårt att förena heltidsarbete och familjeliv.¹⁸⁸ Därför kan omständigheterna kring deltidarbetet och alternativen till att arbeta deltid i olika skeden av livet se olika ut för kvinnor och män.

7.7 Det är svårt att studera deltidarbetets betydelse för pensionerna

Att det saknas forskning som tydligt visar hur stor betydelse deltidarbete har för pensionsgapet mellan kvinnor och män i Sverige beror av allt att döma på att det är en fråga som är svår att studera. Förutom att orsakssambanden är komplexa finns det data- och metodmässiga problem.

7.7.1 Bristfälliga data om deltidarbete och arbetstidskarriärer

En grundläggande begränsning för den som vill undersöka deltidarbetet i Sverige är att det saknas registerdata om människors arbetstid. För att analysera deltidens betydelse för kvinnors och mäns pensioner skulle man idealt behöva heltäckande data över människors arbetstid på individnivå och över tid. Sådana data finns inte.

Den viktigaste datakällan när det gäller deltid i Sverige är i stället enkätdata från arbetskraftsundersökningarna (AKU). AKU-data är inte heltäckande utan baseras på ett urval av befolkningen, och enskilda individer följs under en begränsad tid på två år.¹⁸⁹ Förändringar av enkäten försvårar också jämförelser över längre tid.

¹⁸⁷ Jämställdhetsmyndigheten, *Livspusslet som inte går ihop*.

¹⁸⁸ Nordiska ministerrådet, *Part-time work in the Nordic region II: A research review on important reasons*, s. 37–40; Nicolaisen H. och Bråthen K., *Frivillig deltid – en privatsak?* Fafo-rapport 2012:49.

¹⁸⁹ SCB, *Kvalitetsdeklaration: Arbetskraftsundersökningarna (AKU)*. 2024, s. 8.

Ett möjligt sätt att studera deltidsarbetets konsekvenser är att skapa livsprofiler baserade på enkätdata från ett tillfälle om arbetstid för personer i olika åldrar. Sverige ingår i en dekomponeringsstudie som har använt denna metod.¹⁹⁰ Men en begränsning är att sådana tvärsnittsdata inte fångar förändringar på arbetsmarknaden över tid. Det finns också enkäter med retrospektiva frågor om människors arbetstid under hela deras arbetsliv. Men det är svårt för människor att minnas sin arbetstid långt tillbaka i tiden. Därför finns det en risk att sådana enkäter ger dålig datakvalitet. Enkäter i allmänhet lider också av ökande problem med bortfall och osäker representativitet. De senaste åren har exempelvis färre än hälften av de tillfrågade besvarat AKU-enkäterna.¹⁹¹

Det finns även vissa uppgifter om arbetstid i den lönestatistik som Medlingsinstitutet samlar in.¹⁹² Men lönestatistiken är inte heltäckande och samlas inte in i syfte att göra analyser på individnivå. Eftersom merparten av de privatanställda inte ingår i lönestatistiken är det troligen inte meningsfullt att försöka följa individer och kartlägga deras arbetstid över tid med sådana data.

Bristen på bra data om människors arbetstid gör det svårt att undersöka hur deltidsarbete påverkar pensionsgapet mellan kvinnor och män. Dekomponeringsstudier tvingas använda osäkra data eller göra skattningar med ett stort mått av osäkerhet. För typfallsberäkningar saknas det bra underlag för att konstruera typfall som är representativa för deltidsarbetet i Sverige.

7.7.2 Det långa tidsperspektivet är en utmaning

En annan viktig anledning till att det är svårt att undersöka deltidsarbetets betydelse för pensionerna är det långa tidsperspektivet. Inkomstgrundade pensioner baseras i regel på människors arbete och intjänande under hela arbetslivet. Dagens pensionsutbetalningar avspeglar hur dagens pensionärer har arbetat och vilka regler som har gällt för pensionsrätter eller motsvarande under hela deras arbetsliv. De äldsta av dagens pensionärer gick ut i arbetslivet under 1940-talet.

¹⁹⁰ Lis M. och Bonthuis B., *Drivers of the gender gap in pensions: Evidence from EU-SILC and the OECD pension model*.

¹⁹¹ SCB, *Kvalitetsdeklaration: Arbetskraftsundersökningarna (AKU)*. 2024, s. 18.

¹⁹² SCB och Medlingsinstitutet, *Kvalitetsdeklaration: Lönestrukturstatistik, hela ekonomin*. 2023.

De förvärvsarbetande som tjänar in pension i dag kan å andra sidan ha långt kvar innan de slutar arbeta och får pension.

Samtidigt förändras både förhållanden på arbetsmarknaden och regler i pensionssystemen över tid.¹⁹³ Könsskillnader i fråga om arbetskraftsdeltagande, lönenivåer och arbetstid har minskat de senaste årtiondena, vilket har påverkat kvinnors och mäns pensioner.¹⁹⁴ Pensionssystemet i Sverige reformerades runt millennieskiftet, och sedan dess har det skett flera förändringar av grundskyddet i det allmänna pensionssystemet, avsättningsnivåer och villkor i olika tjänstepensionsavtal, och utformningen av skattesystemet. Flera studier som jämför olika länder visar också att sambandet är svagt mellan könsgapet i arbetsinkomster och könsgapet i pensionsinkomster vid en och samma tidpunkt.¹⁹⁵

Det långa tidsperspektivet gör det svårt att mäta och analysera pensionsgapet mellan kvinnor och män, och hur det påverkas av deltidsarbete. Det utgör också en utmaning för den som vill påverka pensionsgapet genom politiska beslut och åtgärder.¹⁹⁶ Men ur ett policyperspektiv är det samtidigt en viktig insikt att det tar lång tid innan en mer jämställd arbetsmarknad får fullt genomslag på de inkomstgrundade pensionerna.

¹⁹³ König S. m.fl., Invisible scars or open wounds? The role of mid-career income for the gender pension gap in Sweden. *Frontiers in Sociology* 2019; 4, artikel 84; Betti G. m.fl., *Unequal ageing in Europe: Women's independence and pensions*. Palgrave Macmillan, 2015, kap. 2; Krekula C., *DAISIE country report: Sweden*. LIVES Working Paper 2019/77.6, Swiss National Centre of Competence in Research, 2019, s. 10; Pensionsmyndigheten, *Theoretical gender gaps in pensions*. VER 2019–402. 2019, s. 5–7.

¹⁹⁴ Haitz N., Old-age poverty in OECD countries and the issue of gender pension gaps. *CESifo DICE Report* 2015; 13(2):73–75; Pensionsmyndigheten, *Varför får kvinnor och män olika mycket i inkomstpension?*

¹⁹⁵ Betti G. m.fl., *Unequal ageing in Europe: Women's independence and pensions*, s. 41; Lis M. och Bonthuis B., *Drivers of the gender gap in pensions: Evidence from EU-SILC and the OECD pension model*, s. 21.

¹⁹⁶ Betti G. m.fl., *Unequal ageing in Europe: Women's independence and pensions*, kap. 2.

8 Referenser

Abatemarco A. m.fl., Gender pension gap in EU countries: A between-group inequality approach. *Risks* 2023; 11(3) artikel 63.

AFA Försäkring, Premiefrielseförsäkring vid sjukdom och arbetsskada. www.afaforsakring.se, hämtad den 21 mars 2024.

Ahrsjö U., *Essays on economic disadvantage*. Dissertations in Economics 2022:1, Stockholms universitet.

Akademikernas A-kassa, *Arbetslöshetsrapporten: Statistik om arbetsmarknaden 2023*.

Alecta, *Deltidsfällan: Hur en ojämställd arbetsmarknad ger ojämställda pensioner*. 2015.

Almenberg J och Säve-Söderbergh J., Financial literacy and retirement planning in Sweden. *Journal of Pension Economics and Finance* 2011; 10(4):585–598.

Andrén T., *Ekonomisk jämställdhet mellan kvinnor och män – En kunskapsöversikt*. Specialstudie nr 31, Konjunkturinstitutet. 2012.

Andrén T., *Frånvaroeffekter på lönen för kvinnor och män*. Specialstudie nr 27, Konjunkturinstitutet. 2011.

Backhaus T. m.fl., Causal misperceptions of the part-time pay gap. *Labour Economics* 2023; 83, artikel 102396.

Barbieri P. m.fl., Part-time employment as a way to increase women's employment: (Where) does it work? *International Journal of Comparative Sociology* 2019; 60(4):249–268

Bardasi E. och Gornick J. C., *Working for less? Women's part-time wage penalties across countries*. Luxemburg Income Studies Working Paper Series No. 467, 2007.

Bardasi E. och Jenkins S. P., The gender gap in private pensions. *Bulletin of Economic Research* 2010; 62(4):343–363.

Bergman A. och Gustafson P., Tjänsteresor, tillgänglighet och relationen mellan arbete och familjeliv. *Arbetsmarknad & Arbetsliv* 2008; 14(2):11–28.

Betti G. m.fl., *Unequal ageing in Europe: Women's independence and pensions*. Palgrave Macmillan, 2015.

Bettio F. m.fl., *Future risks for gender inequality in income security*. Report commissioned by the European Union within the SAAGE contract, Fondazione G. Brodolini, 2018.

Björk S. m.fl., Choosing to work part-time – combinations of motives and the role of preferences and constraints. *Scandinavian Journal of Work and Organizational Psychology* 2020; 5(1):1–14.

Bollé P., Part-time work: Solution of trap? *Women, gender and work: What is equality and how do we get there?* Redaktör: Loutfi M. F., International Labour Office, 2001, s. 215–238.

Börsch-Supan A. m.fl., Dangerous flexibility – retirement reforms reconsidered. *Economic Policy* 2018; 33(94):315–355.

Colella F., *Women's part-time – full-time wage differentials in Europe: an endogenous switching model*. MPRA Paper No. 55287, 2014.

Cordova K. m.fl., Pension wealth and the gender wealth gap. *European Journal of Population* 2022; 38:755–810.

Dekkers G. m.fl. How do gendered labour market trends and the pay gap translate into the projected gender pension gap? A comparative analysis of five countries with low, middle and high GPGs. *Social Sciences* 2022; 11(7) artikel 304.

Ds 2016:19, *Jämställda pensioner?*

Ellegård L. M., *Vad kostar deltid? Kvinnors deltidsarbete ur ett pensionsperspektiv*. Magisteruppsats, Nationalekonomiska institutionen, Lunds universitet, 2007.

European Commission, *The 2018 pension adequacy report: Current and future income adequacy in old age in the EU – Volume I*. 2018.

Fagan C. m.fl., *In search of good quality part-time employment*. Conditions of Work and Employment Series No. 43, International Labour Office, Genève. 2013.

- Fagan C. m.fl., Part-time work: Challenging the "bread-winner" gender contract. *The gendering of inequalities*. Redaktörer: Jensen J. m.fl., Routledge, 2017.
- Finanspolitiska rådet, *Pensionssystemet och pensionärernas inkomster*. 2022.
- Flory J., *The gender pension gap: Developing an indicator measuring fair income opportunities for women and men*. Federal Ministry for Family Affairs, Senior Citizens, Women and Youth (Tyskland), 2011.
- Frommert D. och Strauss S., Biografische Einflussfaktoren auf den Gender Pension Gap – Ein Kohortenvergleich für Westdeutschland. *Journal of Labour Market Research* 2013; 46:145–166.
- Gallego Granados P., *The part-time wage gap across the wage distribution*. Discussion Paper 1791, Deutsches Institut für Wirtschaftsforschung, 2019.
- Gustafsson S. m.fl., Does part-time and intermittent work during early motherhood lead to regular work later? *Vierteljahrshefte zur Wirtschaftsforschung* 2001; 70(1):15–23.
- Haitz N., Old-age poverty in OECD countries and the issue of gender pension gaps. *CESifo DICE Report* 2015; 13(2):73–75.
- Hammerschmid A. och Rowold C., *Gender pension gaps in Europe are more explicitly associated with labor markets than with pension systems*. DIW Weekly Report 25. Deutsches Institut für Wirtschaftsforschung, 2019.
- ISF – Inspektionen för socialförsäkringen, *Att ta ansvar för sin pension*. Rapport 2023:12.
- ISF – Inspektionen för socialförsäkringen, *Kvinnors och mäns pensioner*. Rapport 2017:8.
- ISF – Inspektionen för socialförsäkringen, *Möjligheter till tidig pensionering: En analys av internationella erfarenheter*. Rapport 2021:7.
- ISF – Inspektionen för socialförsäkringen, *Utvecklingen av socialförsäkringsförmånerna under de senaste 30 åren*. Rapport 2022:2.
- ISF – Inspektionen för socialförsäkringen, *Vem får avsättningar till tjänstepension?* Rapport 2018:15.
- Jonsson R. m.fl., Work despite poor health? A 14-year follow-up of how individual work accommodations are extending the time to retirement for workers with poor health conditions. *SSM – Population Health* 2019; 9:1–8.

- Jämställdhetsmyndigheten, *Livspusslet som inte går ihop*. Rapport 2023:17.
- Kantarci T. m.fl., *Partial retirement opportunities and the labor supply of older individuals*. Netspar Academic Series DP 08/2023–039, 2023.
- Kommunal, *Pensionen – en kvinnofälla*. 2015.
- Konjunkturinstitutet, *Konjunkturläget*, mars 2017.
- König S. m.fl., Invisible scars or open wounds? The role of mid-career income for the gender pension gap in Sweden. *Frontiers in Sociology* 2019; 4(84):1–8.
- Krekula C., *DAISIE country report: Sweden*. LIVES Working Paper 2019/77.6, Swiss National Centre of Competence in Research, 2019.
- Larsson J. och Björk S., Swedish fathers choosing part-time work. *Community, Work & Family* 2017; 20(2):142–161.
- Larsson M., *Anställningsformer och arbetstider 2017*. Landsorganisationen i Sverige, 2017.
- Lis M. och Bonthuis B., *Drivers of the gender gap in pensions: Evidence from EU-SILC and the OECD pension model*. World Bank Group Discussion Paper No. 1917, 2019.
- Lorentzi U. och Vedin U., *Sveriges jämställdhetsbarometer 2019 – Tid, makt och pengar i ett förändrat politiskt landskap*. Landsorganisationen i Sverige, 2019.
- Lusardi A. och Mitchell O. S., The economic importance of financial literacy: Theory and evidence. *Journal of Economic Literature* 2014; 52(1):5–44.
- Matteazzi E. m.fl., Part-time employment, the gender wage gap and the role of wage-settings institutions: Evidence from 11 European countries. *European Journal of Industrial Relations* 2018; 24(3):221–241.
- Medlingsinstitutet, *Löneskilnaden mellan kvinnor och män 2021*, 2022.
- Medlingsinstitutet, Lönestrukturstatistik, Tabellpaket1_2022_240312_webb.xlsx, www.mi.se, hämtad den 25 mars 2024.
- Mohamed A. E., *Essays on working hours*. Netspar Academic Series, PhD Thesis 2015-024, 2015.

- Möhring K., Employment histories and pension incomes in Europe. *European Societies* 2015; 17(1):3–26.
- Möhring K., Is there a motherhood penalty in retirement income in Europe? The role of lifecourse and institutional characteristics. *Ageing & Society* 2018; 38:2560–2589.
- Nicolaisen H. och Bråthen K., *Frivillig deltid – en privatsak?* Fafo-rapport 2012:49.
- Nordiska Ministerrådet, *Part-time work in the Nordic region: Part-time work, gender and economic distribution in the Nordic countries*. TemaNord 2014:503, 2014.
- Nordiska ministerrådet, *Part-time work in the Nordic region II: A research review on important reasons*. TemaNord 2014:560, 2014.
- Nyberg A., Gender equality policy in Sweden: 1970s–2010s. *Nordic Journal of Working Life Studies* 2012; 2(4):67–84.
- OECD, *Joining forces for gender equality: What is holding us back?* 2023.
- OECD, *Towards improved retirement savings outcomes for women*. 2021.
- Pensionsmyndigheten, *Att vara jobbonär – en lönsam affär*. VER 2021–262, 2021.
- Pensionsmyndigheten, *Blev det som du tänkt dig? En studie bland 70–75-åringar*. VER 2020–226, 2020.
- Pensionsmyndigheten, *Flexpension och delpension: En översikt inom de fyra stora avtalsområdena*. VER 2017–247, 2017.
- Pensionsmyndigheten, *Förmånsbestämda tjänstepensioner*. VER 2019–434, 2020.
- Pensionsmyndigheten, *Hur typiskt är ett typfall?* 2021.
- Pensionsmyndigheten, *Pension och skatt 2024*. VER 2023–433, 2024.
- Pensionsmyndigheten, *Pensionsåldrar och arbetslivets längd – svar på regeringsuppdrag 2024*. VER 2024–50, 2024.
- Pensionsmyndigheten, Småbarnstiden kan påverka din pension. www.pensionsmyndigheten.se, hämtad den 11 april 2024.
- Pensionsmyndigheten, Så har vi räknat – småbarnstiden kan påverka din pension. www.pensionsmyndigheten.se, hämtad den 6 februari 2024.

Pensionsmyndigheten, Tabeller_Jämställdhetsreformer_Pensionssparare 2021.xlsx. Excelfil.

Pensionsmyndigheten, *Theoretical gender gaps in pensions*. VER 2019–402, 2019.

Pensionsmyndigheten, *Tumregler för pensionen: För dig som sparar till eller planerar att ta ut pension*. Under publicering.

Pensionsmyndigheten, Typfallsmodellen. www.pensionsmyndigheten.se, hämtad den 27 februari 2024.

Pensionsmyndigheten, *Varför får kvinnor och män olika mycket i inkomstpension?* VER 2018–346, 2018.

Prop. 1993/94:250, *Reformering av det allmänna pensionssystemet*.

Prop. 2021/22:1, *Budgetpropositionen för 2022*.

Prop. 2023/24:1, *Budgetpropositionen för 2024*.

PTK, *Deltid och framtid – beslutet att jobba deltid och hur det påverkar pensionen*. 2018.

Rowold C., Der Zusammenhang von Familien- und Arbeitsbiografien und Rentensystemen mit dem Gender-Pension-Gap – geschlechtsspezifische Rentenlücken in Europa aus der Lebensverlaufsperspektive. *Deutsche Rentenversicherung* 2022; 2:131–161.

Rowold C. m.fl., Life-course-sensitive analysis of group inequalities: Combining sequence analysis with the Kitagawa–Oaxaca–Blinder decomposition. *Sociological Methods and Research*, under publicering.

SCB, *En fråga om tid: En studie av tidsanvändningen bland kvinnor och män 2021*. 2022.

SCB, *Kvalitetsdeklaration: Arbetskraftsundersökningarna (AKU)*. 2024.

SCB, *Situationen på arbetsmarknaden för personer med funktionsnedsättning 2020*. 2021.

SCB och Medlingsinstitutet, *Kvalitetsdeklaration: Lönestrukturstatistik, hela ekonomin*. 2023.

SOU 1994:20, *Reformerat pensionssystem*.

SOU 2014:30, *Jämställt arbete? Organisatoriska ramar och villkor i arbetslivet*.

- SOU 2015:50, *Hela lönen, hela tiden: Utmaningar för ett jämställt arbetsliv.*
- SOU 2022:4, *Minska gapet – Åtgärder för jämställda livsinkomster.*
- Ståhlberg A.-C. m.fl., Pension design and gender. *European Journal of Social Security* 2005; 7(1):57–79.
- Ståhlberg A.-C. m.fl., Pension reform and gender: The case of Sweden. *Gender Issues* 2006; 23(1):90–118.
- Sundström M., Part-time work in Sweden: Trends and equality effects. *Journal of Economic Issues* 1991; XXV(1):167–178.
- Svenskt näringsliv, *Allt fler jobbar heltid – Förekomst och utveckling av heltid och deltid på arbetsmarknaden.* 2017.
- Säve-Söderbergh J., *Makar som delar på kakan – en ESO-rapport om jämställda pensioner.* Rapport till Expertgruppen för studier i offentlig ekonomi 2017:6.
- Tinios P. m.fl. Intra-household pension gender gap and subjective well-being in Europe: Do older European women value economic independence? *The International Journal of Aging and Society* 2015; 5(3):49–64.
- van Solinge H. m.fl., Does phased retirement increase vitality in older workers? Findings from a 3-year follow-up study. *Journal of Aging & Social Policy* 2023; 35(2):221–240.
- Wadensjö E., *Part-time pensions and part-time work in Sweden.* IZA discussion paper no. 2273. 2006.
- Wahlberg R., *Part-time penalty in Sweden: Evidence from quantile regression.* Working Papers in Economics No 315. Handelshögskolan vid Göteborgs universitet, 2008.
- Wahlstein I., *Vem vill bli jobbonär?* MinPension, 2023.
- Warren T., Penalties of part-time work across Europe. *Gender inequalities in the 21st century: New barriers and continuing constraints.* Redaktörer: Scott J. m.fl., Edward Elgar, 2010, s. 109–122.

isf
INSPEKTIONEN FÖR
SOCIALFÖRSÄKRINGEN

adress Box 1056, 405 22 Göteborg *besöksadress* Lilla Bommen 1
telefon 010-174 15 00 *e-post* registrator@isf.se *webb* www.isf.se

ISBN 978-91-89595-49-1